

CARÀCTERS

ÉS UNA REVISTA DE LLIBRES

I AQUEST N'ÉS EL NÚMERO 88

Entrevista a Judit Carrera, per Elisabet Armengol.
Articles de Vicenta Llorca, Fina Masgrau, Joan Borja, Pau Sanchis, Marta Nadal, Enric Morera...
Aina Garcia Carbó: «Reflexió a l'alejada» (sobre *Aus de ramat*, de Maria Antònia Massanet).
Sílvia Campins: «Poesia: soroll de vida» (sobre *Variacions profanes*, de Marta Pessarrodona).
Maria Isern: «Un visca majúscul» (sobre *Canto jo i la muntanya balla*, d'Irene Solà).

Josep Manuel San Abdón: «Intrigues literàries» (sobre *L'any que vaig assassinar Rita Barberà*, de Sebastià Bennasar).

Adrián Salcedo: «Els subjectes i objectes de la sexualitat eclesiàstica» (sobre *Il·luses, santes, falsàries*, d'Albert Toldrà).

Carles Mulet: «Paraula viva i mirada que revela» (sobre *Invers*, de Consol Martínez Bella).

Pol Guasch tria Kate Tempest.

Pàgines centrals dedicades a Rosa Serrano

SEGONA ÈPOCA - 2019

SEGONA ÈPOCA 2019

núm. 88.

Edita:
Publicacions de la
Universitat de València

Direcció:
Begonya Pozo

Coordinació:
Francesco Ardolino, Isabel Canet Ferrer,
Mireia Ferrando, Júlia Ojeda,
Antònia Ramon Villalonga, Vicent Usó

Col·laboradors i col·laboradores:
Ana Alcañiz, Frederic Aparisi,
Elisabet Armengol, Núria Armengol,
Ramon Boixeda, Joan Borja, Oliva Briansó,
Sílvia Campins, Judit Carrera, Rosa M. Espert,
Neus Francés, Aina Garcia, Anna Gas,
M. Magdalena Gelabert, Sara Ginés,
Antoni Gómez, Pol Guasch, Teresa Iribarren,
Maria Isern, Leia Jiménez, Iban L. Llop, Vicenta
Llorca, Mercè Lloret, Lluís Llorca,
Carles Lluch, J. Oriol Magrinyà, Lorena Martí,
Purificació Mascarell, Meritxell Matas,
Paula Marqués, Carles Miret, Àngels Moreno,
Carles Mulet, Marta Nadal, Carme Pinyana,
Adrián Salcedo, Josep Manuel San Abdón,
Joaquim Juan-Mompó, Enric Morera,
Júlia Ojeda, Jaume Subirana, Àfrica Ramírez,
Rafael Roca, Ferran Rodríguez, Pau Sanchis,
Teresa Sanchis, Rosa Serrano

Disseny:
Albert Ràfols-Casamada

Redacció:
C/ Arts Gràfiques, 13 - 46010 València
Tel.: 96 386 41 15 - Fax: 96 386 40 67
E-mail: caracters@uv.es
<http://caracters.uv.es> - <http://puv.uv.es>

Il·lustracions d'aquest número:
Isabel Gómez

Distribució:
Gea Llibres (València i Castelló),
tel. 96 166 52 56
Gaia Llibres (Alacant), tel. 96 511 05 16
Midac Llibres (Catalunya), tel. 93 746 41 10
Palma Distribucions (Illes Balears),
tel. 97 128 94 21

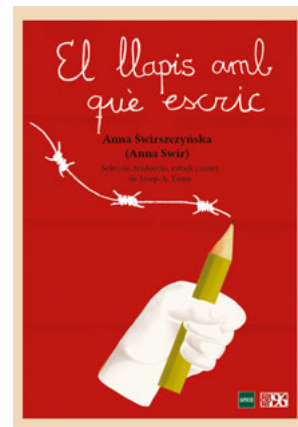
Maquetació i Impressió:
ARO/Set i Set Impressors S.L.

PVP: 5 euros
ISSN: 1132-7820
Dipòsit legal: V. 3755-1997

CARÀCTERS

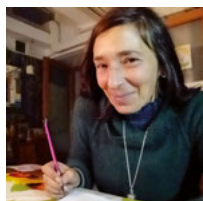
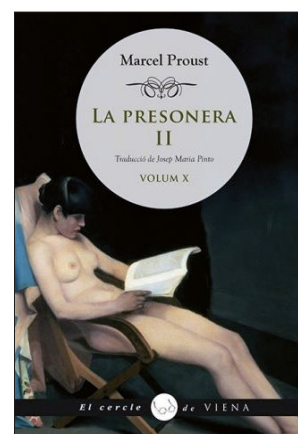
LLIBRES RECOMANATS

Anna Świrszczyńska també coneguda com a Anna Swir, era una poeta polonesa desconeguda per al públic lector català fins que Josep-Antoni Ysern no va proveir-nos d'una plaquette excepcional, titulada *Una dona de cap a peus*, a la col·lecció «Razef» d'Edicions 96. Des d'aquell tast inicial, no havíem tingut més notícies d'aquesta gran poeta polonesa fins que fa uns mesos va eixir un volum antològic, *El llapis amb què escric*, de la mateixa poeta, realitzat pel mateix traductor i publicat a la mateixa editorial. I, com un vici al qual sabem que no podem (ni podem) renunciar, ens hem submergit en els seus versos amb la devoció de qui sap que hi ha molt per aprendre i per gaudir. Una lectura, doncs, recomanable i necessària per a qui vulga continuar aprofundint en eixe territori del dolor i la meravella que és la poesia polonesa del segle XX.

Gina (L'Altra Editorial) és el poderós debut literari de l'ampostina Maria Climent, de qui segurament ja hem llegit textos en certes plataformes literàries. Escrita en un català oriental riquíssim, la novel·la posa llum, humor i bellesa en l'esdevenir d'una noia que tot just entra en l'edat adulta quan li diagnostiquen una malaltia greu i que serà per a tota la vida. De cop i volta, prendrà consciència de l'implacable pas del temps i haurà de prendre decisions enmig de pors, reptes, il·lusions, notícies de mort i d'amor que van més enllà del que s'hauria imaginat quan era adolescent. Tot plegat, una aposta literàriament vital que convé afegir, sens dubte, a la llista de futures lectures pendents.

Viena publica *La presonera II*, el desè volum (d'un total de catorze) de l'obra magna de Proust, que fa deu anys que va traduint Josep Maria Pinto. Es tracta d'un dels volums més accessibles del conjunt d'*A la recerca del temps perdut* i també d'un immens tractat narratiu sobre l'amor i la gelosia. El narrador manté Albertine, la seua estimada, reclosa a la seua casa de París, però aquesta circumstància no impedeix que el devore la gelosia, que Proust analitza amb la minuciositat d'un entomòleg. Amb aquesta edició, se'ns ofereix novament la possibilitat de tornar, o conèixer per primera vegada, un dels escriptors més suggerents de la tradició francesa contemporània.

Som na Isabel Gómez Torres (Sevilla, 1974) i fa 28 anys que visc a les illes Balears. Actualment residisc a s'Illot, al municipi de Manacor. La pintura m'ajuda a expressar amb formes i colors tot el que no puc expressar amb paraules. Dins meu, les emocions tenen colors i els pensaments tenen forma. Quan pint, camí; quan pint, cont, i quan m'exprés, som jo mateixa. L'any 2012 vaig publicar un llibre de contes per a infants, *Cuentos de Morlac* (Ed. Bubok), i he exposat les meves pintures a la Fira de Flor d'Ametler a Son Servera i a les Festes de s'Illot, ambdues a Mallorca. L'art és la meua forma de vida. Crec en el poder de les coses petites.

Judit Carrera: «Hi ha vegades que ens avancem i altres que reflectim: és aquesta idea de ser motor i mirall»

Judit Carrera (Barcelona, 1974) és des del juliol del 2018 la nova directora general del Centre de Cultura Contemporània (CCCB) en substitució de Vicenç Villatoro. Llicenciada en Ciència Política i de l'Administració per la Universitat Autònoma de Barcelona, compta amb una llarga experiència en l'àmbit de la cultura i les relacions internacionals. A més, coneix bé la institució, ja que ha estat la cap de la secció de Debats i Conferències i d'Educació des de l'any 2002. Em rep al seu despatx lluminós i ple de llibres, i parlem del valor de la paraula i la cultura, i de la importància d'incorporar una reflexió que inspire els més joves per cultivar les interseccions entre el món educatiu i cultural, així com de la importància de reforçar el vincle amb el barri i fomentar cada cop més la perspectiva internacional que sempre ha estat present a partir del primer moment.

—*Que una dona dirigeixi el CCCB no hauria de ser notícia (tal com has comentat en reiterades ocasions), i tantmateix ho ha estat...*

—Sí, m'agradaria que deixés de ser notícia perquè el que totes volem és que se'ns valori pel projecte que presentem i pel tipus de feina que fem, i no pel fet de ser dones, però malauradament encara és una novetat. A l'hora de presentar-me hi havia un cert impuls feminista, que evidenciava les ganes de corregir aquesta anomalia històrica i de contribuir a normalitzar el fet que comenci a haver-hi dones en els llocs de presa de decisions de les institucions culturals.

—*Com enfronta la institució les exigències del context actual? Després de vint-i-cinc anys, ara tot sembla més incert.*

—El CCCB és una institució molt particular, perquè no és un museu amb col·lecció pròpia. Per tant, no tenim un objecte de reflexió constant i permanent, sinó que forma part del nostre ADN observar el nostre entorn, intervenir-hi i debatre sobre les grans qüestions de la societat; a mesura que això canvia, el CCCB s'ha d'anar actualitzant. En aquests moments, vint-i-cinc anys després de la seva fundació, esdevé necessari repensar quines són les missions del centre i per què fem

les coses, per tal d'oferir un cert mapa de futur dins d'aquest magma d'incerteses.

—*De quina manera es relaciona el CCCB amb el barri del Raval, el seu entorn més proper?*

—El CCCB hi va néixer, en aquest barri; concretament, en un edifici que havia estat l'antiga Casa de la Caritat de Barcelona. No podem obviar la història que ens precedeix, com tampoc l'entorn que ens acompanya. El CCCB comença com un espai de reflexió sobre la ciutat i l'espai públic, i el barri del Raval és un dels més interessants i més complexos de la ciutat; per tant,

no es pot traçar cap consideració donant-li l'esquena. Qualsevol museu o equipament cultural està arrelat en el seu entorn més immediat i això és fonamental per projectar-se al món i cap al futur.

—*Quines seran les línies principals que marcaran les iniciatives de l'any vinent?*

—Hem articulat el programa dels pròxims anys al voltant de quatre grans àmbits temàtics. El primer és la paraula, en un sentit molt ampli, atès que calen àrees de reflexió, de debat informat, de contrast d'opinions i d'aprenentatge, però també espais que ens permetin imaginar un futur una mica diferent. Es tracta de promoure la imaginació i relacionar això amb tot el que tingui a veure amb el món del pensament i la literatura. En segon lloc hi ha el tema de la ciutat i de com habitem el territori (i que té a veure amb el canvi climàtic, l'emergència climàtica). El tercer àmbit es vincularia a la qüestió del que hem anomenat la tecnosfera, la reflexió sobre la revolució tecnològica i científica, per entendre com tots aquests progressos van impactant en nosaltres com a éssers humans. I, finalment, hi ha l'àrea vinculada al món del cos i del gènere, perquè som conscients que en el cos es concentren les batalles cul-

turals i filosòfiques més importants del nostre temps.

—A propòsit de la paraula, quin és el lloc que ocupa avui en el món de la hipercomunicació?

—En un món de comunicació incessant, falta una certa capacitat de sedimentació, i de donar valor real a les paraules perquè aquestes no esdevinguin una fórmula de producció de repeticions sense sentit.

—Com dueu a terme la programació? Com ho feu per estar sempre al peu del canó i arribar-hi ja totalment preparats? Teniu plans biennals, triennals?

—Hi ha vegades que ens avancem i altres que reflectim: és aquesta idea de ser motor i mirall. Jo crec que la virtut fonamental és tenir la capacitat d'escolta molt afinada, entendre i saber llegir molt bé la complexitat del món que ens envolta, saber escoltar a tothom.

—L'exposició de Kubrick va tenir una acollida excepcional, i «Quàntica» ha estat la quarta mostra més visitada del centre. Quina rebuda té «Feminismes!»? En aquest cas es tracta d'una proposta expositiva, ja que integra dues mostres (que alhora dialoguen): «L'Avantguarda Feminista dels anys 70» i «Coreografies del gènere», que fa un salt generacional i completa el recorregut.

—Aquesta exposició és interessant perquè sobretot dona un referent històric al feminisme actual, un moviment molt important a casa nostra, liderat per gent molt jove i que potser no té tan present aquest referent dels anys setanta. Per tant, ens semblava apropiat traçar una genealogia dels diferents feminismes i posar-los en diàleg; i aquí hi ha la funció principal d'aquesta mostra. Encara té una rebuda extraordinària. Comptem, alhora, amb un programa d'activitats públiques al seu voltant, que en aquest cas concret s'ha configurat de manera més articulada.

—Quin creus que és el punt fort del centre? Oferir experiències vivencials? O bé programar un ampli ventall de temàtiques on es pugui reflexionar i afrontar nous reptes?

—L'objectiu final és contribuir a renovar la qualitat del debat públic a Catalunya a través de la cultura i a través de diferents llenguatges. Tenir la capacitat de posar sobre la taula temes que preocupen, que són d'interès o que ho seran, i al mateix temps fer que l'experiència vivencial sigui bona i plaent, que a la gent els agradi venir

físicament al CCCB, que tinguin ganes d'aprendre i de trobar-se, de crear comunitat.

—Parlem de la col·lecció «Breus», en la qual es recopilen les conferències. Com en valoren la repercussió?

—És una manera de fomentar que el que fem aquí pugui perdurar en el temps. Fem una gran feina de traducció al català d'alguns dels grans pensadors del moment i, a vegades, de traducció a l'anglès d'alguns dels pensadors en llengua catalana. En definitiva, es tracta d'establir un pont entre Catalunya i el món.

—Com creus que es poden bastir més ponts amb el món cultural i el món de l'educació? Com es pot potenciar un major vincle més enllà de fer alguna visita puntual? Com us plantegeu la presència i implicació dels joves, de portes endins?

—El públic jove no havia estat prioritari en el passat, i ara, sense renunciar al públic que tenim, volem afegir-hi aquesta franja; formar unes capes de públic amb què ens puguem repensar. Al final, si ens volem projectar cap al futur, ho hem de fer comptant amb aquestes generacions i, per tant, cal implicar-los. Anar molt més enllà de les visites guiades, de les exposicions, i imaginar projectes amb ells. Tornem altra vegada a la qüestió de l'escolta: no decidirem nosaltres quins temes els interessin, sinó que els escoltarem per entendre'ls. Quan hem fet experiències amb adolescents, hem tingut recomptes molt gratificants.

—Has comentat algun cop que teniu molt clara aquesta consciència de centre públic. Amb quines altres institucions treballeu en xarxa, tant localment com internacionalment?

—Nosaltres formem part d'un ecosistema cultural i educatiu de Barcelona i de Catalunya, i treballem indistintament amb tothom: centres de recerca científica i tecnològica, universitats, escoles... Tenim una xarxa informal amb tots els museus de la ciutat i també amb museus europeus. Funcionem sempre amb xarxa, mai aïlladament.

—Personalment em va sorprendre que el 7 de setembre el CCCB acollís una jornada sobre la convivència lingüística a Catalunya, organitzada per Societat Civil Catalana, i en la qual es va parlar de diferents qüestions allunyades del que seria una convivència lingüística real, en què la majoria d'ar-

guments anaven en la línia de combatre una suposada protecció excessiva del català. Hi tenen cabuda totes les ideologies al CCCB? On hi ha la línia vermella?

—El CCCB és un equipament públic i, com a tal, nosaltres sempre hem tingut una política d'obertura a activitats i programes que no són nostres, sinó que acollim, com és el cas de les col·laboracions que s'estableixen amb diverses associacions del barri. A part d'això, tenim una política de lloguers d'espai; els lloguem a tothom de manera indistinta, també als partits polítics, siguin de la ideologia que siguin. La política és idèntica per tothom; ha d'haver-hi un mínim respecte per uns principis democràtics bàsics, però nosaltres no intervenim en els continguts. Això a vegades ens pot incomodar, però de moment no tenim previst canviar-ho. Hi ha aquesta difuminació sobre on comença i on acaba el CCCB, i tanmateix molta gent sap que tenim aquesta forma de lloguer; un dia es pot presentar aquí un llibre de Quim Forn, i l'endemà, la candidatura de Manuel Valls. En això no hi entrem.

—Quin camp us queda per recórrer?

—Ens agradaria tenir la capacitat de renovar la nostra missió, ampliar-la a nous públics i fer del CCCB un lloc més accessible i més amable, sense fer-li perdre l'ambició internacional, que considero importantíssima. Ha estat un dels bastions del seu projecte i és del tot compatible amb el fet d'estar profundament arrelats a la ciutat.

—Per acabar: és important no deixar de fer-se preguntes i repensar com definim la cultura a cada moment. Què és la cultura per a tu?

—Hi ha mil definicions del que és cultura i és molt difícil trobar-ne una. A mi m'agrada entendre-la com l'espai que connecta el jo amb el nosaltres, que fa que surtis de la teva individualitat i et puguis relacionar amb el passat, amb el futur, amb altres cultures. No parlo d'un nosaltres tancat, sinó d'un nosaltres molt obert i indefinit. Acceptar que formem part d'un món que ens precedeix, que ha de venir, d'una terra que és més àmplia que els éssers humans —i ja sigui a través de la literatura, el cinema, el teatre... És aquesta reflexió constant, aquest impuls incessant per sortir de si mateix i vincular-se amb els altres.

Elisabet Armengol Gimeno

Mònica Batet submergeix el lector en una novel·la atípica i descentrada que s'atreveix a arriscar en la forma i en la caracterització del temps i l'espai, tot i que reïx més en el segon esforç que no pas en el primer. Perquè el que encisa durant les primeres pàgines és la presentació d'un article sobre les anomenades Illes Properes que explica amb dedicació les particularitats de cadascuna de les nou illes que formen l'arxipèlag, des del tipus de vegetació que s'hi pot trobar fins a històries personals dels seus escassos habitants, passant per tradicions extraordinàries, com una competició entre famílies per distingir el major nombre possible d'espècies d'ocells. Amb el dubte inicial de si existeixen realment o no, i a quin país pertanyen —tenen topònims que podrien pertànyer perfectament a alguna llengua nòrdica—, el lector queda fascinat per un indret on, sens dubte, voldria viatjar.

Aquest encanteri, però, es trenca a mesura que s'avança en la lectura del que és pròpiament la història, que ens és contada en sis capítols amb sis narradors diferents, i només és recuperat, fins a un cert punt, en la calidesa de l'última narradora, que ens en descobreix la raó de ser i tanca un cercle que comença sent espiral: no és fins al tercer capítol que tenim prou informació per lligar caps i albirar els protagonistes de la novel·la, així com la direcció de la narració. Si bé la idea rere l'estructura del llibre sembla d'un enginy considerable, el resultat n'és una execució incompleta. Una frustració recurrent sobrevola

El collaret esberlat de *Nou illes al nord*

Mònica Batet
Nou illes al nord
Més Llibres, Barcelona, 2019
224 pàgs.

el lector durant les primeres pàgines de gairebé cada capítol, en què els narradors divaguen desproporcionadament sobre les seves històries personals abans d'apropar-se a la trama central, al motiu últim pel qual ens estan parlant. L'estratègia de la parcialitat i la fragmentació dels punts de vista atorga al text una adequada dosificació d'informació que es va revelant a poc a poc gràcies a l'exercici del lector que activament contribueix a traçar la història, però de vegades s'enyora una major varietat de veus; és a dir, encara que se'ns adrecin les veus de sis narradors diferents, tenim la sensació que ens parlen persones que s'expressen de manera molt semblant. En aquest sentit, la justificació d'aquesta tria narratològica, tal com apareix cap al final («penso que quan una persona narra una vivència que li pertany, aquella narració és única») no acaba de funcionar en relació amb l'estil, que de vegades s'exce-

deix, amb falques repetitives, en la interpel·lació del lector o oient, així com en la insistència de la fal·libilitat a l'hora de narrar.

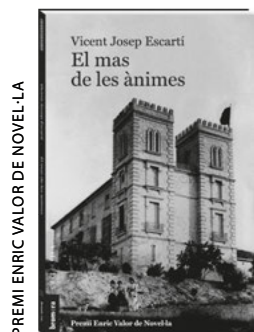
D'altra banda, cal remarcar el detall i la sensibilitat amb què es tracten els diversos temes de la novel·la, entre els quals excel·leixen el pes de la família i les cicatrius que deixa. Tenim també la pugna entre la tradició, els prejudicis, la intransigència i la castració; i la llibertat exploradora, l'obertura, la novetat, la gosadia i la rebel·lió, que s'emmirallen en alguns dels personatges més ben delineats, com són el viatger, autor de l'article inicial, que desafia la voluntat d'una mare poruga i opressora per exaltar un paratge sovint menyspreat; la noia del senyal a la galta, que trenca amb el costum d'obligar els alumnes esquerrans a escriure amb la mà dreta; o el Sarkis, que, amb la pell i el passat foscos, irradia una quantitat immensurable de llum cap als qui l'envolten. I enmig de tot això, hi ha una joia inventiva a la qual recomano parar especial atenció: el capítol de «La senyora del telèfon», fonamentat en un gest tan preciós com necessari.

És un goig que la forma sigui tan coherent amb l'ambientació: ens trobem immersos en un univers illenc fictici i desitjable dibuixat per les veus que el coneixen en primera persona, que ens conten, a la manera més primitiva de transmissió d'històries entre generacions, allò que serveix a la memòria.

Anna Gas Serra

novetats

www.bromera.com bromera

Una novel·la esquitxada de realisme màgic que ens descobreix la vida rural a València des del segle XVIII fins al XX.

Un joc literari polifònic que constitueix un autèntic monogràfic sobre la perversitat i les formes de narrar-la.

Tretze contes retraten la infantesa i l'adolescència dels habitants de les favelas: la banda menys afavorida de Rio de Janeiro.

La història d'una família russa i jueva durant quatre generacions i en tres països diferents.

Intrigues literàries

Sebastià Bennasar

L'any que vaig assassinar Rita Barberà
AdiA Edicions, Calonge, 2019
201 pàgs.

Sebastià Bennasar s'ha convertit en els darrers anys en tot un referent pel que fa a la novel·la negra, ha impulsat nombrosos projectes culturals, congressos i festivals literaris, i dirigeix un parell de col·leccions literàries de gènere negre. Però, a més, conrea amb notable encert la novel·la d'aquest gènere, i s'enllaça amb la tradició d'altres novel·listes catalans, a qui sovint ret homenatge, com Manuel de Pedrolo, Jaume Fuster o Andreu Martín.

L'any que vaig assassinar Rita Barberà és la desena novel·la de gènere negre que publica l'autor. Està narrada en primera persona per un assassí professional que explica la seua feina. Com és habitual en l'obra narrativa de Sebastià Bennasar, està lligada a l'actualitat, en aquest cas a la mort de la durant molts anys poderosa alcaldessa de València. El protagonista de la història afirma que ell va assassinar Rita Barberà.

Tanmateix, l'assassinat de l'exalcaldessa de València ocupa un espai molt reduït en la novel·la. El tema central és l'encàrrec que rep el sicari per part d'un grup de modestos editors, per assassinar un escriptor que ells han editat; aquest fet faria relançar les vendes dels seus llibres. A més, hauria d'assassinar un poderós editor i un novel·lista madrileny de gran èxit. Al mateix temps, hi ha una trama paral·lela en què un escriptor mallorquí, que veu refusada la seua obra per moltes editorials, decideix recuperar una antiga història d'un frustrat escriptor convertit en assassí en sèrie, i també eliminar algun editor. Les dues històries acabaran confluint.

El sicari protagonista parla fredament de la seua feina; igual que altres assassins que apareixen a la novel·la, no té

cap problema moral per a matar ningú. Hi ha morts a dojo; podríem parlar d'una banalització de la violència que ens recorda el cinema de Tarantino.

Al llarg de la seua carrera com a escriptor de novel·la negra, Sebastià Bennasar ha anat bastint tot un univers propi. Algunes de les característiques que trobem en aquesta novel·la ja les hem pogut observar en llibres anteriors. Podríem destacar l'humor, ja que sovintegen les situacions pròpies de comèdia negra, com el començament de la novel·la amb el peculiar capellà que hi apareix, o la banda de mafiosos portuguesos que abans de realitzar un robatori cerquen un ermitori o església per a encomanar-se al sant o a la Mare de Déu perquè l'atrancament els vaja bé.

Però al mateix temps, sempre hi trobem un cert contingut social. Molts personatges de la novel·la es veuen obligats a treballar en una feina que no els agrada com a conseqüència de la crisi. També es denuncia la corrupció; n'hi ha diversos casos, com el mateix assassí, que ens sorprendrà quan sabrem la seua professió oficial.

Un altre dels temes preferits de l'autor és el món dels llibres. Les intrigues literàries acostumen a estar presents en els seus llibres, i aquesta novel·la no n'és cap excepció. És fàcil detectar entre els protagonistes escriptors i editors molt coneguts. Es fa l'ullet als lletraferits utilitzant cognoms d'escriptors o crítics literaris, o fins i tot amb dades biogràfiques que fàcilment els identifiquen. S'aprofita també la història per ajustar comptes amb algun escriptor que no és del gust del narrador.

En aquesta novel·la reapareix un personatge de novel·les anteriors, el periodista de successos Andreu Julià. Se l'aprofita per a fer una crítica del periodisme actual, i es parla amb nostàlgia de les redaccions d'abans, on no tot era tan net i polític com ara i es feia un periodisme més autèntic.

La novel·la és també un recorregut per diversos escenaris de Barcelona, València i Palma, on de vegades es recorda amb nostàlgia com han canviat alguns llocs; però sobretot és una autèntica guia gastronòmica de les tres ciutats.

L'any que vaig assassinar Rita Barberà és una novel·la amb uns diàlegs vius, escrita amb una prosa àgil. La seua lectura segur que ens farà passar una estona ben entretinguts.

Josep Manuel San Abdón

El dolor de les carícies

Elisenda Solsona
Satèl·lits

Editorial Males Herbes,
Barcelona, 2019
221 pàgs.

Comencem a llegir i ens trobem amb una comoditat estranya. Tenim la sensació d'estar en una quotidianitat que amaga alguna cosa; tot i que les situacions, els espais que ens anem trobant, ens resulten familiars, comencem a intuir, llegint *Satèl·lits*, que sota una primera capa d'aparent normalitat s'hi amaguen un seguit d'històries que ens arrossegueu cap a una realitat crua plena d'elements simbòlics i fantàstics que ens donen peu a aprofundir en el relat interior de cada un dels personatges que hi apareixen. En un primer moment encara no ho sabem, però en cada escenari anem descobrint tot allò que nosaltres, lectors i personatges, tot sovint ens amaguem: la por de separar-nos de qui estimem, els dubtes de què vol dir voler o no voler engendrar vida, el desig de sentir-nos protegits de manera més clara, la voluntat i impossibilitat d'una relació amb els altres més propera...

Vuit contes orbiten al voltant d'una idea central. La lluna no hi és. La lluna no hi és i nosaltres, que som pell, com els animals o el paisatge, no podem esperar que no ens afecti. Aquest fet ens fa prendre consciència de —o més aviat acceptar— com som de vulnerables i com són de difícils els afectes. Propers i estranys alhora són els vincles que Solsona va desenvolupant en aquests vuit relats editats aquest any per l'editorial Males Herbes, i que es devoren de la primera a l'última pàgina. Els personatges i les relacions que ens van acompanyant són diversos i rics en matisos, i permeten que des de diferents punts de partida ens anem submergint en la lectura. De mica en mica, anem llimant les capes que s'estableixen entre ells, separant-los, i anem seguint els fils que els aproximen.

Un iceberg per la Mediterrània: els valencians d'Algèria

Elvira Cambrils
A la platja de Camus
Edicions del Bullent, Picanya, 2018
416 pàgs.

Les tensions que recorren el recull apareixen a partir d'elements oposats, com la nit i el dia, i també a partir de la dualitat entre l'anomenada naturalesa i aquesta segona natura urbana creada per l'home, que inevitablement queda alterada i sacsejada per aquest fet misteriós que ens obliga a veure que allò que hem construït no sempre és més segur. La idea d'alteritat queda palesa de manera intensa i constant en tots els relats. Què ens espanta de la mirada dels altres? Què no podem viure com a propi? Quina distància existeix entre un jo i un altre?

Tenim entre les mans un testimoni d'escriptura que passa pel cos i ens obliga a agafar aire, ens sacseja i ens remou per dins.

Una prosa clara, directa i plena de poesia fa que les escenes més dures siguin seductores i ens obliguin a continuar llegint. Seguim com aquell que s'arrenca un repeló, que li fa mal i sap que sagna, i igualment queda enganxat a aquest dolor. La lectura ens fa moure en extrems que recorrem sense adonar-nos-en: de la bestialitat a la tendresa, de la tristesa a l'esperança.

La necessitat de catalogar aquesta obra ens fa introduir-la dins del gènere de la fantasia o la ciència-ficció, tot i que les propostes de l'autora disten molt dels tòpics que tenim associats a aquest gènere. Amb un estil singular i original, la fantasia apareix integrada amb la quotidianitat i l'element fantàstic funciona com a paràbola perquè com a lectors ens endinsem dins les profunditats dels personatges. Així doncs, trobem que l'element fantàstic conviu amb allò més propi de les novel·les psicològiques. Ambients evocadors, a vegades lligats al món dels somnis, però tanmateix concisos i crus, creen paisatges onírics que presenten imatges reveladores i plenes de significat. Construïts i teixits de manera punyent i delicada, ens obliguen a entrar en la complexitat de cada un dels personatges, que no sempre se'ns mostren explícitament.

Podríem dir que l'obra de Solsona fa palpable la invisibilitat del lligam dels cossos que orbiten entre ells. Com ens atraïem i ens necessitem i quines forces exercim els uns contra els altres són potser l'eix principal entorn del qual giren aquests sorprenents relats.

Oliva Briansó Maure

Elvira Cambrils és una escriptora de trajectòria consolidada, com ho demostren alguns títols, entre relats i novel·les, publicats fins ara: *Tot el que tinc per ballar amb tu*; *El bes de l'aigua*; *Mirra'm, Amor*; o *Vestida de lluna*. Darreument, amb el rerefons de la figura del filòsof Albert Camus, ens ho torna a demostrar en la novel·la *A la platja de Camus*, orquestrant una narració on dona veu als valencians que van haver d'emigrar a Algèria.

Escriu el filòsof Francesc Torralba: «Hi ha un abisme entre el llenguatge del cor i el de les paraules. Enllaçar les dues ribes és una tasca impossible, però aquesta impossibilitat és l'ofici de l'escriptor.» A Elvira Cambrils, llicenciada en Filosofia i Lletres que s'ha dedicat a la docència en la vida professional i a l'escriptura a temps parcial, des de la seua jubilació, l'escriptura li ocupa tot el temps. Una conjuntura: cor i paraules que aprofita en les seues novel·les per a transmetre les idees dels grans pensadors i difondre entre línies la visió filosòfica que permetrà que els personatges parlen sense embuts i s'expressen amb total llibertat per orientar-se en la vida.

L'acció de la novel·la transcorre a la ciutat de València, les vint-i-quatre hores abans de la nit de Sant Joan, com l'*Ulisses*, de Joyce, transcorre a Dublín. I mentre assistim al periple del protagonista, Toni-Lluís, músic del grup Eric i els Clapton i professor de guitarra, ens contagiem del seu entusiasme per abordar els entrebancs que la vida diària li presenta, tot mentre recorre els carrers de València, en un *thriller* trepidant. La novel·la va fent salts enrere mentre escoltem les veus en primera persona dels diferents personatges. Pel que fa a aquestes veus, a mesura que avancem en la lectura, els seus soliloquis ens cor-

prendran fins que empatitzarem amb els seus problemes.

Mai no hauria pensat Sílvia, graduada en Comunicació Audiovisual, que la rutina en la qual s'havia instal·lat li proporcionaria un canvi tan gran. La casualitat ha fet que Toni-Lluís i ella es coneguen en un concert d'Antònia Font, a Oliva. Intercanvien algunes paraules i congenien de seguida: d'allí en sorgirà una amistat. Sílvia busca un guió que li permeta trobar un treball estable i sembla que Toni-Lluís li'l pot oferir; no obstant això, acaba passant que el relat del pare resulta molt més interessant.

A través de Daniel, el pare de Toni-Lluís, evocarem una part important del seu passat familiar. Nascut a Alger. Fill de pares emigrants, de Polop, la Marina Baixa. Ha viscut de prop el conflicte d'independència de l'Algèria colonial. També coneixerem la història d'amor entre ell i Thérèse i el seu enfonsament. Admirador del filòsof Albert Camus. Des del primer moment va confiar en els seus postulats. L'enteniment de les dues parts enfrontades no va reeixir.

En Reme, la mare de Toni-Lluís, trobarem un personatge valent que de ben jove ha sabut enfrontar-se a les adversitats de la vida. El matrimoni amb Daniel li ha reportat benestar i seguretat, tot i que mai no li ha preguntat pel seu passat. Tampoc la seua relació amb el fill ha sigut massa eloqüent. De fet, és gràcies a Sílvia i a l'empleada que té en la carnisseria que ens anirà confessant les mancances per les quals ha passat.

Es diu que una novel·la t'ha d'enganxar des de la primera paraula. Altres veus apunten que es pot donar un marge de cinquanta pàgines abans de deixar-la perquè no hi arribes a connectar. El lector, en *A la platja de Camus*, quedarà atrapat de seguida pel fil de la trama i no podrà deixar-la fins que no arribe al final.

En *A la platja de Camus*, Elvira Cambrils ha convertit en literatura una història real exemplificant-la en una família, la història de la qual només és la punta de l'iceberg. A sota hi romanen un munt de famílies, temporeres, que anaven i tornaven travessant la Mediterrània; altres, sense voler, van patir un nou exili després de la independència d'Algèria, i un nombre desconegut van quedar-se pel camí.

Mercè Lloret i Llopis

Un gran inventor d'històries

Marc Artigau
La vigília
Premi Josep Pla 2019
Edicions 62, Barcelona, 2019
302 pàgs.

Marc Artigau és autor d'una vintena d'obres, entre teatre, poesia i narrativa, i ja acumula una llista força llarga de reconeixements i premis literaris, entre els quals el Josep Pla 2019 amb la novel·la que avui ens ocupa, *La vigília*.

El títol, segons ell mateix ha explicat en més d'una ocasió, vol fer referència a aquell moment de felicitat que precedeix la desgràcia, i és que la novel·la arranca uns quants anys abans del naixement del narrador i s'obre amb un avís molt clar: sovint la vida es fon amb la literatura. I de fet, aquest serà un dels *leitmotiv* de l'obra: el narrador, que escriu contes per a la ràdio, com el mateix Artigau (i aquí, segons ha dit ell mateix, acaben les coincidències), rep l'encàrrec d'una dona rica i misteriosa, la Cèlia; vol que n'escrigui la biografia millorada, canviant-ne moments, finals i episodis per tal que, en llegir-la de nou, pugui viure la vida que hauria volgut i no la que va ser. Un encàrrec gens innocent, com acabarem veient, i que tindrà efectes irreversibles sobre la vida del narrador.

Un narrador al qual li agrada jugar amb la línia que separa la realitat de la ficció i que, quan cal, trenca la quarta paret i s'adreça directament al lector.

Des del primer moment veiem, doncs, que l'autor té un objectiu clar i és conscient de l'abast de l'operació que vol dur a terme. I perquè no ens quedi cap dubte que sap el que té entre mans, s'encarrega de fer palès quins són alguns dels seus referents: Txékhov, Faulkner, Borges, Zweig... El problema de posar sobre la taula aquests noms, però, és que el lector de seguida l'hi comparará, i honestament, Artigau, si més no en aquesta novel·la, encara n'és lluny.

No estem dient que *La vigília* sigui una mala novel·la, ni tan sols que no fos la més bona de les que es van presentar al Pla; però estem convençuts que si Artigau continua conreant el gènere, ens en donarà de molt millors.

És innegable que sap crear escenes potents, però a vegades freguen la inversemblança: situacions que en el teatre un bon actor potser ens faria sentir naturals i necessàries, quan s'han de defensar soles en la pàgina impresa corren el risc d'acabar semblant excessives o massa forçades, com la primera aparició de la Cèlia, o el ball dels amants sobre un llit de París. És clar que pretenen mostrar-nos el caràcter de la protagonista, però l'efecte que fan s'assembla massa al de veure les costures d'un ninot.

Artigau mostra ambició i voluntat tècnica; ens planteja una trama que a mesura que avança l'obra es va fent més complexa, amb un joc de miralls (que mai va massa enllà), i desdibuixa, tímidament, els límits entre la vida i la literatura, fins a arribar a un final que aconsegueix la simetria que anunciava al principi. Darrere la història (o les històries), doncs, hi ha una estructura força treballada que busca anar sorprenent el lector per a captar-ne l'interès i l'atenció.

És cert que en alguns punts grinyolen els diàlegs (especialment en els parlaments més llargs de la Cèlia, tot i que això ho podem arribar a atribuir a una característica del personatge, que de fet tota l'estona està actuant davant d'un únic espectador), o que hi ha personatges que no acaben d'estar prou definits, o de ser prou necessaris, com el de l'Ingrid, que genera unes expectatives que, al meu entendre, Artigau no acaba d'aprofitar. Però no és menys cert que en altres moments l'autor és capaç de crear escenes prou vívides, en què es nota el seu bagatge teatral.

Però la principal virtut d'aquesta obra és, sens dubte, la història. Les històries, de fet. Des de les principals, que es van trenant i entreteixint sense que sigui complicat de seguir-les, fins als contes que escriu el protagonista i que ens intercala al llarg del llibre per mirar de complementar, matisar o enriquir l'acció. Artigau és, innegablement, un gran creador d'històries, de contes, de faules, si cal, i estic convençut que si persisteix, amb el temps serà capaç de trobar el punt just i esdevenir, també, un gran constructor de novel·les.

J. Oriol Magrinyà Domingo

Triar bé

Sheila Heti
Maternitat
Traducció de Maria Bosom
Més Llibres, Barcelona, 2019
312 pàgs.

La pregunta seria: per què no escriu aquest llibre un home? Per què sí una dona? On comença la determinació sociològica i acaba la biològica? Millor dit: existeix determinació biològica o això de l'instint matern és una cantalla interessada del sistema patriarcal? Com se'n fica dins del cap la idea que una dona sense fills no és una dona completa? Tan diferent és una mare d'una no-mare? És una no-mare un ésser amenaçador i disruptiu? L'autora Sheila Heti estava plena de preguntes i angoixada pel pas del temps, pels òvuls-opportunitats-de-ser-mare que perdia mes rere mes, sense acabar de sentir dins d'ella el desig de gestar, parir i criar. O, millor dit, estava angoixada la narradora sense nom, escriptora de professió, que comença a redactar el llibre *Maternitat* als trenta-sis anys i l'acaba amb quaranta. Quatre anys d'intensos dubtes. I, tal vegada, dubtar tant és ja sinònim de «no voler».

Maternitat no té estructura de novel·la, no té acció, no té trama ni argument. La narradora ens obri la seva ànima per a mostrar-nos la voràgine interior, l'extrema sensibilitat i feblesa, els laberints íntims que la poblen: «M'estaré equivocant no quedant-me embarassada abans de deixar de ser fèrtil?» és la pregunta que ho impregna tot. La mare, la parella i alguna amiga ocasional són els altres, el frontó per a colpejar-hi la pedra del seu pensament. El llibre s'ha «venut» com a novel·la, però la seua forma és la del dietari, farcit de reflexions que, de vegades, freguen una alta lucidesa intel·lectual i, d'altres, s'assemblen massa a les consignes pseudofilosòfiques del gènere de l'autoajuda. Aquest vessant és el menys atractiu de la proposta de Heti.

Un visca majúscul

Irene Solà

Canto jo i la muntanya balla
Premi Llibres Anagrama de Novel·la
Editorial Anagrama, Barcelona, 2019
189 pàgs.

Una altra línia que s'explota des de l'inici és la de l'atzar: la narradora llança monedes a l'aire per a contestar «sí» o «no» a les preguntes que la torturen. A la pràctica hi ha una idea subjacent perturbadora: en realitat, tindre fills o no tindre'n depèn moltes vegades de l'arbitrarietat més absoluta. Fins a quin punt portem el timó de la nostra vida o ens deixem portar per l'onatge? Malgrat encerts com aquest, el llibre es fa repetitiu en alguns moments, i no li hauria anat malament una bona retallada: deixar les tres-centes pàgines en dues-centes i perfilar millor el recurs de la relació turmentosa de parella entre la narradora i Miles, el nóvio que ja té una filla d'una altra dona i no en vol més.

La vàlua principal de la proposta de Heti és plantejar obertament un tema tabú, que s'enllaça amb llibres darrerament publicats com *No Kid*, de Corinne Maier; *Contra los hijos*, de Lina Meruane, o *No madres*, de María Fernández Miranda. A terra nostra, la productora valenciana SUICAFilms ha presentat recentment el documental [*m*]otherhood, centrat a donar veu a les dones que no volen ser mares. Paga la pena escoltar-les. Totes aquestes obres han posat sobre la taula una realitat que la societat patriarcal ha volgut ocultar: que des que les dones tenen el control dels seus embarassos, hi ha dues opcions per a escollir lliurement, i que ambdues són igual de respectables i d'adequades per a trobar la plenitud vital.

Finalment, a *Maternitat* s'estableix un interessant paral·lelisme entre la creació literària i la procreació humana: d'alguna manera, ve a dir-nos la veu narrativa, cadascú està destinat a «crear» alguna cosa durant el seu pas per la terra. I ella ha preferit «crear» llibres i no persones. Fins i tot apunta: la gent naix, mor i desapareix; en canvi, el que deixem escrit i publicat, més bé o més malament, roman per sempre. L'autora oposa l'espai de llibertat de l'escriptura al sacrifici de la criança d'un infant, però no dibuixa cap camí com «el millor camí»: sap que triar una cosa o una altra sempre ens farà perdre experiències. Simplement, cal fer el que el nostre cos i la nostra ment troben més abellidor i més adient. Mai sabrem si hem escollit la millor opció. Però en el procés haurem fet honor a la consigna clàssica del *nosce te ipsum*. No et traïsqes, ens diu Sheila Heti, i tot anirà bé.

Purificació Mascarell

Tot comença amb la veu dels núvols, amb la seva pluja, que duu tota la força d'un torrent que sembla u, tan líric i polític com es presenta el seu llenguatge, però és fet de parts petitíssimes, totes les veus que poblen aquests tros de terra, el braç d'una muntanya pirinenca a cavall de Camprodon i Prats de Molló. Totes les veus que l'han poblat, que la poblaran, que la poblen ara. Minerals, animals, vegetals. I aquest torrent de vida s'estrena amb una mort, la d'un home socarrat per un llamp, però que empeny a fer més vida, i a celebrar, i a no queixar-se. I amb aquesta inèrcia no deixarà d'anar endavant, com qui mai troba un final —si només fos perquè un llibre és un objecte finit, amb una darrera pàgina, però això és només un accident i una manera de veure les coses.

Passen els anys, passa tot i passa res, una hi transita, passa, de mica en mica, la vida que raspalla les coses, la vida que eixampla els braços de la muntanya amb les veus i les mirades. Sovint es té la sensació que alguns personatges s'han deixat estirar la llengua i per això els hem pogut sentir parlar, una mica com un secret, en veu baixa, perquè aquella és la seva història i ho saben, perquè aquí ningú en vol saber res, de la història en majúscules. Només d'aquesta gent: que seguin un moment, que parlin. Qualsevol s'hi estaria hores, escoltant les seves històries, que destil·len la força de qui duu a sobre capes i capes de terra que s'erosiona, com la muntanya a l'esquena, de família, d'herència, d'històries. I amb això no vull dir que només la gent de muntanya tragini totes aquestes coses: tots en duem, d'històries, però l'autora ha sabut construir els seus personatges de tal manera que besllumen

tot allò que duen amb ells a cada paraula que diuen. Una mica, és clar, també de la història que ens ensenyen als llibres, que Solà recull invertint les perspectives, com per exemple, cedint la veu a una dona d'aigua, de qui sovint només ens han arribat les seves llegendes, o els testimonis —masculins— que les van jutjar i assassinar. *Canto jo i la muntanya balla* també és un exercici de crítica contra aquesta història que ens pesa a totes igual i que ningú sap ben bé qui ha escrit. Un exercici de refer-la col·lectivament. Un exercici de deixar parlar, fins i tot, quan un ja és mort. I és que aquí, la mort no acaba de matar mai a ningú, només fa mal a un estrat concret però segueix escolant-se per tot arreu: les cases s'omplen de gent i es té la sensació que en Domènec o l'Hilari no han marxat del tot, però que tampoc manen sobre res; hi són, com totes les altres coses, en un manyoc d'interferències del tot descentralitzat, ric, com la vida, on no hi ha res que al final salvi a ningú. On passen tragèdies. On es diuen paraulotes. On hi ha naixements continus i també matances. On les coses passen entortolligades entre elles. Es tracta d'un teixit polièdric i fractal, on la veu d'un invoca la de l'altre, inevitablement. On el cervol ens recorda el tret, i la terra molla, i els colors que veu i els que no veu d'aquesta terra, les passes de qui el persegueix i el seu cos. Tot està terriblement connectat i l'autora juga a fer-hi d'embut, de tot plegat, fent la feina de qui coneix la potència creadora d'aquestes veus petites ficades per tots els racons de la muntanya, que fan poemes, però que se'n riuen, d'això d'escriure llibres. Petites, que no fràgils, només finites. Hi juga aportant el matís i l'ordre just que celebra i diu visca a tot el qui estigui disposat a afegir-hi cullerada.

El resultat és un joc que a vegades sembla que funcioni sol. Un joc on la trama s'escola a base de gotes petites, que engreixen, col·lectivament, tot el que passa a la gent —i no és així com funciona això del viure? Un joc deliciós en què la lectura es torna gaudi absolut. Divertiment. Eixamplament del cos i somriure d'orella a orella. En fi, totes les reaccions que una voldria que li provoquessin, en llegir.

Maria Isern Ordeig 9

Quan un bri era tot

Agustí Colomer
Un bri d'esperança: Sueca, 1952
Premi Soler i Estruch
de narrativa curta 2018
Edicions del Bullent, Picanya, 2019
131 pàgs.

Agustí Colomer, novel·lista ja entre altres dedicacions, ha publicat la seua segona novel·la, *Un bri d'esperança: Sueca, 1952*, en Edicions del Bullent. Com la primera (*A trenc d'alba*, Viena Edicions), també ha estat premiada, ara amb el Premi Soler i Estruch de narrativa curta en el 62é Certamen Literari Castellum Ripae, convocat el 2018. I també com en la primera, en aquesta Colomer aprofita una història que li arriba «escrita» per a recrear-la literàriament, i de pas —més en aquesta novel·la que no en aquella— escabussar-se en la trama per esdevenir-ne un altre personatge, en forma de narrador cronista, apassionat, valoratiu, moralitzant, devot de la literatura que Joan Fuster anomenà «de la condició humana», optimista i esperançat. Hem de dir, a més, que aquesta novel·la és curulla de referències literàries, les quals remetent a lectures que formen l'univers literari de l'autor: Azorín, Zweig, Péguy, Claudel, Camus, Tolstoi, Eliot o Roth.

Sueca, octubre del 1952. Hi coincideixen tres jòvens amics, preocupats pel declivi sociocultural que corca la societat valenciana: Francesc de Paula Burguera, Fermí Cortés i Joan Fuster. Sospesant les seues possibilitats, acorden enfrontar-se a l'aspra realitat representant una obra de teatre. L'objectiu, d'antuvi, és que el públic suecà comprove que el teatre valencià no és només sàinet; més tard, esperaven, podrien dur la representació a la capital, on l'escenificarien o la radiarien... L'obra triada és *L'Annonce faite à Marie*, de Paul Claudel. Es repartiran la faena: Burguera en dirigirà la representació, Cortés obtindrà els permisos pertinents i Fuster aconseguirà el text català, gràcies als seus contactes litera-

ris de Barcelona; en efecte, durant la celebració del XXXV Congrés Eucarístic Internacional a la Ciutat Comtal, s'havia representat, en versió de Pere Ribot i Ferran Canyameres, amb el títol de *La bona nova a Maria*. Però la traducció no va aplegar mai a Sueca, i Fuster hagué de traduir l'obra tot dictant-la al seu amic Burguera. Precisament el 2014 l'editorial Denes va publicar el llibre *Les idees religioses i l'existencialisme en el teatre modern / La bona nova a Maria*, que inclou aquesta traducció i un fascinant assaig en què un jove Fuster mostra la fondària dels seus coneixements sobre la literatura europea de la primera meitat del segle xx.

A partir d'ací, la narració desplega totes les vicissituds que portaren a la representació de *La bona nova a Maria*, aconseguida gràcies a la tenacitat esperançada dels protagonistes.

Hi ha tres ingredients especialment remarcables en aquesta novel·la. El primer és la figuració de les relacions personals literàries, en una època en què la literatura havia esdevingut el refugi dels valencianistes —intel·lectuals o activistes—, la majoria exclosos de l'actuació política; ací es belluguen Xavier Casp i Miquel Adlert, o el poeta falangista Rafael Duyos, a més, és clar, dels protagonistes Burguera i Fuster. El segon ingredient és, com ja hem avançat, la intervenció d'un narrador omniscient i ficat en els raonaments i els sentiments dels personatges; potser és una modalitat que ara no s'estila, però que Colomer assumeix amb fermesa. El tercer és el dels espais presents en la novel·la: a Sueca, el carrer Sequial, amb els seus casinos «antagònics» (el de la Lleialtat i el de l'Ateneu), i a València, la plaça de la Mare de Déu, amb la Seu, la basílica dels Desemparats, el palau de la Generalitat, el carrer del Miquelet, etc.

Dit, doncs, tot això, confiem que el lector gaudirà d'aquest text, perquè permet conèixer la fragilitat de la cultura valenciana de la postguerra, sotmesa a la brutalitat de la dictadura franquista —tan fàcil d'eixalbar, pel que ha semblat i sembla—, alhora que evidencia la intrepidesa dels valencianistes que remaven amb tant de sigil com determinació en aigües tan procel·loses. La nit de l'11 d'octubre de 1952, a la placeta Fonda de Sueca, tot un poble pogué gaudir d'un llevant ple d'esperança.

Joaquim Juan-Mompó

Nova jugada mestra

Miquel de Palol
Angèlica i Rafael
Comanegra, Barcelona, 2019
319 pàgs.

La darrera primavera vaig tenir l'honor de presentar conjuntament amb l'autor de la novel·la, Miquel de Palol, i l'estudiós de la literatura catalana Francesco Ardolino, a la llibreria Laie de Barcelona, l'últim llibre del primer, *Angèlica i Rafael*; el qual, a més a més, era el volum final de la col·lecció «Matar el monstre», que l'editorial Comanegra havia iniciat un any abans. Palol tanca el cicle després que noms com Ada Castells, Julià de Jòdar o Núria Cadenes fessin la seva aportació novel·lística a un projecte editorial tan ambiciós com innovador, que ens deixa una magnífica i inèdita (en el seu conjunt) panoràmica històrica i literària de la ciutat de Barcelona i els seus monstres, que va des de l'any 1818 fins al 2018, i que tanmateix s'erigeix com un homenatge a un dels clàssics de la literatura universal, com és el *Frankenstein* de Mary Shelley.

Sovint, quan parlo de la literatura del Palol, tendixo a introduir-lo d'una manera molt personal, segurament per reafirmar així la meua categoria de *freak* i veure si la meua efusió és capaç d'inxampar algú, encara que sigui de passada... per arribar a la qüestió important, que no té a veure amb mi, sinó amb el Miquel; i és que, en definitiva, després de llegir-lo per primera vegada, només en poden derivar dues conseqüències: o el rebuig frontal o l'addicció dependent. En la primera, naturalment, no m'hi aturaré, perquè en la majoria dels casos, dit així, de manera ràpida i polèmica, es redueix al disgust per incomprensió... Pel que fa a la segona conseqüència, que és allà on ens trobem nosaltres, m'obliga necessàriament a introduir part de la metodologia que jo empro a l'hora de llegir la narrativa del Palol, i que al

mateix temps plantejo com a píndoles estimulants per a aquells que vulguin iniciar-se en la cosmogonia paloliana. La premissa és ben senzilla, i l'agafo directament del préstec hegelian que Adorno assumeix quan desplega la seva crítica musical, quan ell mateix remarca el fet que les obres d'art s'obren «només a aquell que parla el seu llenguatge». Aquesta premissa esdevé fonamental a l'hora de parlar sobre la literatura del Palol, i malgrat que el nivell d'abstracció al qual poden arribar alguns dels seus passatges, bé en la seva vessant musical o en la matemàtica, per mencionar-ne només dues, és considerable, la genialitat rau en la capacitat d'autoinstrucció dels seus textos... Si hom s'inicia en aquesta darrera novel·la, ràpidament detectarà que al marge de la conxorxa d'espionatge i la relació sentimental entre els protagonistes, s'hi mouen moltes altres coses. Entre elles, i com ja havíem vist abans en obres com *El Troiacord* o *El Testament d'Alcestis*, un intent constant per explicar, si no tot, part del procés de creació del sistema literari i filosòfic, i que té a veure amb el desenvolupament del que ell ha batejat com a Joc de la Fragmentació. Un Joc que, per als no iniciats, té dues obsessions principals: el punt de vista i el temps, i més concretament el pas del temps. Així doncs, oferir al Palol la consigna editorial d'haver d'incloure l'aparició d'un personatge relacionat amb el *Frankenstein* i el debat suscitat per aquest mite literari (sobre immortalitats i superhomes) és quasi com arrelar en la qüestió originària de si abans va ser l'ou que la gallina. El que vull dir amb això, de fet té a veure amb un dels dubtes que vaig tenir jo abans de llegir la novel·la, sobre si el Palol trobaria la manera d'inserir-la dins del seu propi món literari...; i la resposta és que sí, i no només això, sinó que a més la basteix amb tots els seus principis i models arquitectònics: de la música de Bach a les il·lustracions d'Escher, passant per la matemàtica de Gödel. A diferència de Perucho, la literatura paloliana no requereix un lector culte, com sovint s'ha malentès, sinó més aviat un lector hàbil i perspicaç, prou amatent a captar les normes bàsiques del joc i endinsar-s'hi, una vegada i una altra; i a descobrir-hi sempre reptes nous.

Júlia Ojeda

L'empremta dels cossos

Guillem Frontera
La vida dels cossos
Edicions Proa, Barcelona, 2019
266 pàgs.

A *La vida dels cossos*, el mallorquí Guillem Frontera ens lliura a una escriptura que acompanya els lectors a la Barcelona de la Transició, al Madrid fosc de les darreries del franquisme i a la Mallorca d'abans del boom turístic, i ens aboca a una reflexió sobre les experiències humanes dels cossos. Frontera, Premi 31 de Desembre de l'Obra Cultural Balear, és autor d'una obra consolidada amb més de vint llibres publicats que destaquen per la seva versatilitat, que inclou assajos, guions audiovisuals i crítica d'art, a més de novel·les i contes.

El desig és quelcom inherent en la voluntat humana, una emoció que se'ns presenta constantment i és inevitable i, de vegades, fins i tot, incontrolable. Desitjar comporta l'ansia de voler satisfer, sigui com sigui, una necessitat o un encàrrec interior amb l'objectiu d'aconseguir alguna cosa, o alguna vivència amb un altre cos. Representa un dels motors que impulsen la conducta humana; determina les nostres decisions, les nostres relacions, com ens relacionem amb el nostre entorn, amb els cossos que ens envolten, i com hi reaccionem. El desig ens persegueix dia a dia i, sovint, ens sorgeix a partir d'algun record o anhel d'experiències del passat que van resultar positives. Na Paula Moncada, protagonista —junt amb dos personatges més— de *La vida dels cossos*, assumeix el desig com a portaveu de la seva vida ja des de la infantesa, quan amb en Bernat Rave es lliura als jocs prohibits i descobreixen els plaers de la vida de manera prematura, sense ser conscients encara que l'única experiència que podria exhaurir aquest desig seria la mort.

Amb unes pinzellades negres que s'enllacen amb el subgènere enigmàtic i criminal, l'amistat i l'erotisme envaeixen el recorregut i l'experiència dels diversos cossos del llibre, d'aquestes persones que no són capaces d'estimar a qui haurien d'estimar, però que mantenen el pacte de fidelitat i de lleialtat convingut en la primera adolescència, que no els portarà sinó cap a un destí fatal. Moltes vegades l'amistat actua com una espècie d'atracció entre els humans i dissol lleugerament els límits carnals entre els cossos. Això passa amb els components del triangle amorós del llibre, amb en Salvador Sans, na Paula Moncada i en Bernat Rave, posseïdors d'amors que no els corresponen. Na Paula és el centre d'aquest triangle, el nucli latent; es culpa constantment per no sentir tot l'amor que en Salvador mereixia, ja que «enamorar [-se d'ell] hauria estat el més adequat i convenient», tal com havien avançat llurs famílies quan eren xicotets. Alhora, en Bernat es retreu no haver aconseguit enamorar-se de na Paula, que tant el desitjava, i expressa la voluntat d'«enamorar-se'n d'aquella manera en què s'enamoren els homes un cop o dos a la vida, quan perden el cap», i mai no deixa d'intentar-ho. La relació entre aquests cossos no només mou moments literaris, eròtics o sexuals, sinó que també està disposada a provocar crims per tal de mantenir l'estabilitat emocional del triangle: la mort d'en Carlos, el marit franquista de na Paula, seria ideada per en Salvador i en Bernat, com a venjança pel patiment al qual havia sotmès la seva esposa a través d'electroxocs quan tenia trenta anys, per castigar-la per haver escalat les cimes del plaer, la temptació perenne per l'adulteri. Na Paula, cos del diable segons en Carlos, comença a emmagatzemar de manera esporàdica les «ganes de deixar passar la vida i quedar-se'n al marge», i amb uns tocs de psicosi maniacodepressiva comença a saber-se destinada a la soledat.

La vida dels cossos ofereix un ventall d'emocions que sovint absorbeixen per complet els éssers humans: el desig, la soledat, el dolor, el dol, però mai el penediment.

Paula Marqués

La vida morta

La tradició d'oralitat africana conserva el costum que les jovenetes memoritzen els noms de les mares i de les mares de les mares, tal com remarca Jesús Bernat Agut a l'entrada «Antroponímia matriarcal» del seu bloc *Imatgies* (<https://imatgies.blogspot.com/2019/06/antroponimia-matriarcal-qui-regalare-un.html?fbclid=IwAR30HY3GLFMUj-dnolsr8btJu2Ze sFVbqRfn6U05kciy2VfcmD-MLyZ0eFc>). A l'exemple, il·lustrat amb un vídeo, una nena senegalesa és capaç de recordar, retrocedint, fins a catorze noms de les seues antecessores generacionals. Si Rosa Calafat (Andratx, 1963), en aquesta novel·la protagonitzada principalment per les dones d'una família mallorquina, fera aquest exercici de memòria matriarcal, diria: «— A qui regalaré un cranc? / —A mi. / —I tu qui eres? / —Elisabet. / — Elisabet de qui? / —De Magdalena. / —Magdalena de qui? —De Catalina. / —Catalina de qui? —D'Eulàlia.» I una vegada construït l'arbre, l'autora afig els retrats, les fetes i les dites de sogres, nores, germanes, cunyades, ties i nebodes, i algunes veïnes i treballadores que fan i hi diuen també la seua. Inevitable és l'aparició, quasi testimonial, de figures masculines, algunes mencionades succintament, i amb actituds poc edificants o de poca transcendència en la trama.

N'Elisabet Ferrer Cabot, nascuda l'any 1965, és la protagonista d'aquest llibre, que ha estat mereixedor del Premi Ciutat de Palma Llorenç Villalonga de Novel·la 2018. Ella fa de narradora i és qui basteix la genealogia, i la que conta les circumstàncies inusuals que envolten la seua vida, caracteritzada per la presència de morts, alguns de favorables i altres d'adversos, en la seua quotidianitat. La novel·la, així, podria quedar ben encaixada en el «realisme màgic», ja que la transgressió de la realitat, que en alguns moments és plàcida i acceptada, esdevé incompreensible i amenaçadora, fins a arribar a l'agressió física. Són diversos els autors celebra-

díssims que en obres recents (com ara Irene Solà, en *Canto jo i la muntanya balla*; Jaume Fuster, en *Quan arriba la penombra*, o Anna Moner, en *La mirada de vidre*) es fan ressò de presències incorporades i donen veu als esperits, els missatges dels quals són atesos per persones que tenen aquesta habilitat.

Rosa Calafat, com ocorre en altres exemples del gènere, i també en el corrent més nou anomenat «narració de l'inusual», que abraça la fantasia, el meravellós, la ciència-ficció, etc., transmet una profunda insatisfacció del jo femení amb el món real. A més, desenvolupa a bastament el concepte de «la mare enemiga»: la matrofòbia. La forta conflictivitat de la relació maternofamiliar és la base del relat, tal com ja era present (i així ho han estudiat entre d'altres Victoria Sau, Margarita García Candeira o M. Antònia Haro Matas) en autores com Simone de Beauvoir, Doris Lessing i Esther Busquets, i també en literates catalanes contemporànies com Eva Baltasar, Maria Escalas, Muriel Villanueva... L'enfrontament entre mare i filla és feroç, implacable, i es dona en l'àmbit domèstic, poc transcendent socialment. Una mare, Magdalena, que es representa envejosa, ressentida i fortament frustrada, ataca en vida, i també després de morta, la filla, Elisabet, amb la clara intenció d'anihilar-la, i amb l'esperança i el desig d'induir-la al suïcidi. Les defenses de la filla es basaran en l'àngel protector i l'ombra acompanyant que sempre la guarden, a més

d'una sèrie d'éssers, quasi tots finats, que treballen pel seu bé.

A més de l'exploració del món ultrasensorial, en la novel·la es presta una atenció reiterada a la identificació del cervell amb els budells, especialment a l'hora de parlar. Estudis científics recents reafirmen que la comunitat microbiana de l'intestí pot influenciar el cervell, i fins i tot el comportament, i provocar trastorns com la demència, l'epilèpsia, la depressió... Aquesta identificació entre cervell i budells acabarà fins i tot amb la generació d'un òrgan nou en la protagonista, el «budell lobular», quan arriba al final, com una mena de culminació, d'auto-superació.

Aquesta primera novel·la de Rosa Calafat, tot i que l'edició caldria millorar-la en els aspectes ortotipogràfics, constitueix una obra complexa i interessant. Més enllà de les referències «màgiques» o «inusuals», o de l'obsessió per la vida dels morts (la família lèxica més reiterada en tot el llibre), el ritme s'alleguereix, ja que la narració s'estructura en dues parts. L'autora encertadament alterna les denses i subjectives reflexions d'Elisabet sobre el seu món privat, torturat per la soledat i altres patologies, amb les històries autèntiques d'altres persones quan encara eren vives. Aquest segon bloc, que transcorre en paral·lel, és constituït per un seguit de cròniques del passat, que ens reporten anècdotes i maneres d'entendre i de viure d'una societat anterior a la mil·lennista (els costums, els menjars, els paisatges, les relacions...) mitjançant les quals la lectura esdevé d'una riquesa antropològica i històrica, i també lingüística, molt remarcable.

El poeta gal·lès Dylan Thomas (1914-1953) es va inspirar en l'epístola de sant Pau als romans (Rm 6,9) per confegir els versos «And death shall have no dominion». Rosa Calafat sembla que també; però, contradient l'apòstol, en capgira el significat.

Rosa Calafat
I la mort tindrà el seu domini
Premi Ciutat de Palma
Llorenç Villalonga de Novel·la 2018
El Gall Editor, Pollença, 2019
323 pàgs.

Carme Pinyana

Muriel Villanueva ens detalla en l'epíleg de la seua primera novel·la per a Bromera, *Ona i Roc i els tigres de Sumatra*, l'àrdua labor de documentació que ha dut a terme per a escriure-la. Aquesta investigació abasta tots els aspectes d'Indonèsia, l'atenció al seu incalculable i amenaçat patrimoni natural, amb milers d'espècies endèmiques, moltes d'elles en perill d'extinció. A més d'això, l'autora no oblida els aspectes geogràfics ni culturals, dels quals destaca el seu riquíssim multilingüisme. Tot aquest exhaustiu treball de documentació i investigació indica el sentit de responsabilitat d'aquesta autora atípica —tant per les seues temàtiques com per la seua extensa i heterodoxa producció— envers els seus lectors a l'hora de transmetre'ls la ja indispensable consciència mediambiental.

Ona i Roc i els tigres de Sumatra planteja en la seua trama principal les vicissituds i aventures d'una xiqueta i un xiquet orfes i la seua tia, una fotògrafa ecologista, en un apartat racó de Sumatra, on malgrat les actuacions d'organitzacions ecologistes i mediambientals, espècies com l'endèmic tigre de Sumatra estan en perill d'extinció pels incendis provocats i la tala no controlada. En la novel·la, hi apareix novament una de les característiques de l'escriptura de Villanueva: el detallisme a l'hora de descriure un espai, sense deixar al marge cap element, per molt mínim que aquest siga.

Sense negar la importància del seu notable interès per aconseguir sensibi-

Muriel Villanueva: per una nova literatura infantil

Muriel Villanueva
Ona i Roc i els tigres de Sumatra
Edicions Bromera, Alzira, 2019
176 pàgs.

litzar els nous lectors respecte als gravíssims problemes mediambientals actuals, el valor més destacable d'*Ona, Roc i els tigres de Sumatra* és en la subtrama, protagonitzada per les difícils relacions d'una família desestructurada i colpejada per la tragèdia.

L'autora té l'audàcia de trencar certs tabús que continuen estant presents a l'hora de ser tractats obertament per al públic infantil. Em referisc, naturalment, a la mort, a la pèrdua i a l'expressió i gestió de les emocions. I sobretot, als conflictes emocionals entre els membres d'una mateixa família. Si, com es diu en tots els manuals d'escriptura creativa, la trama principal és el vehicle que transporta la història, el tema d'una narració és construït a través de les trames secundàries. Tenint com a subtrames les difícils relacions entre Roc i Ona, entre ells i la seua tia, i les d'aquests personatges amb el personatge

cohesionador d'Andreu, no és difícil concloure que som davant un llibre amb una temàtica subjacent que entronca amb les temàtiques de gran part de la producció de Muriel Villanueva.

Autora de més de quinze llibres, en gran part d'ells els personatges —quasi sempre una mare i una filla— s'enfronten a problemes de comunicació, afectius i relacionals. El més cridaner de tots és sens dubte l'autobiogràfic *Mares, ¿i si sortim de l'armari?* (2006), on es descriu la situació d'una família homoparental, reflex de la seua pròpia.

D'una situació familiar en la qual, per culpa d'una societat intolerant, la mateixa Villanueva va haver d'amagar la seua realitat domèstica entre mentides i enganys, li ve la seua obsessió per les relacions familiars complexes i els nous models de família, en part per a curar la seua xiqueta interior, en part per a donar eines a les xiquetes i xiquets que creixen en el si de llars apartades del que és convencional.

Tal vegada és pel que s'ha esmentat anteriorment que Muriel Villanueva està convertint-se en una veu nova i necessària per a la literatura, sobretot la infantil i juvenil. I la crítica li està fent justícia, com ho demostren els onze premis i esments literaris que ha rebut la seua obra en una dècada, entre els quals destaquen la Llança de Sant Jordi, d'Òmnium Cultural, i el Premi de la Crítica dels Escriptors Valencians, de l'AELC, tots dos per *La gatera*.

Teresa Sanchis

Sèrie Assaig ■ 176 pàgines ■ 17 €

DEBAT SOBRE [LA] CULTURA CATALANA

JOSEP M. CASTELLET / JOSEP FERRATER MORA / JOAN FUSTER
JOAQUIM MOLAS / BALTASAR PORCEL

L'estiu del 1967, cinc destacats intel·lectuals del moment es troben per debatre sobre la cultura. El debat, que és transcrit llavors però que ha romàs inèdit fins ara, gira entorn de les qüestions següents: l'intel·lectual i la cultura, llengua i cultura, les realitats distintes del Principat, les Illes i el País Valencià, els problemes culturals dins l'Estat espanyol i la projecció de la cultura.

Cinquanta anys després d'aquell debat, i en un context social, econòmic i polític marcadament diferent, la vigència i la necessitat d'examinar els temes plantejats en aquelles sessions segueix sent d'un interès i d'una actualitat indubtables.

www.ellsllibresdelavenc.cat

Vejam què diuen.

Notes sobre l'Estada Lingüística d'Estiu de València per a estudiants de català a l'exterior

La majoria arriba el primer diumenge de juliol. Hi ha qui s'ha instal·lat a la ciutat uns dies abans, hi ha qui patirà algun retard i hi arribarà després. El director del curs rebrà algun missatge amb neguits d'última hora o amb alguna notícia d'entrebancs poc agradables. Res greu, al capdavall, però quan hom viatja, els imprevistos poden provocar un malestar indòmit. Un retard en un enllaç, una cartera robada, una maleta extraviada són contratemps que fan començar amb mal peu el que hauria de ser una bona experiència...

El primer contacte amb els estudiants de l'Estada Lingüística d'Estiu, organitzada per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL) i l'Institut Ramon Llull (IRL), és aquest. Els missatges o les telefonades d'emergència arriben en un català, si més no, comprensible.

El segon dilluns de juliol ja ens trobarem a classe, al Col·legi Major Rector Peset de la Universitat de València. Tant jo mateix, director del curs, com la professora Aina Cendra, que fa classes a la Universitat de Torí, comprovarem que l'alumnat que ens envien els col·legues que ensenyen català a l'exterior és excel·lent. Com cada any.

L'Estada Lingüística d'Estiu ha arribat enguany al lustre de vida. En les primeres dues edicions, organitzades només per l'AVL, hi participaven deu alumnes dels lectorats de llengua i cultura valencianes finançats per la Generalitat en universitats de França, Espanya, el Regne Unit i Itàlia. El curs l'impartia i el dirigia Adrià Castells, que ha estat professor a Hongria i al Regne Unit durant molts anys.

A partir de 2017 es va incorporar a l'organització del curs l'IRL, es va ampliar el nombre de places a trenta i es va oferir el curs a tot l'alumnat de la xarxa d'estudis de català a l'exterior. El treball conjunt de totes dues institucions ha propiciat que, en els darrers tres anys, uns noranta alumnes d'arreu hagen visitat la capital del País Valencià per estudiar-hi la llengua i la cultura locals.

L'Institut Ramon Llull, de fet, organitza altres estades lingüístiques d'aques-

tes característiques: el Campus universitari de Girona i la Massana (Andorra) i l'Estada Lingüística de Mallorca. Que una iniciativa semblant arrelle al País Valencià només pot ser una bona notícia.

A l'edició de 2019 hi han participat vint-i-nou alumnes provinents de vint universitats diferents. Aquests estudiants vinguts de tot el món (Quebec, Galícia, Itàlia, Polònia, Corea, Anglaterra, Rússia, Brasil, Mèxic, etc.) han fet quinze dies d'immersió en la llengua i la cultura dels valencians, la qual cosa els ha servit per completar el mapa lingüístic dels estudis catalans que fan a les universitats d'origen.

A més de les classes de llengua, l'AVL organitza nombroses activitats: eixides culturals a Sagunt, Sueca o l'Albufera, visites guiades per València, xarrades de músics, actors i escriptors, etc. L'experiència és intensa per als alumnes, per descomptat, però alhora té un impacte sobre la mateixa ciutat. Un impacte gairebé imperceptible a primera vista, però important, perquè els estudiants tenen

ocasió de raonar amb la gent amb què conviuen durant dues setmanes al cor de la ciutat.

La visita al Mercat Central, per exemple, que comencen guiats per l'acadèmic Emili Casanova i acaben en solitari, sempre dona peu a reflexions sobre els usos lingüístics dels valencians. Hi ha qui es mostra perplex perquè no aconsegueix que se li conteste en la llengua que estudia, qui es troba enmig d'una disputa sobre el nom de la llengua, o qui és rebut amb un somriure ample i acollidor.

Durant quinze dies aprenen molt més del que els professors podem ensenyar-los, d'entrada perquè l'objecte d'estudi de sobte pren cos amb totes les seues febleses i forteses; però sobretot perquè les mirades d'aquests estudiosos són penetrants i agudes, intel·ligents i empàtiques.

No crec que calga preguntar-se per què és necessari un curs com aquest (de fet jo em demanaria per què té només cinc anys), però aprofitant la tribuna que m'ofereix *Caràcters*, sí que subratllaré que l'estada serveix perquè la majoria dels participants se'n vagen amb més ganes d'aprofundir en el coneixement d'una realitat que els ajuda a comprendre també els seus mons.

És el que passa quan els estudiants gallecs s'emmirallen en els vicis i virtuts de les nostres cuites sociolingüístiques, quan el coreà ens demana per les enquestes dels usos socials de la llengua, quan els brasilers i els mexicans reflexionen sobre la situació de les llengües indígenes del seu continent. O també quan les poloneses llegeixen i tradueixen poetes catalans a la llengua de Zagajewski i Szyborska, o les estudiants russes s'interessen per les traduccions de Gógol al català. Tot això no és al programa, que és el d'un curs de nivell B2 segons el MECR, però és el que realment passa quan ajuntes vint-i-nou estudiants perquè aprenguen en comunitat. Puix passa en valencià, vejam què diuen...

Pau Sanchis

El «llibret»: la falla que no es crema

[Les Falles són] *el goig de la paraula i tots sentats a la mateixa taula.*

Vicent Andrés Estellés

Les Falles: la manifestació popular més rellevant d'una part important de la identitat valenciana, i un fort suport econòmic, social i cultural del País Valencià.

L'origen remot de les Falles —final del segle XVIII?—, propiciat pel gremi dels fusters, és història de València, i de les ciutats i els pobles on se celebren. Els inicis irreverents i satírics dels monuments passaren a reflectir-se en fullets escrits on es narrava allò que els ninots representaven: crítica social i política, sàtira, paròdia, foren inherents a les falles primeres, un xic molestes per al poder polític. Aquells opuscles inicials són la llavor que ha germinat en «llibres» d'autèntica qualitat literària i artística al segle XXI. I dic «llibres» perquè emprar el terme *llibret* per anomenar les produccions escrites actuals em sembla un eufemisme incoherent: debat encetat.

Cultura i falles es poden entendre com a fenòmens que es retroalimenten o com a fets divergents. És evident que sempre han existit límits entre falles i cultura, però sortosament la realitat actual les situa en una posició més privilegiada que en temps pretèrits. La cultura és un dret humà i ha de ser accessible a tothom, sobretot en temps difícils. En aquestes circumstàncies és quan cal ser agosarats i fer-la assequible. Aquest va ser el paper que tingueren les falles durant els anys tenebrosos del franquisme. Recordem que a València, la progressiva implantació del castellà va reduir l'ús del valencià: emprar-lo era un risc, una transgressió. Afortunadament, el valencià —tot i que a l'època el seu ús fou barroer i poc acadèmic— va arrecerar-se al món faller del moment, i en eixe sentit hem d'estar agraïts. És innegable el fet que les falles s'empraren com a transmissores de contrasenyes de la dreita valenciana durant la Batalla de València. De llavors ençà, arrosse-

guen una quantitat d'estereotips que no es corresponen amb els temps actuals; a hores d'ara, les falles reflexionen sobre cultura i literatura, i afavoreixen l'ús del valencià normatiu en els diversos àmbits socials i culturals. Els llibres que es publiquen cada any allà on es planten falles en són l'exemple, un conjunt polifònic que actua de manera coral, un fenomen en procés d'expansió on la innovació, la creativitat, la sàtira, la crítica i l'enginy es palesen. Els vincles entre les delegacions culturals falleres i el món artístic i literari han aconseguit avui un punt d'encontre important, impensable fa 20-30 anys, malgrat que encara resten per aclarir alguns vincles invisibles que afavoreixen diferències entre els valencians.

Les persones que hem cregut en el poder fàctic de les falles hem viscut i patit ensems un rebuig poderós de part d'alguns estaments culturals, qüestió que ha suposat un increment de l'esforç per aconseguir l'aproximació cultural a les falles dels segles XX i XXI.

No sabria expressar ben bé què ocorre a la ciutat de València. Per aquest motiu, tractaré el tema que conec des del lloc on visc, Gandia. A la

Safor, la relació entre les falles i la cultura resulta fluida i convergent; una prova evident és la connexió amb entitats de prestigi: l'Associació d'Estudis Fallers (ADEF), el Centre d'Estudis i Investigacions Comarcals Alfons El Vell, la Federació de Falles de Gandia, l'Associació Cultural Premi Iaraní i ajuntaments comarcals.

L'ADEF i la FdF organitzen anualment des de 2006 la Mostra de Llibrets al Museu Faller de Gandia, punt de trobada i debat de les falles d'arreu del País Valencià. La vinculació amb la cultura fallera d'escriptors i escriptores de les comarques centrals del País Valencià es veu afavorida per tres convocatòries: el Premi a la Millor Qualitat Literària d'un llibre de falla, atorgat pel CEIC Alfons el Vell; el Premi al Millor Article Faller, concedit per l'Ajuntament de Benirredrà, i el Premi de Poesia Joan Climent, que lliura l'Associació Cultural Premi Iaraní. Aquests reconeixements culturals són molt respectats per les falles gandianes que s'esforcen per aconseguir la col·laboració d'escriptors i escriptores de renom.

Les falles són art popular efímer; des de la independència personal permeten la manifestació artística que, com a gènere, es manifesta al llibre faller. Actualment, les persones de l'àmbit de la cultura treballem ensems amb les falles i tractem de fer-les sentir com a part de l'espai cultural. Les aportacions literàries són vitals per difondre el lèxic i la cultura valencians. A Gandia ho tenim clar: fent cultura en valencià, fem país.

Encapçalat per paraules d'Estellés, aquest article finalitza fent menció de la participació en llibres fallers de personatges tan il·lustres com Carmelina Sánchez Cutillas, Carles Salvador i Joan Fuster, que en l'assaig *Combustible per a falles* es manifestà crític amb la festa, però la salvà indicant que les falles es podien omplir d'altres continguts.

I això fem, seguir els consells de l'il·lustre intel·lectual valencià: gràcies, mestre Fuster.

Una aproximació a l'art del trobar brut

Carles Rebassa
Sons bruts
Premi Carles Riba 2018
Edicions Proa, Barcelona, 2019
88 pàgs.

Sons bruts és un llibre confegit amb 68 sonets (69 si comptem la nota autobiogràfica final). Escrits amb decasil·labs i amb l'esquema de rimes habitual, presenta una poesia de tipus diguem-ne vitalista i irreverent (escrita «de cap, de cor i de budells») que ja és habitual en l'autor, si bé, en aquest cas, cristal·litza entorn de l'experiència d'un desamor i amb una notable capacitat reflexiva. Rebassa demostra el domini del sonet tot emprant-lo com a caixa de ressonància per fers'hi sonar, palesant que l'ús d'una forma tradicional com aquesta bé pot servir avui per abastar les pròpies necessitats expressives. Vista l'evolució de la seva poesia, l'opció formal escollida no sembla quelcom arbitrari. Ja a l'epíleg final, l'autor afirma que en un sonet «la mateixa estructura mètrica del poema és l'estructura poètica del poema». Carner ho expressa de manera exactíssima a «Noblesa del sonet» quan el defineix com una composició «breu però robusta, tancada però complexa, hostil tant a allò incomplet com a allò superflu», on «la dificultat formal no fou imposada per evadir la passió, sinó per garantir la seva autenticitat i assentar-la en poder superior a la contingència». No en va, hi ha estructures fòniques que representen estructures fondes del funcionament humà i de la comunitat humana. En aquest sentit, com deixà dit Ferrater, el cas del sonet «dona una fórmula perfectament abastable per la imaginació, i des del començament l'auditor, el lector, ja s'esperen un determinat moviment».

Els poemes de *Sons bruts* operen com una forma relacional d'intercanvi amb certa voluntat d'expiació, ja no vers cap transcendència, sinó vers un retornar-se a la vida mateixa, sigui dolça o amarga però, en qualsevol cas, a través d'una

modulació d'esperit, música i verb que faci bona la premissa de «passar gust d'existir». Ni que sigui a partir d'un desamor. Un punt de partida a partir del qual es pugui casar el ressò de la pròpia soledat amb el de fer camí per l'existència, ja sigui a través de l'amic, de l'amat, de les mestries, de l'ànsia de revolta o de la pròpia escriptura. «Tu ets jo i jo tu: dic abans de ser mut / aquest so brut que fas tornar so net», apunten els versos finals. Es tracta de poemes amb una certa visió immanent del món, on el cos opera també com a eina per a l'autoconeixement i per a un jo confés que ha vingut a esplaïar-se. Poemes amb un fort component carnal (si no explícitament sexual), els quals, per cert, bé es podrien inscriure dins l'etiqueta de «poètica del cos», sempre que s'entengui aquesta expressió (una etiqueta prou equívoca i complexa, si bé no és aquest l'espai adequat per dilucidar-ne les costures) a la manera de Meschonnic quan explica que «el representant del cos en el llenguatge no pot ser un altre que el ritme». Fins i tot si es tracta d'un ritme «contra el ritme». Es tractaria, seguint Meschonnic, d'una mena de continu entre el cos i el llenguatge entès com l'organització del moviment de la paraula en el llenguatge per part del subjecte que l'empra (Kafka ho rebla de manera implacable quan afirma que «no tenim un cos sinó un creixement»). La qual cosa, és clar, no exclou els conceptes, sinó que aquests són recaptats pel ritme i, en el cas que ens ocupa, seduïts i treballats per la rima.

Un dels èxits de *Sons bruts* rau a saber mesclar vivència i imaginació amb ofici i irreverència a fi de domar el sempre difícil equilibri entre forma i contingut. Via un trobar brut que és clar, i català, fresc, de Mallorca. A més a més, el rigor formal del conjunt facilita que aquells poemes que poden resultar més fluïxos quedin ben integrats en un resultat global que no renuncia a certa grolleria, sinó que més aviat la integra per fer-ne virtut. Tornaríem aquí a la idea ja explicitada del sonet entès com a «estructura poètica del poema». *Sons bruts* és un llibre que, personalment, em convida a tornar-hi. Car m'imagino la dita doma com el moviment d'una màquina de rentar centrifugant la brutor del món, no tant per fer net segons és costum, sinó per atorgar un altre caire a la netedat: el d'embrutar-nos plegats.

Ramon Boixeda

Estat d'alarma/vigilància

Pere Antoni Pons
Canvi de guàrdia
XLII Premi de Poesia Catalana
Josep Maria López-Picó de la Vila de Vallirana 2018
Viena Edicions, Barcelona, 2019
76 pàgs.

Canvi de guàrdia, poemari de Pere Antoni Pons (Campanet, 1980), fou guardonat amb el XLII Premi de Poesia Catalana Josep Maria López-Picó de la Vila de Vallirana de 2018. Aquesta dada ens ofereix un bon punt de partida per a la lectura d'aquest recull ple de matisos i d'intencions. L'obra del periodista i escriptor mallorquí és versàtil en formats i registres: llibres de converses, novel·les i poemaris. L'acurada edició, de Viena Edicions, compta amb una portada ben escaient d'Andreu Terrades.

La contracoberta ens defineix el llibre a partir de la seua «heterogeneïtat formal i temàtica», però jo voldria insistir que això només es dona en aparença. Em sembla un poemari d'«una peça» sobretot perquè posseeix un mateix enfocament, una mateixa mirada, tot i usar diferents tècniques i eines. En primer lloc, el títol ens posa a l'aguait, ens col·loca en un context d'alarma, de vigilància permanent, inclús més enllà dels períodes de confrontació directa. Quins moviments vigilen els sentinel·les virtuals? Doncs la vida, el pas del temps i la seua presa de consciència, que és sempre traumàtica per a Pons. El *canvi de guàrdia* és el moment frontissa, és adonar-se de la senectut, de la vellesa i la saviesa, de la mort inexorable, com en el poema «De terror i d'amor» (p. 34). Ho veiem a la perfecció en el frontispici «Estat de Glòria» (p. 13) o en altres poemes com «Perplexitat i viatge» (p. 40) o «Plaf!» (p. 42), fins al punt que sembla que la vida no és sinó una caiguda en el buit, ja des de la infantesa. La fi d'una relació, «aquesta halitosi senti-

Reflexió a l'alejada

Maria Antònia Massanet
Aus de ramat
AdiA Edicions, Calonge, 2019
95 pàgs.

mental» (p. 16), és a dir, el tedi de l'amor, també entra en aquest angoixós catàleg d'inquietuds, pors i afliccions.

El *canvi de guàrdia* és una formalitat protocol·lària, però Pons la ritualitza fins a convertir-la en una espècie de catarsi, i ho fa amb facècia, assaborint les possibilitats del llenguatge i els efectes escenogràfics, amb poemes narratius com el cinematogràfic «Lletania dels cors enverinats» (pp. 16 i 17), que fa pensar en una pel·lícula d'Emir Kusturica; amb referències contraculturals com la de la famosa exactriu porno Sasha Grey, per denunciar la degenerescència patriarcal; amb reflexions filosòfiques, de crítica literària o de cinema, etc. A «Història personal de l'art» (p. 46) i «Visió del desemparament» (p. 61 i 62) barreja poesia i prosa, un dels seus trets definitoris, com després veurem.

Pons estima l'aforisme, l'involucra en els seus poemes, i de vegades la persona lectora se sent com una mena d'artificier que no sap on esclatarà la matèria explosiva: «la temptació de pensar que la humiliació és una forma de proesa» (p. 16), «l'escriptura és com la nit d'una metròpoli violenta només il·luminada per mitja dotzena d'espelmes» (p. 17), «allò que ells anomenaven bondat era una forma indigna d'estultícia» (p. 18), «el passat és una estàtua que ens ha relliscat entre les mans» (p. 21), etc. L'exabrupte baudelairià també sovinteja, com una mena de *spleen* contemporani que ens fa somriure i reflexionar sobre l'ofici de l'escriptura i sobre el corporativisme, o la seua manca, en el parnàs literari, com a «Purgatori, quasi» (p. 29) o a «El mal, l'escut» (p. 32).

Pons juga amb els codis que fan de la vida una seqüència desassossegada d'episodis, expectant, sense treva, i dona la veu d'alarma, com en el darrer poema «Vigilància» (p. 72), un veritable *poème à clef*, un constructe metafòric, manifest de la seua personalitat poètica, però també un al·legat a favor de la promiscuïtat d'estils i d'elements formals, sobretot a partir de l'acció, la reacció i la interacció entre la prosa i la poesia. Al capdavant, les intencions de Pons de què parlava en el primer paràgraf el porten a alertar-nos de la insipidesa de la vida, però ho fa atraient la nostra atenció i no deixant-nos respirar entre poema i poema.

Carles Miret Estruch

Dibuixant-se dins la topografia de la literatura catalana, Massanet ens confia una obra amb una poesia elegant, acurada i decidida, recollida dins uns versos amb una lírica intensa i dinàmica. L'autora ens porta a la reflexió sobre el comportament humà a través de metàfores distingides i esveltes, mitjançant les quals entén les conductes de certs animals de ramat, animals de grup, com a conductes adaptades i pròpies dels humans, admetent que nosaltres, l'espècie humana, també som animals que necessitem la col·lectivitat.

Iniciant el conjunt poètic, ens trobem, en primer lloc, amb «Intermitències», un episodi líric que incita a la reflexió constant, un pensament que pareix que sí, que conclou, però mai cessa i sempre acaba tornant. Aquesta discontinuïtat es pot copsar conjugant la lectura dels primers versos que enceten el poemari («amants de la caça / colonitzadors de noves flores i faunes / amos de la gramàtica / i domadors de la paraula / gaudien donant nom / a les seves possessions») amb la lectura d'uns pensaments que es desperten més tard («l'esgarrifança / del que encara no té nom»). Al llarg de l'etapa, veiem la intermitència de les preocupacions, de les reflexions, distingida als mots que cerquen clau i refugi.

Seguidament, arriba «Oroneig», part composta per un conjunt de poemes on l'autora expressa els versos direccionals, cap a aquells qui l'acompanyen: les seues aus, el seu ramat, compartint el vol al seu costat. És ara, quan ens trobem amb el joc de la poesia visual, amb cal·ligrames, on la forma i el contingut es complementen, despertant en la lectura sensacions analògiques a partir de les formes que pren la grafia i regalant-nos solucions poètiques sensorials. D'aquesta manera, i seguint el

fil de la lectura, ens trobem amb «Ventrada», amb uns versos que amaguen un crit i un clam, alhora. En aquesta part, l'autora ens parla des d'un punt de vista feminista, tal com podem percebre als primers versos: «també és femení / aquest mugir / i aquest ofrenar el pitram / curull de llet». Ens agermana a totes i a tots, memorant que som filles d'un mateix part, i expressa així la seua inquietud envers les desavinences que puga haver-hi entre els humans per motius merament culturals. És amb versos afilats com aquests que ho demostra: «per quina estranya convicció / íntim instint / esclata la baralla?».

Continuant el camí, a l'equador de l'obra, apareix «Eixam», on trobem versos colpidors com «és fugir de qui / és descansar de què»; versos que ens van dirigint cap al poema que honora i recorda les *Hungersteine* o les pedres de fam, ubicades a vora riu per recordar i alertar les generacions sobre les baixades dels cabals del riu, i que avisen de la fam que està a punt d'aparèixer: «un missatge / de fa quatre segles / que ens parla / de gana i de misèria / gravada sobre la roca».

Tot seguit, es presenta «Cardumen», incitant a la desperta, al fet d'adonar-se que els humans ens comportem com si fórem un banc de peixos homogeni. Així, ens trobem amb versos reflexius, com aquests: «i què en farem / d'aquest radar / que ens permet avançar junts / com un únic pensament?». I ja, quasi tancant el poemari, ens trobem amb «Floració», com la llum al final del túnel, com un raig que apareix per aclarir-ho tot, amb versos tan aclaridors com aquests: «estrany magnetisme / el de la lleialtat del grup / més enllà de la família / aquests altres llaços / que trenen i nuen / amb més força encara / a l'altri amb qui sempre / m'he volgut sororitzar / ser tribu, ramat, estol / manada / eixam / ser mola / plaga, si cal».

Finalment apareix un xicotet tresor: aquest epíleg és una carta i una cançó, un compendi captivador on es poden acabar de degustar els elegants tasts d'aquesta obra. Una obra amb una notable significació i una profunditat aclaparadora, on l'ús del lèxic, el tractament dels versos, de la cadència i del ritme, es conjuguen perfectament i de manera simultània. Un exercici poètic perspicaç i valent que, sens dubte, ens regala una reflexió preciosa.

Aina Garcia Carbó

La remor de l'aigua en el record

Gerard Vergés i Ignasi Blanch
El riu
Onada Edicions, Benicarló, 2018
36 pàgs.

Onada Edicions acaba de publicar *El riu*, un àlbum il·lustrat per Ignasi Blanch que dona vida a l'icònic poema de Gerard Vergés «Parlo d'un riu mític i remorós».

Gràcies als paisatges acolorits i a cada vers d'aquest meravellós poema, podem fer un viatge a les Terres de l'Ebre, al riu, ple de flamencs, ibis, coll-verds, anguiles, mariners i crepuscles. A banda d'evocar el riu com a element de la natura, ens endinsarem en la història d'un riu en el sentit metafòric, com un lloc d'encontre i de pau on flueix la vida, brollant en la infantesa i desembocant en la vellesa.

El llibre va ser una iniciativa de Manel Ollé, que pensava que fusionar les obres de Blanch i Vergés esdevindria un gran projecte. Va fer aquesta proposta a l'editorial Onada, i aquesta idea va anar creixent fins que es va portar a terme.

Tot i ser el poema que millor representa l'Ebre, aquest llibre pretén reivindicar la figura literària de Gerard Vergés contribuint al trencament de les frontisses territorials. Ignasi Blanch reconeix que ha sigut «un repte il·lusonant» il·lustrar Vergés i plasmar en les pàgines la complexitat de la seua retòrica i el seu to descriptiu. Blanch ha utilitzat una gran paleta de colors per «il·lustrar un Delta que té molts canvis de colors». Va haver de fer diversos viatges per veure cada detall sobre el qual parlava el poema, i el va impactar com aquell paisatge canviava de color en qüestió de minuts. Va intentar treballar amb aquest canvi i fer una paleta molt àmplia cromàticament per al llibre. Un altre tret característic que podem observar és com els traços de Blanch llisquen pel paper, creant una sensació de moviment en cada acció i prement el *play* en cada escena. A

banda, l'il·lustrador empra la seua manera particular de dibuixar les cares dels protagonistes, amb els ulls a mig obrir, els nassos allargats i les galtes ben marcades.

És un llibre de gran format, molt colorista i pensat per a un públic molt ampli. El gaudiran tant els més menuts, pel seu atractiu i facilitat de lectura, com gent més gran que vulga estar a la vora del sud de Catalunya, del Delta de l'Ebre i de les paraules del poeta. Aquest llibre vol arribar al màxim públic possible, i és per això que s'està preparant una edició en castellà. A banda, a les últimes pàgines podem trobar el poema en anglès i castellà, i una breu biografia del poeta i de l'il·lustrador.

Els dibuixos que ocupen les dues planes del llibre impacten el lector i aporten una millor visió dels detalls de cada il·lustració. La coberta i la contracoberta, si es veuen conjuntament, ens mostren tot un dibuix d'un crepuscle al riu, una xiqueta, un xiquet, uns ànecs i una barqueta. És una bona introducció per al que ens trobarem en obrir aquest fantàstic llibre. Les dues guardes són ben vistoses quant al color i ja ens mostren la gran varietat de fauna del riu, amb moltes espècies d'ocells, l'aigua cristal·lina i les distintes plantes.

Al llibre trobem molts símbols. Un dels més representatius és el flamenc. Al Delta hi ha una comunitat de flamencs molt gran que s'ha quedat durant tot l'any i és un símbol d'aquest paradís natural. El color rosa del flamenc enmig dels arrossars i el contrast que fa amb les distintes tonalitats de blau i verd generen un paisatge molt bonic, divers i amb molta lluminositat.

Un altre simbolisme amagat al poema és el transcurs de la vida. El poema de Gerard Vergés parla del pas del temps i de la importància de la mort. El xiquet i la xiqueta protagonistes mostren aquest trànsit de la vida mentre els veiem créixer al pas que avança el relat, igual que ens ho mostra l'aigua seguint el seu curs.

Molts descriuen aquest poema com un homenatge a les Terres de l'Ebre, que parla de l'evolució, la maduresa i la nostàlgia. Però aquesta combinació entre versos i il·lustracions que ens regala Onada Edicions el transforma, a banda, en un escenari replet de colors vius, que et fa evocar escenes arreu de tot el territori en cada vers.

Neus Francés Jordà

Com canta el Corb

Ted Hughes
Corb: De la vida i les cançons del Corb
Traducció de Núria Busquet Molist
Leonard Muntaner Editor, Palma, 2018
141 pàgs.

És una sort comptar amb una primera traducció en català de *Corb*, de Ted Hughes, una obra rellevant de la poesia anglesa que Núria Busquet ha decidit treballar en la nostra llengua. Cal explicar que s'han fet ja ressenyes i estudis interessants sobre *Corb: De la vida i les cançons del Corb* (Leonard Muntaner Editor, 2018), entre els quals el text de Pere Antoni Pons a *l'Ara Llegim*, el d'Arantxa Bea a *Trapezi*, l'estudi de Jaume Coll Mariné a *La Lectora* o el pròleg de Francesc Parcerisas al mateix llibre. També s'ha de remarcar que existeix una traducció al castellà —junt amb un estudi extens d'aquesta obra— a càrrec de Jordi Doce, publicada l'any 1999 per Hiperión.

Més enllà de l'interès conceptual del mateix text —un poemari projectat com a tal, una obra que orbita sobre les possibilitats de *Corb*, un llegat de caràcter religiós d'un antideu que acaba sent prou absolut per arribar a mostrar-se l'epítet de si mateix, que manifesta la culpa i l'absolució de l'existència humana pensada també des de l'origen d'aquest sentiment—, també hi ha la intenció de Ted Hughes de renovar la llengua anglesa des de la condició del fet sacre/antisacre. Les cançons del Corb són un aiguabarreig d'inspiració de textos de diferents cultures i religions i també de textos de diferents etapes de retorn a la idea de l'epicoreligiós dins l'estil de la producció literària anglesa, però amb la voluntat de trencar per imposar el manifest del Corb, únic i universal i conseqüentment nou i relativament isolat en l'àmbit estilístic.

Ressenyar un recull de poemes traduït, però, és posar l'atenció en la traducció. S'endevena que traslladar

aquesta obra al català no és la tasca més fàcil del món. La versió de Busquet ha suscitat alguna controvèrsia en la qual convé endinsar-se. A «Les cançons que canta i no canta el Corb» (*La Lectora*), Jaume Coll assenyala com a problema que si finalment Hughes va intentar treballar el projecte estilístic de *Corb* a partir de la dicció de Yorkshire per aconseguir unitat, Busquet hauria d'haver recuperat un model de dicció paral·lel en llengua catalana, entre altres aspectes més puntuals. No li falta raó; la dificultat és arribar a reconèixer aquest model, i que en cas d'existir, a més, fos realment paral·lel pel que fa a l'evolució de la llengua; i així i tot, més que una comesa de recreació, en seria una de creació, perquè no tenim tampoc cap treball poètic referent de les mateixes característiques. Intentar resseguir influències angleses de Ted Hughes i les seves traduccions per crear un marc estilístic competent en la traducció d'aquesta obra seria igualment una tasca ingent. En la versió castellana, Doce tampoc aconsegueix aquesta unitat, però hi ha reconegut més tradició que podia manegar en la dita llengua. De l'atreviment de Busquet, malgrat tot, en resulta un *Corb* no igualment estrany com l'original, però sí estrany. És un *Corb* que sobretot ressona en el «malfer» estètic que pretenia Hughes, no tant en la seva vehemència. Busquet ha tret de la suposada simplicitat una infantilització sintàctica irònica que dota la figura del Corb d'una aurèola de maldat ancestral que, finalment, no s'allunya tant de la idea primària.

S'hauria de considerar important que un projecte poètic com el de *Corb* estigui ja incorporat en la llengua catalana i que com a resultat inspire noves creacions que l'emulin en la seva potència en la nostra llengua. Igualment, aquesta primera traducció hauria de servir de base a possibles traduccions posteriors que també intentin acostar-se a les problemàtiques ja indicades. Per acabar, també convé insistir en la idea que els textos crítics de traduccions de poesia, com el de Jaume Coll, són ben interessants, i que entre tots en podríem estar al cas per dirigir un diàleg més productiu i millorar aquesta feina. I que els atreviments com el de Núria Busquet valen la pena.

Núria Armengol

editorial afers

Carmel FERRAGUD
Una ciutat medieval en cerca de la salut
(Xàtiva, 1250-1500)
200 pp.

Ferran GARCIA-OLIVER
Els murs fràgils dels calls
Jueus i jueves dels Països Catalans
376 pp.

E. UCELAY-DA CAL, J. PICH, A. GONZÁLEZ (eds.)
L'aparença d'un poder propi
La Mancomunitat de Catalunya i el catalanisme
334 pp.

Maria Victòria ALMUNI BALADA
Eva GARCIA LLEIXÀ
Converses després de la partida
Consciència i sociabilitat a la Sénia del segle XX: estudi del Centre Obrer i el Club Moderno
200 pp.

Martí DOMÍNGUEZ
Estudis d'art
Fotografies de Jesús Císcar
514 pp.

Antoni MARTÍNEZ I BERNAT (ed.)
Identitat(s) a la cruïlla
Valencianitat i reptes territorials
324 pp.

Antoni MARTÍ MONVERDE
Joan Fuster: la paraula assaig
284 pp.

Gustau MUÑOZ
La vida dels llibres
238 pp.

Eudald GONZÁLEZ (ed.)
Els sons del foc: la pirotècnia a les festes. III Simposi de Focs Festius a la Mediterrània
158 pp.

Informació i subscripcions: Editorial Afers, s.l. / Apartat de Correus 267
46470 Catarroja (País Valencià) / tel. 961 26 93 94
E-mail: afers@editorialafers.cat / <http://www.editorialafers.cat>

Poesia: soroll de vida

Marta Pessarrodona
Variacions profanes
Viena Edicions, Barcelona, 2019
63 pàgs.

Llegir un poema —o, en el nostre cas, un llibre de poemes— és emprendre un viatge de sensacions que, malgrat no saber quan, com ni on acabarà, et transporta a un nou univers. Llegir poesia és assaborir gustos fins aleshores desconeguts, flairar olors exòtiques i efímeres i anar més enllà dels sentits. És comprendre que la persona que ha encetat els primers versos haurà desaparegut quan es tanqui la darrera pàgina. I és que els mots tenen el poder de canviar-nos, de fer-nos una mica més lliures, una mica més complets. I aquesta és, precisament, la sensació amb què hom es queda després de llegir *Variacions profanes*, el darrer poemari de Marta Pessarrodona.

Recentment, Pessarrodona ha estat guardonada amb el 51è Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (2019). I no ha d'estranyar, atès que s'ha convertit en una de les veus més significatives del nostre país gràcies al conreu —entre altres gèneres— d'una poesia que es caracteritza per destil·lar crítica, reflexió i art en tots els seus versos. Perquè la poesia de Pessarrodona és sincera i directa, densa, significativament culta i elaborada —en paraules d'Àlex Susanna, «cuita a foc lent»—, però lluny dels excessos i de l'artificiositat. L'autora és capaç de dir molt amb molt poc, de suggerir i d'incitar fins i tot sense voler-ho. Els seus mots ho fan i ho desfan tot al seu pas perquè la poesia, en mans de Pessarrodona, esdevé una eina per entendre, expressar i canviar —o, si més no, combatre— el món. Tal com es pot observar en aquesta obra, la poeta sap crear una simbiosi perfecta entre la vida passada i un present ple d'interrogants, un camí d'incògnites que s'obre pas entre l'abans i l'ara.

Es podria dir que *Variacions profanes* és una mena de diàleg —o, més aviat, diàlegs— entre veus. Veus d'ahir i d'avui, veus properes i veus (estimades) de la poeta. En aquestes converses, hom hi pot reconèixer noms i referents —no només literaris i propers, sinó de la cultura universal—, encara que hi destaquen especialment els noms de poetes —tant aquells que han inspirat l'autora com aquells amb qui ha tingut algun vincle personal— i noms de personatges bíblics. I vet aquí l'ítem sobre el qual es vertebrava i adopta sentit aquest poemari: Pessarrodona selecciona distintes passatges de la Bíblia i, de manera subtil però alhora colpidora, els qüestiona, desmunta o fins i tot contraduï, sovint fent ús d'una ironia mordaç. No només es pren la llibertat de «profanar» —de manera excel·lent, tot sigui dit— els clàssics, sinó que també ens en fa partícips. Perquè Pessarrodona ens convida a les seves converses, a les seves reflexions personals, i, en l'instant en què el lector s'hi sent atret, sap que ja no s'hi podrà resistir, perquè una mena de força gravitacional el captiva. Sense adonar-se'n, el lector-espectador, a mesura que avança i recorre els versos, esdevé còmplice de la jugada i adopta un paper molt més actiu mentre les qüestions se li amunteguen: «I ara, què?»

Més enllà d'aquestes variacions profanes —o, millor dit, juntament amb aquestes variacions profanes—, se'ns apareixen altres temàtiques, com ara l'amor. Però no és un amor qualsevol: és un amor que es desdibuixa, un amor en passat que malgrat sobreviure en el present, ho fa només en forma de record: «La gent es besava pel carrer / i tu, tu ja no hi eres [...]. No sé res, no soc ningú. / I tu, tu, ara, no hi ets.» L'absència forma part d'aquest amor, d'aquesta vida, perquè és millor que ens quedi l'enyorança que no pas la incertesa de no haver-lo tingut mai: «L'amor és això... potser. / Sabíem que no podia rutilar / Ho vam intentar, però.» En definitiva, per a Pessarrodona l'amor, com la poesia, es troba en el silenci de les paraules no dites, en el soroll de la vida. «Les nostres millors converses / eren quan t'endeïnava [...] mentre jo temia i callava: res expressava. / En canvi, el teu temor trobava paraules.»

Silvia Campins Comas

Olor d'absència

Marta Pérez i Sierra
Escorcoll
XXXVI Premi Manel Rodríguez
Martínez - Ciutat d'Alcoi
Edicions del Buc, la Pobla de
Farnals, 2019
104 pàgs.

Confesse que cada vegada em costa més, si no llegir poesia, sí arribar a la comunió precisa amb el poeta i el que supose que pretenia dir. Supose també que el fet de viure a l'estranger i no poder freqüentar com voldria fires, recitals i cenacles fa que em perdi gran part de la diversitat de publicacions que el món editorial en català proposa dia rere dia. A més, la possibilitat d'accedir a una enorme quantitat de lectures i influències per part de cada autor fa que de vegades el pretès diàleg entre l'autor i jo siga més una potència que no una realitat. Però bé, això no són més que cabòries i problemes meus que poc tenen a veure amb el llibre de poemes que ressenye.

Escorcoll va obtenir el Premi Manel Rodríguez Martínez - Ciutat d'Alcoi amb un jurat format per Jordi Botella, Rosa Escrivà, Begonya Mezquita, Manel Rodríguez-Castelló i Pau Sif, cosa que, ens agrada el sistema dels premis literaris o no a casa nostra, avala els poemes de Marta Pérez. El llibre està dividit en cinc seccions que ens situen, de manera denotativa, en l'espai del poema: «Visa-vis», «L'alè de les cel·les», «Barrots i vidre doble», «De perfil» i «Cent vuitant-sis passes d'anada i tornada».

Ara bé, el retrat d'Abigail, dona que pateix l'horror de la presó i la toxicodependència, que la seua germana traça és l'excusa per tractar el tema de l'absència (o fins i tot m'atreviria a dir de la invisibilitat, com a dona toxicodependent i empresonada). Si pensem per un moment en el dolor que provoca l'absència d'un ésser estimat, el sentit que s'activarà per fer-nos-el present serà, sense cap mena de dubtes, el de l'olfacte.

Seguint els talps que cavem la terra

Silvie Rothkovic

La nit que és dins el dia
LaBreu Edicions, Cornellà
de Llobregat, 2018
101 pàgs.

És aquest el sentit que Marta Pérez usa com a base per definir tot allò que normalment usem amb altres sentits, creant una trama sinestèsica sòlida i suggeridora. Al poema que enceta el llibre, «Àcid», se'ns mostren les cartes: «De bat a bat, la cel·la. / Dus el seu alè àcid, Abigail, / a l'ombra de les papelles. / El teu cos una llimona.» Abigail se'ns presenta amb aquesta barreja d'acidesa, exotisme, sabors i olors forts que cal mesurar perquè no esdevinguin desagradables: «Aquell dia la teva pell. / Sí, aquell dia. Abigail. / Era d'olor d'avellana torrada / amb un polsim amagat de canyella, / discret.»

Així mateix, la germana de la protagonista cerca la manera d'arribar al contacte, de reparar la pèrdua: «Et duria petons i perdons, / callaria els menyspreus ingrats, / i em faria perfum de mirra / per escolar-me fins a tu.» Al poema «Mans encara» és més intens aquest dolor: «Perfums corromputs t'han conduït / fins a aquestes quatre parets / sense olor, amb baules. Perfums / de cucs blancs, / de triomf fals i eufòria efímera. / [...] El palmell de la mà se'm gela / com la meua ànima desconsolada, que resta amb tu, germana, / al passadís del desordre, color lleixiu. / D'olor d'ambre, la pèrdua.»

Marta Pérez Sierra, mestra i llicenciada en Filologia Catalana, és activista cultural i coordinadora de diversos projectes relacionats amb l'art i la poesia, i directora, des del 2014, del cicle cultural «Contrapunt poètic» a Sant Feliu de Llobregat. Ha publicat un parell d'obres de narrativa i, amb aquest, onze llibres de poesia. Cal dir que ja a *Llavors, els peixos, Un segon fora del dubte* i *Ostatge*, l'autora havia indagat en el món de les olors, la presó, la toxicodpendència i el món bíblic. Elements que es fusionen, si es pot dir així, en aquest *Escorcoll*.

Tot i que en una primera lectura ràpida no he copsat les referències bíbliques amb prou pes per encabir-les en la categoria de tema, sí que és veritat que he notat un to que m'ha portat a reflexionar sobre la resurrecció i el dilema, tractat des de Plató fins a Nietzsche, passant per Aristòtil, l'escolàstica o Descartes, de la relació cos-ànima i el sentit del cos com a presó. Tot i que, a la fi, tal vegada el que cal és agrair a la poesia que ens faça reflexionar sobre allò que potser ni l'autora havia previst (o potser sí).

Iban L. Llop

Com una Alcía seguint el conill blanc, el Jo poètic corre pels boscos i s'enfonsa per coves, grutes i galeries subterrànies. Llocs humits i amb poca llum que copsen l'atmosfera de tot el llibre en una barreja de claustrofòbica llibertat. Tanmateix, no és el conill l'animal escollit, sinó que entre totes les bèsties —guineus, teixons, isards— que cavem, tria els talps «perquè sembla que plorin» (p. 12). Aquell que no hi veu serà el guia d'aquesta foscor dins del dia. Rothkovic pren per al títol del seu quart llibre una frase amb què John Cheever ens presenta tres mons: «la nit, el dia i la nit que és dins del dia». Un tercer món on s'ubicarà aquest seguit de poemes d'aparença desendreçada que cavalquen entre un dia que comença i una nit que no acaba. L'autora escriu sobre coses ocultes a simple vista per la llum del sol, mentre que ella es mou entre els rajos translúcids que amb prou feines travessen l'espessor dels arbres. Ja des dels primers versos, el temps s'atura com una fotografia que mostra a la vegada l'erosió i la mort: «L'entrada de la casa estava coberta de fulles / humides» (p. 11). El paisatge és un personatge més als poemes, feréstec i abrupte, ple de penya-segats i camins escarpats que es traslladen a la pell amb «els talls que em vaig fer intentant arreglar» (p. 59) com a allò que no té solució.

La poeta fa pinzellades impressionistes amb el verd molsa de la portada per traçar uns poemes de significat críptic, que, tanmateix, es filtren per les esquerdes del lector i l'arrossegueu al silenci fred d'aquesta tardor: «els que no esperaven que els poemes / els parlessin / van entendre aquest naixement / com un fet confús» (p. 14). Un lector que sembla que es trobi enmig d'una glopada de boira observant

unes vides que es mouen dins de quadrats de llum en cases mig derruïdes. Una mirada *voyeur* damunt el pes de la quotidianitat: «M'esforço per no arribar tard / o per fer un suc de taronja / vull que vegis / com faig les coses, / establint un significat» (p. 92).

La poeta escriu amb la melangia a flor de vers amb uns textos que copsen la soledat d'una manera íntima i colpidora, serena i delicada, de quan pots estar sol malgrat estar rodejat dels altres: «Vam passejar portant a dins els nostres buits» (p. 21). És aquesta introspecció la que aconsegueix trencar el glaç, el plor i la pèrdua de què tracten uns poemes que projecten «fragments de totes les paraules a la deriva» (p. 21) i que també reflexionen sobre l'escriptura mateixa. El jo poètic sent el trasbals del seu món i el seu silenci, i l'intenta anomenar a través dels versos ja des de la seva estructura dins la pàgina, amb molts espais en blanc o d'una sola línia, però les paraules se li escapen com les fulles seques pel corrent dels rius. Un emmudiment del món que es contagia al paisatge nevad i d'hora incerta, i que transmet una paràlisi digna del Modernisme i copada en la imatge d'una casa on fa quatre anys que tenen posats els llums de Nadal. El pes dels crits en el silenci reforça la soledat, i la por es repeteix en els poemes sense possibilitat de confort. La veu es perd —«Volia venir però hi havia tot allò que m'impedia escriure» (p. 36)—, el significat es col·lapsa —«No ho puc explicar perquè és un pensament que rebutja el verb» (p. 60)— i els versos es cargolen per expressar tot allò que no es pot dir. La impossibilitat de comunicar-se és un altre tema present al llibre, amb poemes sobre la distància, la llunyania i la proximitat, la dificultat d'entendre's i ser-hi quan amb prou feines et pots sostenir a tu mateix.

Rothkovic ha compost uns poemes madurs que no endolceixen gens l'angoixa de deixar enrere els camins que no has escollit, els avions que et passen pel cap, però que no pots agafar. Se situa delicadament al buit on no et sent la veu, «a la part invisible del món» (p. 94), i mira des del penya-segat la manera de fer petites les paraules i penetrar com l'enyor a la pell nua: «el nus es podrà / molt abans de desfer-se» (p. 68).

Meritxell Matas

Paraula viva i mirada que revela

Consol Martínez Bella confessa el seu entusiasme creatiu a mig camí entre la poesia i la fotografia. Una ambivalència que la feia particularment apta per encetar, amb *Invers*, la nova col·lecció d'Edicions 96 que, amb el nom de «Poegrafies», es va llençar el passat any 2018. Un projecte de confluència artística que sintetitzava molt bé Josep Piera en el seu breu text introductor, on diu: «La fotografia fa amb la llum el que la poesia fa amb les paraules: crea imatges que en ser plasmades sobre un paper esdevenen símbols.»

Es tracta d'aprofitar una llavor radical que comparteixen la fotografia i la poesia i que podríem anomenar la seua «fecunditat poètica», en el sentit que l'obra s'allibera de l'efecte rutinari del pas del temps i del deteriorament i l'alienació d'un destí utilitari per preservar el seu impacte auroral, místic i fascinant, per mantenir la seua capacitat plurisignificativa, per suggerir... i, en conseqüència, per esdevenir símbol.

Efectivament, tant el poema com la imatge fotogràfica es proposen interrompre la continuïtat ineludible del temps per assolir la congelació d'un instant significatiu —a la manera dels «moments intersticials» de què parlava Robert Frank, reveladors dels desequilibris que hom pot sorprendre en una realitat desprevinguda. Uns instants que poden ser episodis externs al poeta o poden ser fruits de la introspecció, però dotats d'una singular càrrega vivencial que els revela en impregnar-se de subjectivitat.

Però ni l'obra literària ni la fotogràfica poden romandre al marge del pas del temps, i d'aquí ve la tensió dialèctica amb l'inexorable jou temporal que, lluny de dissoldre aquella imantació talismànica inicial, hi afegeix una patina que intensifica la seua vessant enigmàtica, de manera que l'instant preservat en l'ambre de la poèticitat esdevé fragment, que suggereix més del que diu, ruïna evocadora. Una creació progressivament deslligada de context que esdevé receptiva a nous significats i més susceptible de lliures associacions. És aquest marc o àmbit comú a la poesia i a la fotografia el

que ha possibilitat d'engalzar el desvetllament primigeni de l'expressió poètica amb l'aportació potser més essencial que la modernitat ha fet al camp estètic: la paraula viva amalgamant-se amb la mirada que revela.

Consol Martínez amalgama, a *Invers*, la literatura i la imatge en un mateix, i ben harmònic, artefacte creatiu mitjançant un successiu acarament fotografia-poema que proposa un trajecte sinuós d'ecos o de subtils empelts intercanviats que, organitzat en tres etapes, encamina el lector en una progressiva introspecció.

En la primera part d'aquest recorregut ens mostra unes imatges de paisatges oberts, amarats de solitud, d'una

vastitud elemental i geomètrica i d'una nuesa fatalment desabrigada, on destaca l'omnipresència lacustre i mirallejant de l'aigua. La poeta hi fa camí des de les ombres, el tarquim..., aguantant encara els ocells, un passat on el desig sobreviu, entre l'experiència de la solitud i l'esperança d'alçar el vol. Però «les grues han marxat / les ferides romanen intactes».

A l'apartat central es produeix un moviment d'acostament subjectiu que difumina la mirada i torna la veu més reflexiva. Les imatges tendeixen cap a l'abstracció i es tornen més sensorials i enigmàtiques; els detalls, més deformadors, i els colors prenen més relleu. Paral·lelament, els poemes esdevenen més personals i indagadors, prenyats de preguntes. Les paraules, naufragues a penes, ens fan arribar l'esquitx d'una relació que ha temptat «el límit del precipici»; proclamen un deixament on «romandre és una altra ma-

nera / de desaparèixer» i l'esperança, només, d'assolir «un racó petitíssim / immòbil / immers en el vidre / on amagar l'espera».

Al darrer apartat, l'autora s'expressa ja plenament des de dins, des de la intimitat irreductible. Les imatges s'han sotmès a un procés d'essencialització i d'estilització on les punxes i les fendures adquireixen un significatiu protagonisme. I els poemes reprenen aquell batre's «contra els confins dels nostres límits» amb la voluntat d'habitar «l'espai diminut que em pertoca». Però ara ja emergeix el dolor, com «un burí / que grava úlceres / en la frontera de la folia», i l'evidència que «la cuirassa còrnia / tan sols protegia / l'esclat de la tendresa».

Així, la lectura i la contemplació d'*Invers* deixa la sensació que ens trobem davant d'un exemple ben reeixit d'aquella «fèrtil confluència estètica» de què parlàvem. Consol Martínez Bella hi ha assolit una obra ben travada, efectiva, d'una singular densitat expressiva i plàstica, i Edicions 96 ha sabut, també, elaborar un llibre objecte capaç de fer-nos-la arribar en condicions òptimes.

Consol Martínez Bella
Invers
Edicions 96, la Pobla Llarga, 2018
106 pàgs.

Carles Mulet Grimalt

Traduir, cantar i escriure

Si entrem a l'aplicació Spotify i escrivim les paraules clau «venus volta» al cercador, arribarem a un àlbum del grup musical Jansky on hi ha una cançó amb aquest mateix títol. La cançó arremet contra un vers central: «I had wings when I was born». «Quan vaig néixer, tenia ales» és el primer vers del poema que ocupa la contracoberta del darrer llibre de Laia Martínez i Lopez, *Venus volta*, publicat per Leonard Muntaner el 2018. És un poema que naix d'una cançó o a l'inrevés? O potser són indestriables. M'agrada pensar que qualsevol llibre organitzat i pensat com a tal té al darrere la intenció concreta de l'autor. Hi ha qui aplega els poemes formant llibres i hi ha qui els fila amb una voluntat clara d'expressió. Aquí l'autora vol significar la relació íntima del poema i la cançó, de la música i la paraula. Ja en reculls previs, com *Afollada* (LaBreu, 2016), apercebiem la veu lluminosa de Laia Martínez a l'hora de teixir poemes que són pur ritme animal d'amor i tendresa, tot i la sequera que travessa el llibre. Respecte del darrer llibre, a *Venus volta* fa un salt cap a l'obertura, la frescor del cant, una passió arrabassadora que empeny un jo poètic amb la determinació que té un cos a l'hora d'obrir-se i celebrar-se. La importància de la música aquí és crucial: el poema és dansa i ditirambe dits de manera natural i propera, com ho sap fer l'autora: «Temperat de foc / del meu cos que s'inflama / amb bàlsam de lletres, / patata i mongeta i bressoles màgiques.» La música que fa de la paraula una membrana translúcida on s'agermana amb la imatge: la imatge balla. I és al llarg dels poemes que transita Venus abillada de llum amb «una necessitat pròpia», «una necessitat èbria». El cant d'una Venus transeünt és el del desig, l'ànsia i la *joie de vivre*; però, sobretot, l'amor, la passió, el sexe i els cossos que es troben; l'amor que tot ho omple. Aquest amor que volta també troba casa i nia. El caràcter espontani i lliure dels versos i imatges ens acosta a la cançó popular i a les bressoles, i atorga un matís específic que acompanya l'alliberament del jo en la imatge carnal, la

Laia Martínez i Lopez
Venus volta
Leonard Muntaner Editor, Palma, 2018
88 pàgs.

Patti Smith
Auguris d'innocència
Traducció de Laia Malo
LaBreu Edicions, Cornellà
de Llobregat, 2018
142 pàgs.

suggestió i la provocació mitjançant versos incisius i poemes de tall experimental. La paraula fa de suport, pont i intercanvi en l'imaginari de l'autora. Què és escriure('s) sinó cantar(-se), fer-se ritme, moviment, geografia física o de desig? Què és acollir l'altre i fer-se u amb ell fins al punt d'ésser indistingibles, com canta Venus, sinó assumir-lo també com a text, com a discurs, prendre un text estranger i fer-lo propi, amalgamar-s'hi? I és precisament en aquest intercanvi on Laia Martínez sembla moure's com a casa. La prova la

tenim en la gran tasca com a traductora al català d'*Auguris d'innocència*, de Patti Smith, prolífica cantant i escriptora que revoluciona els escenaris del rock des dels anys setanta i que, per primer cop, apareix traduïda com a poeta a la nostra llengua gràcies a Martínez. Crida l'atenció la coherència interna dels poemes, la solidesa i la balança sostinguda entre innocència, referents a la llar, la quotidianitat i —també com en el cas de *Venus volta*— els llocs, el viatge, el moviment, la llibertat: en el fet d'escriure-la, se significa l'anhel de retrobar-la. Poemes-cançó pel seu sentit intern del ritme i els talls en el discurs, els silencis del text, les repeticions que alhora recuperen el contacte amb el món des de la sorpresa, la innocència, i com d'alguna manera aquesta recuperació tendeix a una reconciliació amb l'origen, l'ancestre, la casa. L'eclecticisme de les seves influències, de Blake a Rimbaud entre d'altres, amplia la visió del món en el poema, cosmovisió que s'articula des del més terrenal fins a la mirada que es posa sobre quelcom enllà i la incorporació al text poètic de la manera natural de fer de Patti Smith. Diria que la brutalitat de moltes imatges recorda també *Els Cants de Maldoror* d'Isidore Ducasse, com ara: «I ell, una ànima governada, d'espalles amples / i ulls com els de Blake, / lamentava qui l'havia criat i / alimentat amb hidromel i flors, mentre l'escorxava.» Del més innocent naix el terrible, i en la crueltat i la violència trobem la necessitat de redempció i d'innocència, sembla dir-nos l'autora. També

aquesta cruesa té relació amb la creació literària com a eina per a dir allò que se'ns enquista. El darrer poema de *Venus volta* ens posa en relació amb *Auguris d'innocència* en tant que ambdues escriptores intenten una escriptura sobre allò que és incòmode de dir, travessada sempre pel desig i l'ànsia. «Aquesta és la cançó / de fer fora tota la por», ens diu Martínez. I acaba: «L'has de cantar des del tall / que t'he obert a la mà d'escriure: / que en ragin els mots i la sang / que m'han de reviure.»

SELECCIÓ BIBLIOGRÀFICA

INFANTIL I JUVENIL

- La paraula és una aventura*, Diputació Provincial, València, 1981.
Ma casa, Consell Valencià de Cultura, València, 1985.
El quadern de Júlia, Gregal Llibres, València, 1985.
Hola i adéu, Júlia, Gregal Llibres, València, 1986.
David està malalt, Editorial Aliorna, Barcelona, 1988.
David està enfermo, Editorial Aliorna, Barcelona, 1988.
Ui, ui, ui, quins ulls!, Edicions del Bullent, Picanya, 1990.
La domadora de somnis, Generalitat Valenciana, València, 1990.
Papers secrets, Tàndem Edicions, València, 1991.
Amanida de bruixes, Edicions de la Magrana, Barcelona, 1994; Tàndem Edicions, València, 2016.
El vell mariner, La Galera, Barcelona, 1999.
Un viejo lobo de mar, La Galera, Barcelona, 1999.
Pobre senyor Pau / Viatges cap a la llum, amb Jaume Cela, Fundació Àngels Garriga de Mata, Saïfores (Banyeres del Penedès), 2006.

MATERIAL DIDÀCTIC

- Gavina 1*, Gregal Llibres, València, 1986.
Gavina 2, Gregal Llibres, València, 1983.
Hola i adéu, Júlia, 4t d'EGB, Gregal Llibres, València, 1986
Aplec: Llengua 5, Editorial Barcanova, Barcelona, 1988.
Noves lectures de les Rondalles d'Enric Valor, amb Gemma Lluch, Tàndem Edicions, València, 1993.
Expressions peculiars de la llengua: locucions i frases fetes, amb Enric Valor, Tàndem Edicions, València, 2011.

POESIA

- Paraules de vidre*, Edicions Bromera, Alzira, 2000.

ADAPTACIONS

- Enric Valor, *Rondalles valencianes*, Gregal Llibres, València, 1986; Tàndem Edicions i Alabatros, València, 1992.

NOVEL·LA

- Viatge*, Edicions Tres i Quatre, València, 1990.
Converses amb un senyor escriptor, Tàndem Edicions, València, 1995.

TRADUCCIONS

- Daniel Pennac, *L'ull del llop*, Tàndem Edicions, València, 1993.
 Francisco Castro, *Em deia Simbad*, Tàndem Edicions, València, 2011.

PREMIS

- Porrot d'Honor de les Lletres Valencianes, Silla, 1998.
 Premi Isabel de Villena, 2011.
 XII Premi Vicent Ventura, 2011.
 Premi d'Actuació Cívica de la Fundació Lluís Carulla, 2014.
 Premi Fundació Bromera per al Foment de la Lectura, 2017.
 Medalla d'Honor de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2019.
 Alta Distinció de la Generalitat, 2019.
 Premi a la Trajectòria Editorial de la Plaça del Llibre, 2019.
 Valenciana de l'Any, Fundació Huguet, 2019.

Soc una dona valenciana que, molt aviat, va prendre consciència del que significava ser dona i ser valenciana. Fa molts anys, una bona amiga em va dir que en les meues mans estava assumir que, si era valenciana, el País Valencià tenia la seua llengua pròpia, i que em sentiria molt més còmoda recuperant-la. Així ho vaig fer. He recuperat per als meus fills, nets i netes la llengua dels meus pares. La vaig descobrir tard, però la vaig descobrir per sempre.

Les meues grans passions han sigut l'ensenyament i la literatura, especialment la literatura infantil, que va sorgir d'un «sentiment d'orfandat», com em va diagnosticar amb molt bon ull la pedagoga Marta Mata. La literatura infantil, la literatura popular, m'ha proporcionat paisatges meravellosos, llibertat de moviments, personatges redemptors, enginy, amor, perversió, enveges, imaginació i un munt de paraules que llegia, escoltava i anotava a la memòria. Gràcies a elles he passat moments entranyables.

Sempre m'emociona pensar en els llibres, aquests fastuosos artefactes capaços de canviar-nos la vida algunes vegades i enriquir-nos-la quasi sempre. N'he escrit uns quants, aproximadament una vintena de narrativa infantil i juvenil, llibres de text i de divulgació lingüística, i altres dirigits al públic adult, com el meu poemari *Paraules de vidre*, la novel·la *Viatge* o el llibre *Enric Valor: Converses amb un senyor escriptor*. La vida no m'ha concedit el temps necessari per a escriure'n més, però el que sí que he fet és llegir-ne molts, més dels que ara puc recordar. He sigut una lectora voraç i empedreïda.

Em reconec boja pels llibres, pels seus formats, pels títols suggeridors, pels que em produïen misteris, pels de poesia o sabers, que, com diu el diccionari, són el conjunt de coneixements, apresos. Com? A través de la vida, però també a través de les converses, de la contemplació pacient de la natura.

He après tant dels llibres...! Dels llibres per a infants. De les novel·les que em fan viure mil vides. Dels de poesia que em curen les ferides i fan, dels meus pensaments, filigranes. Dels llibres atrevits. Globalment atrevits. Agosarats i diferents.

Una bona part de la meua vida l'he dedicada en cos i ànima a intentar ser una bona editora; el contacte amb els creadors, tant de text com d'imatge, m'ha proporcionat moments de vida impagables. En 1990, junt amb altres companys i companyes, vaig fundar Tàndem Edicions, un projecte molt vinculat a la literatura infantil i juvenil, que va nàixer amb un doble objectiu: editar llibres de qualitat per a infants i joves, i oferir materials rigorosos i útils per a l'aprenentatge de la nostra llengua. Ha estat un projecte molt important per a mi i al qual he dedicat una bona part del meu temps; estic satisfeta del resultat. Tàndem ha publicat més de mil llibres de temàtica diferent, i de tots me'n sent molt orgullosa.

Ja fa uns quants anys que vaig deixar la primera línia i faig coses que no havia tingut temps de fer abans. Escriure, llegir, traduir... Ara tinc temps per a anar-me'n a comprar al Mercat Central o a passejar a vora mar molt d'horeta, o per a arribar a veure els meus nets i no estar cansada, sinó fresca per a contestar i fer preguntes, per a interessar-me per allò que els interessa. La vida continua, i jo, també.

**Pàgines patrocinades per la Institució
de les Lletres Catalanes**

Rosa i la recuperació de la llengua materna

Fa molt de temps que admire la vida i l'obra d'una dona valenta, com si fora una santa. Soc creient de l'estil i de la feina feta per ROSA SERRANO I LLÀCER, així, amb majúscules. Quan te la trobes cara a cara, sempre alegre, pregunta i reflexiona. Sovint, demana informació primer, i després aporta les qüestions escaients. Rosa presenta una aparença fràgil, potser perquè és prima i d'estatura menuda; però de seguida comproves que és una impressió superficial, si no errònia. Rosa és gran, ferma i forta; és serenitat i fortalesa, i alhora, senzillesa.

Rosa és d'aquelles mestres d'escola que ensenyen a dir: «Això no m'agrada.» Assertives. Transmeten i remarquen la importància de posar límits als altres quan toca. Rosa és l'origen del «no és no»: un valor bàsic que no parla de gènere, sinó de tracte «de tu a tu», de respecte i entre iguals, de la consciència de l'altre, de l'empatia i del respecte, just fins als límits.

Rosa es va transformar en Blanca Cassany per demostrar a la societat que quan una dona té consciència de la igualtat, feminista i des de la infància, és penós, dolorós, veure com moltes altres dones han afavorit i assumit un determinat tipus de violència contra altres dones, vençudes pel marc dominant, masculista.

Sempre que parle amb Rosa, aprenc del seu mestratge. Rosa em diu «el meu xiquet», i jo, ben pagat. Com m'hauria agradat, de xicotet, haver xuclat del seu aprenentatge. La meua generació som una mostra d'aquesta incultura emocional de la qual som hereus i de la qual ningú s'escapa.

La Rosa mestra, llicenciada en Pedagogia, va parir la Rosa escriptora i la Rosa empresària i la Rosa editora, i l'activitat cultural, cívica... I la Rosa que és mare, i la Rosa que és àvia, i la Rosa que és esposa, companya de viatges, de lluites, de projectes... I la que és amiga...

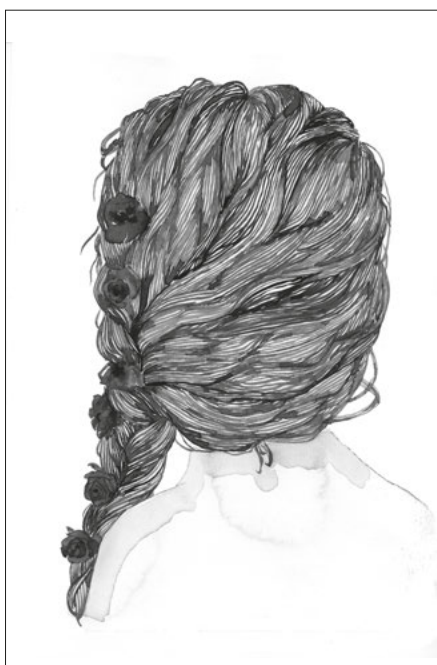
Guaitant per les xarxes que tot ho saben, he trobat unes definicions adients: la Rosa és la flor del roser. Hi ha al voltant de cent espècies salvatges de roses. Les roses salvatges tenen cinc pètals —alguna espècie en té deu— i un gran nombre d'estams —el que els botànics anomenen nombre indefinit. En les roses domèstiques, alguns verticils corresponents a estams es desenvolupen com a pètals: aconsegueixen un nombre gran de pètals, que sempre és múltiple de cinc. Rosa, un nom, un nombre indefinit.

En la tradició grega, la rosa també és una de les flors dels déus, nascuda d'una gota de sang de Venus, en punxar-se el peu amb una espina. L'associació rosa-sang és present en la llegenda catalana de sant Jordi i en el símbol cristià de les ferides de Jesús.

L'admire i l'estime. Tant de bo en tinguérem més, de Roses Serrano. El 8 de març de 2016, havia complit nou mesos com a president de les Corts Valencianes, i Rosa em va fer de pre-

sentadora en un acte on jo donava una conferència. Ella havia estat clau en la recuperació de tantes i tantes coses... Entre elles, el llegat d'Enric Valor. Ha estat la seua editora. Primer, l'amiga, i després, la consellera del gran escriptor. Eixe dia li vaig fer saber el meu agraïment pel seu llegat: «Fa temps que baixares del tàndem —com has dit tu mateixa alguna vegada—, però la contribució que has fet a la indústria editorial i cultural valenciana és innegable i perenne. Gràcies per recuperar el patrimoni cultural i lingüístic; pel teu treball en tantes i tantes dimensions de la vida cultural, educativa, cívica, política, social i empresarial; i gràcies per ser part d'aquell grupet de dones capdavanteres i valentes que, pels anys seixanta, defensàveu la igualtat entre homes i dones.»

La vaig tornar a veure el mes passat pels actes institucionals del Nou d'Octubre, amb el lliurament de les distincions que la Generalitat atorga per commemorar aquest dia, la data del nai-

xement d'una nacionalitat històrica, l'entrada del rei Jaume I a la ciutat de València. L'editora Serrano va ser guardonada amb l'Alta Distinció de la Generalitat i va ser delegada per pronunciar un discurs en nom dels premiats.

La recorde caminant amb eixa serenor i convicció que l'han acompanyada tota la seua vida. I com qui no vol la cosa, va fer un discurs curt, senzill, eficaç, rotund, memorable. S'hauria de repetir per tots els racons del nostre País. Molt recomanable per als que conreen l'autoodi, per als enemics del valencià. Fou un discurs carregat d'estima pel País, de respecte per la llengua pròpia i per la cultura. Senzill, precís, elegant.

Començà el seu discurs confessant que, des que va saber que seria guardonada, es trobava en un estat d'estranyesa. En repassar breument la seua vida, destacaria que no havia fet res més que ser fidel al seu País i «a les persones que l'han il·luminat, caminant sobre muscles de gegants». «¿Què he fet jo sinó ser fidel al meu País i a les persones que m'han il·luminat els camins i els projectes?»

Així, va destacar el fet d'haver recuperat la llengua dels seus pares, el valencià, per als seus fills i nets, tot i haver-la descoberta tard. «Ens van segrestar la llengua, i jo la vaig recuperar.» Un exemple vital que molts hau-

rien de seguir. Ara, en una època de magnificar el relat, i de les *fake news*, no hauríem d'oblidar la història. Saber d'on venim. Recordem la persecució, en nom d'un règim totalitari que atacava la nostra llengua i la diversitat cultural. Sembla que no hem après les lliçons de la història, que volen fer-nos recular, que tornem al passat. La història es repeteix, ara en forma de farsa; ara ells ens parlen d'imposició i d'adoctrinament, els portaveus del monolingüisme, els entusiastes del procés de substitució lingüística, de l'anorreament de la llengua pròpia. Són els intolerants de sempre, tot i les disfresses amb banderes de conveniència.

Rosa va recuperar, tard, la llengua dels seus pares, i la va fer seua per sempre, resolent un conflicte cultural i generacional amb racionalitat. Perquè no és natural, ni habitual, que una mare parle —transmeta— a la seua filla una llengua diferent de la seua. És un exemple de violència simbòlica, perquè és contra natura, i és tant subtil com objectiu, massiu, ja que abasta diverses generacions, sense que ningú les haja obligades directament a menysprear i defugir la llengua pròpia. Tot i això, el context —franquista— hi comptava; mantenia la llengua anul·lada i arraconada com a dialecte, exclosa de l'àmbit públic, perseguida i marginada. Com ara alguns —massa— la voldrien, encara.

Només en castellà es podien editar llibres. Només en castellà es podia estudiar, parlar en públic, resar... Ens van voler fer avergonyir de ser nosaltres mateixos. Ara també trobem autoodi, un autoodi inconscient, provincià. Només és important la capital; la resta és cosa menor, antiga, anacrònica, folk, de poble.

El debat és actual, encara, i global. Tolerància a la diversitat o uniformització. Respecte al patrimoni cultural i lingüístic heretat o substitució. Pensament únic, uniforme i monolingüe o respecte, llibertat i tolerància a la diversitat, perquè totes les idees poden ser expressades. Afortunadament, la protecció i la promoció del patrimoni cultural és un valor fonamental de la nostra convivència en els pobles de la Unió Europea i en els textos legals de més rang, com ara la Constitució espanyola i, en particular, el nostre Estatut d'Autonomia —cal recordar-ho, encara.

Tornem a la Rosa que va recuperar la llengua materna i la va convertir en el motiu central del seu treball, a l'escola, a l'editorial... Estudiant-la amb fervor, i defensant-la, gràcies al contagiós mestratge d'homenots com l'Enric Valor i d'altres que ens l'han transmesa i ens l'han feta estimar. Una recuperació i un compromís cívic que l'han acompanyada tota la vida.

Rosa és un model, un exemple a seguir. De conviccions profundes; de pensament obert, modern i europeu. Racionalitat, senzillesa, sensatesa i fortalesa. De caràcter enèrgic, la Rosa que conec és la que no es rendeix mai; la meua Rosa no refusa utopies ni somnis inabastables, ni la persistència, ni el combat en perseguir anhels col·lectius; ni tampoc la capacitat de lluitar, com una necessitat inexorable per assolir objectius comuns, encara contra tota adversitat. Rosa, la que es pregunta què ha fet per merèixer reconeixements, quan fa honestament el que creu: ser fidel als seus, al seu poble.

«Soc una dona orgullosa de ser-ho, valenciana, feliç de veure pels pobles les institucions i la història pròpia que trobem en tots els racons del nostre País.»

Rosa, mil gràcies, infinites, pel teu testimoni, pel teu compromís vital.

Enric Morera

Rosa Serrano: converses amb una senyora editora

Com a «editora agosarada» —el sintagma és seu— del senyor Enric Valor i Vives, Rosa Serrano va contribuir decisivament a la projecció de la figura de l'escriptor de Castalla com a gran i indiscutible referència de la narrativa valenciana del segle XX. Això és així —diríem— almenys per tres raons fonamentals: la primera, per la difusió de les *Rondalles valencianes* en les versions adaptades que ella mateixa en va fer; la segona, per la valuosíssima aportació biogràfica del llibre *Enric Valor: Converses amb un senyor escriptor*, i la tercera, òbviament, per la generosa, estimulante, eficient i molt professional activitat com a editora de la novel·lística de Valor.

Enamorada del prodigi de les paraules i, per tant, del plaer de la conversa —quasi tant com el mateix Valor!—, Rosa Serrano ens relatava públicament, el passat 20 de març de 2019, a la Casa de Cultura de Castalla —amb motiu de les IV Jornades Formatives «Enric Valor i l'escola»—, alguns «esquitons de records» sobre la relació professional i personal que va mantenir amb el senyor Enric Valor. Ens parlava, per exemple, de les visites iniciàtiques a sa casa, divendres rere divendres, «per l'escaleta de Dickens, com l'anomenava ell», per a anar llegint-li les versions abreujades de les *Rondalles*: «"I això per què ho lledes?"», em preguntava. I jo li havia de contestar: «És que és massa llarg...» Ell tenia reticències, però després s'adonava que sí: que calia fer-les més curtes per a fer-les accessibles. Li la llegia i, quan acabava, deia: "Ja està, senyor Valor." I ell sempre em deia el mateix: "Ha quedat guapeta. Molt guapeta!"»

Al final, la mestra que adaptava les rondalles de Valor va acabar sent-ne l'editora. I la col·laboradora. I la biògrafa. I l'amiga còmplice. Explica Rosa que, després de centenars d'hores de conversa, un bon dia, en un viatge amb autobús, el senyor Valor inopinadament li va dir: «Serrano, crec que és arribada l'hora de tutejar-nos.» Des d'aquell dia, ja mai no deixarien de treballar junts, infatigablement: en l'elaboració conjunta de materials i llibres —és el cas d'*Expressions peculiars de la llengua: locucions i frases fetes* (1996)— i, sobretot, en l'excel·lent edició de l'obra novel·lística, finalment agrupada amb un veritable sentit unitari. Se li il·luminen els ulls, a

Rosa, quan conversem sobre l'aventura de l'edició del Cicle de Cassana. «Com em vaig atrevir a fer això? Confiant i arriscant!» «Teníem, en Tàndem Edicions —no m'importa el pudor...—, un dels millors dissenyadors gràfics de València: Paco Bascuñán.» I diu igualment meravelles del distribuïdor, dels fotògrafs, dels ajuntaments, dels mestres...: «Ho dic perquè un llibre no es fa sol. Un llibre és una obra col·lectiva.»

Contava igualment Rosa que la col·lecció «Tàndem de la Memòria» la va concebre després d'un accident atzarós en una pista d'esquí, que la va portar a llegir, per casualitat, un llibre de converses en francès, sobre Montseny. En un sopar a casa dels amics Toni Mollà i Marisa Bolta, va sorgir la idea —i l'encàrrec editorial— de crear una col·lecció de literatura memorialística sobre algunes personalitats valencianes contemporànies, amb la conversa com a estratègia discursiva que en garantiria l'amenitat. Toni Mollà encetaria aquesta col·lecció amb Joan Fuster i les *Converses inacabades* (1992), mentre que Rosa Serrano hi faria el cim amb Enric Valor i les imprescindibles *Converses amb un senyor escriptor* (1995).

També hem compartit, conversant amb Rosa, el pessic de memòria de la vesprada en què, després d'un dia de treball intens, ella es va oferir: «"Senyor Valor, vol que l'acompanye a l'autobús?" "Ah! Molt bé, molt bé!" I jo, de seguida, l'agafe del braç. I anàvem pel carrer i em diu: "Escolta, Rosa: tu creus que la gent que va pel carrer pensarà que som dos universitaris que venim de la Universitat?" Era com una ràfega de nostàlgia, aquell comentari: de voler sentir-se jove.» I és aleshores quan brolla l'emoció del dia en què, pocs anys després, va morir Enric Valor: «No vaig deixar de tenir el

nostre llibre de les *Converses* obert. I en aquella situació tan commovedora vaig llegir el fragment següent: "L'amor a la llengua, primer; després, l'amor a la narrativa. Quant dec als meus pares en la qüestió lingüística! I a Castalla! La nacionalitat és la llengua: això ho he mamat al meu poble. I com deia l'assagista Ramiro de Maeztu, 'tots els pobles on es parla la llengua del meu poble són la meua pàtria'."»

Si li preguntàvem, finalment, què ha significat Enric Valor en la memòria vital —«les petjades del temps»— de Rosa Serrano, es desfermava una emoció inefable, abissal, infinita. «Uf! M'entra taquicàrdia! No: no va de broma, no... Ha suposat tindre un altre pare a banda del meu pare. Enric Valor era una persona que confiava en mi, afectuosa, que m'ensenyava, que no em va renyar mai de la vida, que em va mostrar què és la humilitat. Mira... En la meua passió per Enric Valor em vaig comprar quatre llibretetes d'hule —d'aquelles que són d'hule blanet—: cada llibreta per a una categoria de paraules i frases fetes. I les he volgudes conservar, amb amor. Perquè, clar: eren un tresor! Aquest senyor ens ensenyava coses que no ens havia ensenyat mai ningú: ni la Universitat ni ningú!»

També Rosa Serrano, una senyora editora —una senyora escriptora; tota una senyora, senzillament— ens ha ensenyat coses que no ens havia ensenyat ningú: tant en l'àmbit de l'edició com en el de la integritat personal i el compromís cívic. Tant és així que si en literatura, al costat del cànon dels escriptors, existira un cànon d'editors i dinamitzadors culturals, ningú no dubtaria que ella hi ocuparia un lloc tan destacat com el del mateix Enric Valor en la novel·lística valenciana contemporània. Per això, la successió de distincions i homenatges de què últimament està sent objecte —Premi Fundació Lluís Carulla 2014, Premi Fundació Bromera 2017, Medalla d'Honor de l'AVL 2019, Premi Fundació Huguet 2019, Alta Distinció de la Generalitat Valenciana 2019, Premi Plaça del Llibre 2019, etc.— no deixa de ser un reconeixement honorabilíssim, justificadíssim, merescudíssim: un d'aquells reconeixements *justos i necessaris* que ens afermen, ens dignifiquen i ens redimeixen com a col·lectivitat humana.

Joan Borja i Sanz

Un altre somni

Rosa Serrano, paiportina de naixement, ha estat mestra i cofundadora de l'escola La Gavina, una de les cooperatives educatives capdavanteres al País Valencià pel que fa a l'ensenyament en valencià. Un projecte educatiu que va nàixer l'any 1975, arrelat al medi, coeducador i democràtic, que tenia com a objectiu innovar i trencar amb les velles maneres de fer. Si bé no ha perdut mai la seua ànima de mestra, ha estat moltes coses més: editora, activista cultural i política, feminista, defensora de la llengua, difusora de la literatura i la cultura en general, amiga, mare, companya... Però probablement, d'entre totes, la seua faceta pública més coneguda ha estat la d'editora de Tàndem Edicions, l'editorial que va fundar l'any 1990 juntament amb altres companys i companyes. Un grup d'homes i dones que compartien amb ella les mateixes inquietuds, i al qual anys després s'incorporaren més persones. Sens dubte, el de Tàndem ha estat un projecte molt important dins de la seua biografia, i l'ha dirigit durant vint-i-dos anys, fins a la seua jubilació en juny del 2012.

Cal dir que en l'any 1990, el simple fet del naixement d'una nova editorial al País Valencià ja era una bona notícia, com també ho va ser que tan sols uns mesos després nasquera un altre projecte, Tabarca Llibres, més dedicat a l'elaboració de materials curriculars per a les escoles. El País Valencià havia comptat amb editorials de renom que, amb una clara vocació de permanència, havien fet un servei molt important envers la llengua i la literatura, com va ser el cas de Torre i Lletres Valencianes, i posteriorment Sicània, Senent, Garbí o L'Estel; però totes feia temps que havien desaparegut. Quedava, doncs, un terreny erm, amb algunes excepcions, com ara el cas de Tres i Quatre, fundada en 1968; Bullent; en 1983, en part hereva de la Federació d'Entitats Culturals del País Valencià; i, posteriorment, en 1986, Edicions Bromera. Totes elles foren contribucions molt importants, que modernitzaren, per dir-ho així, el panorama de l'edició, però tal vegada el cas més destacat i ambiciós va ser la creació en 1983 del Consorci d'Editors Valencians, un grup editorial que agrupava els segells Gregal Llibres, Mestral Libros i Biblioteca Valenciana. Estava format per la unió de cinc empreses —tot i que hi havia algun accionista a títol individual— procedents totes elles del món cultural valencià: Prometeo, Gràfiques

Soler, Pre-Textos, Fernando Torres Editor i Armengol; va tindre com a caps visibles Juan de Dios Leal, en aquell moment un destacat militant socialista, editor de Prometeo i blasquista convençut, i Mercedes Aguilera, vídua de l'editor Fernando Torres, mort prematurament. Tot i comptar amb unes magnífiques condicions de partida, una rica i variada nòmina d'escriptors i escriptores i un mercat incipient a l'aixopluc de la Llei d'ús i ensenyament del valencià —que s'acabava d'aprovar i que va obrir un ampli ventall de possibilitats per a l'edició valenciana—, va fer fallida en 1989. No va ser possible, qui sap si per incompetència editorial o per mala gestió empresarial, o ambdues coses juntes, com sol ser habitual. El fet és que la seua desaparició va provocar un veritable terratrèmol en el panorama de l'edició, però malgrat tot —i ací entrem en la pura especulació—, qui sap si no va obrir una finestra suficientment gran, que propiciaria el sorgiment i la consolidació d'una oferta editorial més dinàmica i plural per al nostre País.

Al llarg dels anys, el catàleg de Tàndem Edicions va anar creixent i s'amplià l'oferta en altres gèneres; però els primers anys, va destacar especialment per la publicació d'obres de narrativa infantil i juvenil i de materials rigorosos i útils per a l'aprenentatge de la nostra llengua, tot amb una premissa molt clara: mostrar el millor de la nostra literatura. Els primers llibres que va oferir al públic lector van encabir-se en cinc col·leccions, tres de narrativa i dos d'ensenyament. Entre elles, cal destacar una de les seues col·leccions més emblemàtiques —i fins i tot m'atreveria a dir que una de les més emblemàtiques del País Valencià—: «La rata Marieta», amb textos de Fina Masgrau i il·lustracions de Lourdes Bellver.

No obstant la importància de les obres publicades, la tasca més reeixida de Rosa al capdavant de Tàndem ha estat ser l'editora de l'escriptor Enric Valor. I ho va ser no només de les reconegudes *Rondalles valencianes*, que ella va adaptar al públic infantil, sinó també de novel·les com *L'ambició d'Aleix*, de les *Narracions perennes* i del Cicle de Cassana, la trilogia que

agrupa l'obra completa. Una gesta ambiciosa amb la qual Rosa Serrano va contribuir decisivament a popularitzar la figura de l'escriptor de Castalla, i que la va convertir en una incansable divulgadora dels llibres de l'autor, i també en una viatgera impenitent, que va recórrer pobles i ciutats donant conferències i fent presentacions per donar a conèixer la riquesa de l'obra de Valor.

Per les mans de Rosa Serrano —que ha estat, a més d'una editora incansable, una lectora voraç— hi han passat milers de llibres; ha publicat l'obra d'una immensa i variada nòmina d'escriptors i escriptores, tant autors novells com d'altres més consagrats. Un recorregut que, en resseguir-lo, també constitueix una radiografia del panorama literari dels darrers anys, i que demostra la qualitat dels nostres creadors i també dels nostres artistes plàstics, en els quals ella ha cregut, i que ha promocionat arreu del món.

L'edició entesa des de la col·lectivitat és un objectiu pel qual Rosa Serrano ha treballat de valent, i és per això que ha estat membre fundadora de l'Associació d'Editors del País Valencià, ha format part de diferents juntes directives i ha ocupat la presidència en diferents ocasions. Es tracta d'un projecte col·lectiu que a hores d'ara està consolidat i gaudeix d'una gran vitalitat —cal destacar que en el 2020 compleix trenta anys— i és que Rosa Serrano ha estat una dona a qui sempre li ha agradat sumar, sobretot sumar.

El temps i la investigació, que donen sempre perspectiva i consistència teòrica, determinaran quina ha sigut la contribució de Tàndem Edicions al sector editorial valencià. I és per això que caldrà esperonar les noves generacions, o no tan noves, a fer una història de l'edició del nostre País. Un objectiu molt necessari, com han apuntat algunes persones, entre elles Gustau Muñoz en les seues columnes «Notes de lectura», publicades inicialment en *eldiario.es*, i ara, en part, arreplegades en *La vida dels llibres*, un llibre editat recentment per Afers. Al meu entendre, uns textos magnífics de lectura obligatòria —a vegades per a discrepar, però sempre per a pensar— per a qualsevol treballador del sector, o simplement per a qualsevol persona interessada en l'intens i polièdric univers del llibre i els seus «derivats».

La passió per ensenyar i aprendre

Rosa és com un ventall que s'obri a la vida amb tota l'amplitud. En aquest ventall pintat a mà, que mou l'aire, el renova, l'agita amb força de vegades, hi ha moltes Roses. Una és la Rosa mestra, la primera que jo vaig conèixer.

La recorde entusiasta; il·lusionava, seduïa, convencienca. El cap li bullia d'idees i les expressava amb força. Activa de mena, no es volia perdre res de res. És una atleta de llarg recorregut. La seua vida està farcida de passions i missions. Una d'aquestes és l'ensenyament.

Estudià pedagogia i francès. Va passar una temporada a París als anys seixanta, una vivència que l'enriquí enormement. Va viure a Barcelona, en una època d'ebullició políticossocial. Allà començà a donar classes de francès i a tenir contactes en el món de l'ensenyament. Va conèixer la mestra en majúscules: Marta Mata i la institució de renovació pedagògica Rosa Sensat.

Una nova concepció de l'educació estava germinant, arribaven les idees de pedagogs d'Europa, retornava l'esperit de l'escola de la República. Rosa retorna a València amb la motxilla ben carregada de projectes. La seua mestra li havia fet un encàrrec important: «Rosa, crea una escola innovadora per a les xiquetes i els xiquets valencians.»

I Rosa, valenta, va posar fil a l'agulla. Prompte va convèncer una colla de bons professionals de l'ensenyament. El setembre de 1975, quan encara vivia el dictador, naixia l'Escola Gavina. Es constituí com una cooperativa de mestres que feia pinya amb les famílies per portar endavant l'escola que defensaven: valenciana, coeducadora, laica, innovadora, democràtica.

Rosa era la Coordinadora de l'Escola, ho va ser durant un bon grapat d'anys. Era el cap visible en les institucions educatives, administratives i d'altres. Vetllava amb entusiasme pel bon funcionament, pel bon ambient entre mestres, alumnat i famílies. Tot estava per fer, us podeu imaginar la feinada; també la satisfacció d'anar fent realitat el somni.

L'Escola Gavina fou des dels inicis una escola en valencià, una experiència d'immersió lingüística amb escas-

sos materials per tal d'assolir aquest objectiu. Per tant, calia posar mans a l'obra.

Rosa i altres mestres elaboren *Gavina 1* i *Gavina 2*, un material per a educació infantil. A més, és autora d'un llibre de llengua per a cinqué d'EGB, de llibres de lectura, de contes, de novel·la infantil i juvenil. L'estima pels llibres i el convenciment que al País en feien falta són la raó per què molts hem escrit i fet materials, perquè ella ens ha animat a fer-ho i ens n'ha donat l'oportunitat.

Com que és decidida de mena i li agrada predicar, de seguida s'apuntà a fer xarrades a altres escoles per a pares i mares, per a mestres, sempre col·laborant amb convicció perquè l'escola activa valenciana s'escampara pel País. Fundà l'Institut de Renovació Pedagògica, un centre de formació i trobada per a ensenyants. També formà part de la comissió organitzadora de l'Escola d'Estiu per a mestres al País Valencià i, a més, hi impartia cursos sobre literatura infantil i altres temes.

Rosa és una mestra vocacional, d'aquelles que es deixen per les criatures i viuen la professió amb intensitat, no podia ser d'una altra manera! A

l'Escola Gavina va realitzar tasques ben variades: mestra de menuts, de mitjans i de majors, en fou la directora una bona pila d'anys; hi va ensenyar valencià i francès, i va ser responsable de la biblioteca.

Enamorada dels llibres, de la llengua, de la poesia, transmetia la màgia de les paraules, l'estima pel valencià, i feia de l'alumnat creadors i creadores de contes, de poemes, de còmics, de novel·les. Els feia admirar i conèixer autors d'arreu, els apropava a les figures més rellevants del País. Gràcies a Rosa vam poder gaudir de la visita del senyor Valor, del mestre Soler i Godes i del nostre poeta V. A. Estellés, que dedicà uns quants versos a l'Escola Gavina.

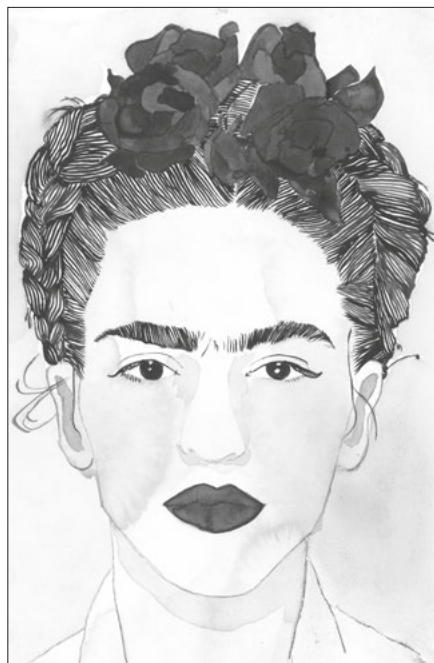
Era una mestra que gaudia d'aprendre i d'ensenyar, propera a l'alumnat, animosa, sempre amb noves propostes, d'intercanvis amb altres escoles, de visites a exposicions, a museus, col·laboradora en revistes pedagògiques. Organitzava activitats perquè l'alumnat poguera aprendre i estimar la cultura i la història pròpies.

La recorde emocionada a la sala de mestres mostrant-nos treballs i escrits de l'alumnat o llegint-nos fragments d'un nou llibre de literatura juvenil. Ens despertava la curiositat i ens contagiava les ganes de crear, de llegir, de fer de mestres. Les Setmanes Literàries que es van celebrar durant una bona colla d'anys eren un esdeveniment de gran creativitat.

L'Escola Gavina va anar creixent i des de fa anys és una realitat consolidada. Rosa va deixar-la per crear Tàndem Edicions, un altre repte, un altre somni. És una dona que s'implica i viu allò que fa amb convicció i entusiasme, coratjosa, optimista, empenedora, compromesa... La llista d'adjectius seria llarga i guanyarien els positius.

Com diu Marina Subirats, «la societat produeix un cert nombre de persones que tracten de millorar el món, l'energia d'aquestes persones és un recurs social escàs».

Gràcies, Rosa, per, la teua energia! I per tantes altres coses!

L'enigma del buit

La poesia de Manuel Bellver (Sagunt, 1956) és una de les més originals que a hores d'ara podem llegir dins de la literatura catalana. No és una exageració, en absolut, perquè Bellver, artista plàstic i poeta que ha fet de la discreció la seua senya d'identitat, ha configurat amb el pas dels anys una obra poètica amb nou propostes estètiques que abracen des de *Dies després* (Ardeas Poesia, 1997) fins a *Claror dels marges* (2019), Premi de Poesia Josep Maria Ribelles de Puçol, les quals posen en relleu un personalíssim camí d'experiència i experimentació, com escriu Manel Rodríguez-Castelló en el pròleg d'aquest últim poemari. Poesia, per tant, políticament incorrecta, poesia dissonant amb els grans tòpics, que demana lectors exigents i amb bon gust poètic, ben allunyats de prejuïus i esquemes previs.

Bellver ha aconseguit fondre les dues vessants creadores, la de l'artista plàstic i la del poeta, amb quatre elements essencials: l'espai, el llenguatge, la natura i el silenci. El poeta incorpora els espais buits, els marges, a l'estructura espacial dels versos com un element que intensifica el silenci i empastifa de quietud els enunciats verbals. I no debades, el silenci i la quietud són els primers elements que cal posar en relleu després d'una primera lectura dels seus poemes. Evidentment, no és una pràctica nova dins de la poesia catalana; cal llegir el magnífic assaig de Josep M. Sala-Valldaura *La poesia catalana i el silenci*, publicat per Pagès Editors l'any 2015. Un assaig clarivident i molt recomanable.

Valldaura ens recorda que el silenci en una conversa ens fa veure la importància dels elements no verbals que acompanyen els missatges; en un poema, els espais en blanc intensifiquen el valor lingüístic dels enunciats; és un element que forma part del poema. Sorprén el gran calat de signi-

ficats que Bellver és capaç d'obtenir amb aquesta tècnica, perfectament connectada als elements isotòpics que el poeta vol mostrar en cada llibre.

Per exemple, en *Nord* (Pagès Editors, 2013), l'autor encabeix els espais en blanc de tal manera que el lector aversat no és indiferent a dos significats clarividents del ben travat poemari: el fred i la neu. Aquesta és una habilitat molt peculiar del poeta de Sagunt. Al capdavall, gairebé tota la seua obra creativa sembla estar profundament interconnectada amb l'experimentació amb el llenguatge i un personal procés de desconstrucció del jo, transsubstan-

ciat en la materialitat de la natura, que es fa palés en cada poema.

D'altra banda, cal assenyalar que l'escriptura de cada poema sembla oberta a un procés d'immanència que recorda el budisme zen i un dels poetes clau del segle XVII japonès, el gran mestre dels haikus: Bashō. És la poesia de l'ara i aquí, salvant les distàncies, és clar. Els versos de Bellver, malgrat la distància d'estil, composició, mètrica i ritme, per descomptat, semblen sotmesos també a una espècie d'instant d'il·luminació de la natura exempt en general de misticisme i empastifat d'e-

lements que no fan més que desconstruir contínuament el jo i experimentar amb el llenguatge, entès com a expressió creadora i pensament alhora.

A més a més, hi ha també un significatiu sentit de la imperfecció del poema com un dels grans objectius creatius del poeta per a arribar al cim de l'expressió poètica: imperfecció en el sentit voluntari d'inacabat, de consciència de l'efímer, de mostrar l'enigma del buit per a posar de manifest la fragilitat i la precarietat de l'existència. Si més no, aquest és un altre dels elements de relleu a considerar en *Claror dels marges*.

Si en el budisme zen el buit pren sentit en funció de la seua aspiració d'arribar al silenci, en la poesia de Manuel Bellver el buit és un element constitutiu de l'estructura física del poema que pretén posar en evidència el flux discursiu racional del llenguatge en la seua aspiració de ser no res i silenci, si de cas exigua expressió de la pura materialitat de la natura. Això és, en definitiva, *Claror dels marges*, expressió de la clara voluntat del creador, artista plàstic i poeta, de trobar en els marges, en els espais perifèrics, ben allunyat dels centres, l'autèntic enigma del buit.

Manuel Bellver
Claror dels marges
22è Premi de Poesia Josep Maria
Ribelles Vila de Puçol
Onada Edicions, Benicarló, 2019
96 pàgs.

Allà lluny, en la llum

De tant en tant ens trobem ficats en l'embolic d'haver de discernir qui són els millors poetes catalans (o en català, ja ens entenem) actuals. Malgrat les reticències, o la renuència, moltes coses (la desorientació enmig de l'abundància de noms, la dinàmica dels premis, els honors anuals, la fal·lera dels articles resum) es confabulen i ens empenyen cap al rànquing. I això no obstant, la literatura en una llengua és un catàleg, més que no pas cap llista numerada: s'obre com un ventall, no s'enfila com una escala. En aquest ventall obert, en el catàleg estès de la poesia catalana d'ara, l'obra i el nom de Josep Porcar per a mi hi han de figurar (hi figuren), sense ombra de dubte.

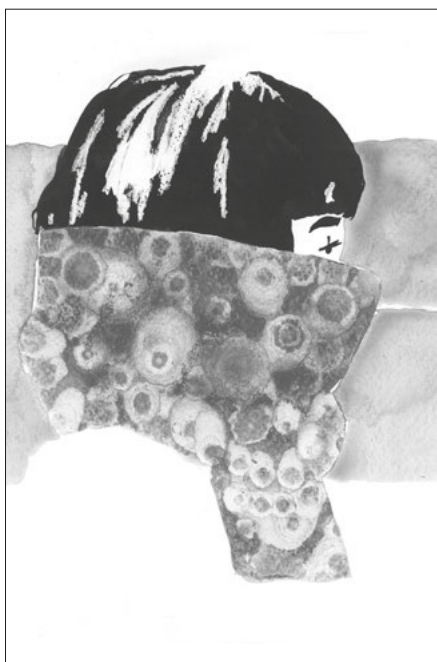
El poeta castellonenc va obtenir amb *Anys llum* un premi, i d'aquí n'ha sortit un llibre bellament imprès. Això no és cap novetat en el seu cas, ni una cosa ni l'altra: ni el reconeixement ni el bon gust també estètic, formal. I sent així, podem parlar encara d'un nom relativament perifèric. Ara bé, en poesia, què o qui no és perifèria? En tot cas, Porcar, que ja ha passat la frontera dels quaranta i de la mitja dotzena de títols, no és poeta d'escola, ni de grup.

Sí, però, cada vegada més, de corrent. Tot i que en el seu cas parlem d'un corrent antic, transnacional i eclèctic que ve de la Xina antiga, passa per Baudelaire, Emily Dickinson o Theodore Roethke, s'abeura en el cinema i en cançons contemporànies i va a parar al darrer poema que l'hagi atrapat (i a una flaca intermitent i sempre present per Robinson Jeffers), amb els magnífics exemples de tots els poemes que formen l'antologia en curs de les seves videocomposicions, on posa en dansa alhora so, imatge, música i versions, en la millor exemplificació digital de la suma de recursos que per a molts posa i ha posat sempre en joc la poesia.

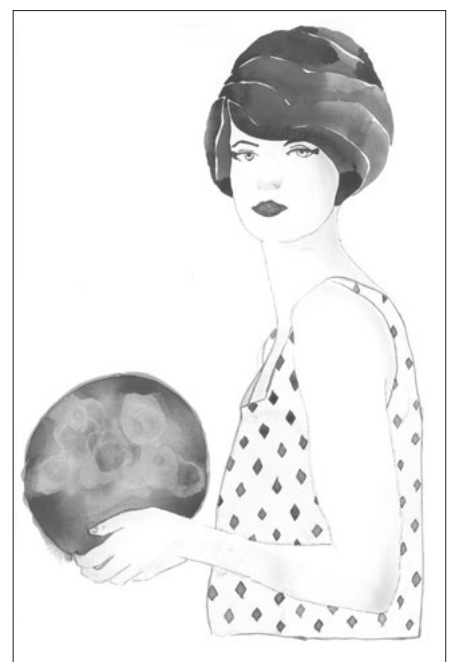
Tornem al llibre que ens ocupa. Com se sap, un any llum és la distància que la llum recorre en un any: l'expressió es fa servir per parlar de distàncies astronòmiques, de quelcom que no podem veure i que ens costa imaginar. Però en aquestes pàgines la llum, el temps i la imaginació s'aturen també en el detall, en allò que és personal, en la pell dels esdeveniments i de l'ésser. Ho apunten els títols dels tres apartats del volum: «Sisme i diàspora», «Pràctiques de salvament» i «Nou ecografies»; ho apunta l'ús repetit de la segona persona del singular; ho subratlla el camí cap a una reflexivitat concretada en fets i objectes («aquest dol d'ales mortes», «no el sutura cap de les agulles», «nus de tot com una fulla, / som el vent a l'infinit»), camí que diria que ja s'apuntava a *Nectari* (Edicions del Buc, 2016). Ho enterboleix (en el sentit de posar-hi una certa distància) una retòrica acumulativa i dubitativa, o iterativa, que permet abaixar la temperatura de l'anècdota. Anys enrere, en

una presentació de *Llambreig* (Tria Llibres, 2013), vaig aduir un assaig d'Yves Bonnefoy, poeta i traductor com Porcar, on s'argumenta que la funció de la poesia és inquietar el llenguatge, esberlar en les paraules les xarxes de relacions mentals ja establertes. També les xarxes amb la pròpia tradició poètica, amb l'obra anterior d'un mateix, amb les modes literàries del moment. En aquest sentit, un té la impressió que Porcar va per ell, i l'hi agraeixes. A *Anys llum* «repersonalitza» (si se'n pot dir així) la seva poesia, però ho fa descartant el camí de la poesia confessional; s'estima més optar per un camí que manté una clara distància respecte d'allò que és contat i una atracció evident per la llengua i per com es diu allò que és dit, i una interessant fascinació (o és fe?) en el poder de les imatges, i dels conceptes. Com quan diu que l'esperança fa la fotosíntesi, o com en l'esplèndida citació de Màrius Torres escollida per encapçalar «Barra espaiadora», el poema amb què es clou el llibre: «Torno a sentir els teus passos allà lluny, en la llum.»

Jaume Subirana

Josep Porcar
Anys llum
21è Premi de Poesia Jaume Bru
i Vidal Ciutat de Sagunt
Onada Edicions, Benicarló, 2019
84 pàgs.

Lectures de taverna

Dues o tres pintes més tard: Notes disperses (2012-2014) és un d'aquells llibres que fan companyia. És ideal per a moments en què disposes de poc temps per llegir, per donar una ullada a alguna pàgina aleatòria mentre beus una cervesa en un bar per fer temps. Tot i aquesta fàcil accessibilitat, no es tracta d'un llibre superficial. Les temàtiques que tracta l'autor, Ferran Archilés, contenen reflexions intel·ligents que ajuden a entendre millor la realitat, no només valenciana, sinó també dels Països Catalans, i la situació actual del món de les lletres. Probablement aquesta amplitud del pensament ha estat una de les virtuts que ha motivat el jurat dels Premis Ciutat de València a atorgar-li el Premi d'Assaig Josep Vicent Marqués.

Ferran Archilés Cardona és historiadore i professor de la Universitat de València. Les seves reflexions, però, lluny de limitar-se a la seva disciplina, aborden infinitud de temes des d'un punt de vista eclèctic. Tracta autors i obres literàries, així com pictòriques i musicals, o fets històrics tant del present com del passat. L'autor es mulla obertament quan li sembla que ho ha de fer. Amb un estil lleuger i precís, ens dona accés al seu món interior, a aquesta veu pròpia que assenyala i posa el punt de mira en les temàtiques que li interessin. L'obra en qüestió és una bona mostra dels temes clau de

l'actualitat de la cultura catalana. Tot i això, no cau en el provincianisme, i aborda sense cap mena de complex temes universals. De fet, és un bon exemple d'una obra que pensa localment en allò que és universal.

L'estructura de l'obra, ordenada en idees paràgraf que van des d'una línia fins a diverses pàgines, convida a ser llegida en el *pub*, bevent una pinta de cervesa i gaudint de la fluència caòtica de la conversa, sempre intel·ligent, que Ferran Archilés ens proposa en aquesta obra. No es llegeix com un llibre on la informació se'ns dona unidireccionalment, no és una lliçó magistral on se'ns ensinistra en una doctrina i se'ns mostra un fi, sinó que més aviat ens trobem davant d'un conjunt de suggeriments, d'idees que haurem de desenvolupar nosaltres mateixos. Les notes disperses fluctuen de l'aforisme a l'assaig, de les notes biogràfiques a la descripció personal d'un fragment llegit o una experiència determinada. Es pot entendre com un diari intel·lectual de coses pensades, vistes i, naturalment, viscudes.

Es dedica una especial atenció a autors en llengua catalana, dels quals el més citat, com no podia ser d'una altra manera, és Joan Fuster. També hi apareixen grans noms com ara Josep Pla, Joan Vinyoli, Quim Monzó o Vicens Vives, entre molts d'altres. És impossible fer una llista de tots els autors imprescindibles, tant nacionals

Ferran Archilés Cardona
Dues o tres pintes més tard:
Notes disperses (2012-2014)
Premi d'Assaig
Josep Vicent Marqués 2018
Edicions del Bullent, Picanya, 2019
507 pàgs.

com internacionals, que hi apareixen. Les referències són constants, i ofereixen un esquema mental complex i variat que ajuda a entendre el passat per ajudar-nos a comprendre el present. En aquest sentit s'acosta a un exercici d'història cultural, però amb una veu més càlida i personal que els llibres d'història convencionals. La veu de l'autor hi és present en tot moment, en les idees, en les experiències que exposa.

Dues o tres pintes més tard és un llibre escrit durant la crisi socioeconòmica, però també mostra la crisi que afecta la cultura i les humanitats durant aquest inici del segle XXI. Tot i el to pessimista que engloba l'obra, no és derrotista. En paraules del mateix autor: «Sense esperança, però no desesperats» (p. 337).

És un llibre interessant per a tot aquell qui estigui interessat en la història, la cultura, la filosofia, el cinema, la música...; en definitiva, és un llibre per a la gent de lletres. A més, té l'interès de ser una mostra del taller d'idees que formen part del món interior d'un personatge interessant com Ferran Archilés Cardona, professor, historiadore, assagista i poeta, que ens interpel·la com a lectors per a mostrar-nos la seva singular manera de veure i entendre el món.

Ferran Rodríguez Palet

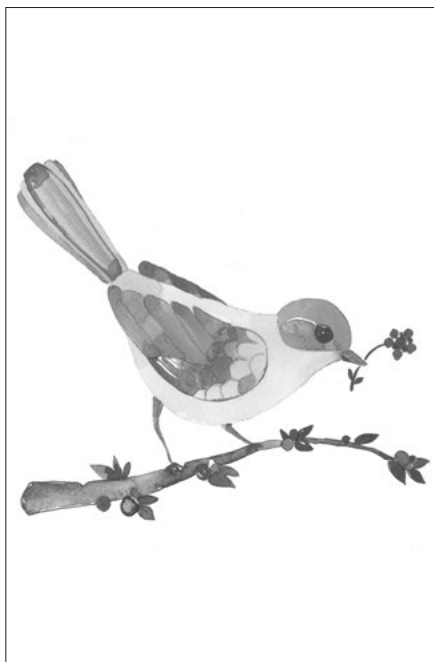

E stiu

Ah, l'estiu! Temps de canícula i suor, de fruita sucosa i cervesa gelada. De migdiades, lectures i viatges. De dies llargs i nits a la fresca. També és temps de sequera, d'insolació, de butllofes a la pell i deshidratació. De bany al mar, al riu, a la piscina o a la gibrella del balcó. Temps de llum i foc, de rius i petons, de discussions per l'aire condicionat i de parlar del mercat de futbol. D'alguns d'aquests temes ens en parla el grup Zoo a la cançó «Estiu».

I parlant de títols amb el terme *estiu*, Pascale de Bourgoing desitja *Bon dia, estiu!*, a *El bell estiu*, de l'italià Cesare Pavese. Hans-Günther Zimmermann proposa *l'Amor d'estiu* i Jordi Vila va més enllà i recorda *Aquell luxuriós estiu del 41*, que segur que podria ser *Aquell estiu inoblidable* que narra Xavier Montero, o *Aquell estiu del 92* amb què Joan Barril posa lletra a les Olimpíades de Barcelona i, encara, el filòsof suís Hermann Hesse recorda *l'últim estiu a Klingsor*.

Daniel O'Hara ens recita la lletra de *La cançó de l'estiu* mentre Maite Carranza ens ofereix la *Màgia d'una nit d'estiu*, i Mariona Quadrada, les receptes de *Carns fredes per a passar l'estiu*. L'empordanès Josep Pla fa un recorregut *De l'estiu a fi d'any* i Muriel

Villanueva ens mostra un altre dietari, *Duna: Diari d'un estiu*. Com que on n'hi ha dos n'hi ha tres, l'enyorat Carles Hac Mor aporta *Dietari al pic de l'estiu*.

Carme Miquel ens explica *Un estiu a la Marina Alta*, però amb aquesta mateixa fórmula podem llegir *Un estiu a... Borneo, a la ciutat, a l'Albufera, a*

Rocagrossa, a Tacugama, a Pineda... Posant-hi noms, Màrius Carol el passa a l'Empordà, Llorenç Villalonga a Mallorca, Rafael Vallbona a Menorca, Zdena Salivarová a Praga i Josep Valor a Viena. Carme Riera ens narra *L'estiu de l'anglès*, i Josep Piera, *Estiu grec*, mentre que Valentí Puig ens narra *L'estiu madur*.

Tot i el bonrotllisme de l'estiu, també pot ser dur, com *Un estiu a les trinxeres*, d'Enric Vila Delclòs; *Un estiu capgirat*, de Mary Rodgers; *Un estiu devastador*, de Guillem Cortés, o, el pitjor, *Un estiu a l'infern*, del saforenc Sico Fons. No, el pitjor que ens pot passar és la *Mort a l'estiu*, de Benjamin Black / John Banville, o que acabi sent *Un estiu per morir*, com el que ens presenta l'autora nord-americana Lois Lowry.

I menys greu, però també molest, pot ser *L'estiu sense homes*, de la nord-americana Siri Hustvedt, o *Un estiu sense franceses*, cal suposar que dolorós emocionalment, segons Pasqual Alapont.

Si Sílvia Soler ens proposa *L'estiu que comença*, Olga Xirinachs marca el *Final d'estiu*.

Lluís Llor

CARÀCTERS

BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

Nom i cognoms: NIF:

Adreça: Població: País:

Codi postal: Telèfon: E-mail:

Adreça d'enviament (si és diferent de l'adreça fiscal):

Em subscric a *Caràcters, revista de llibres* per 4 números (subscripció anual), a partir del número:, raó per la qual:

Opció A: Domiciliació bancària

Opció B: Us tramet un xec per valor de 20 euros, a nom de: Universitat de València. *Caràcters, revista de llibres*
(Preu Europa: 24 euros. Resta del món: 30 euros.)

Opció C: Targeta de crèdit (Data de caducitat) /

Número de la targeta

Signatura:

Envieu còpia d'aquesta butlleta, amb les dades corresponents, a:

Caràcters, revista de llibres. Publicacions de la Universitat de València, Arts Gràfiques, 13, 46010 València

També us podeu subscriure enviant un correu electrònic a publicacions@uv.es

Mig any vicentí

La primera part de la commemoració del sisé centenari de la defunció de sant Vicent Ferrer (1419-2019), que se celebra enguany a tot l'antic Regne de València, s'ha saldat amb un balanç summament positiu. Així, fins a juny de 2019, no solament s'han organitzat dos congressos, sinó que també s'han editat dos monogràfics de revista i dos llibres que tenen el famós taumaturg com a protagonista. Més de mitja dotzena d'iniciatives vicentines que, a banda de la temàtica, presenten un altre denominador en comú; i és que la major part han sigut realitzades i/o coordinades pel professor Vicent J. Escartí, catedràtic de Filologia Catalana de la Universitat de València.

D'aquesta manera, inaugura la commemoració la revista *Afers: Fulls de Recerca i Pensament*, que els darrers dies de 2018 tragué a la llum un número doble dedicat a «Sant Vicent Ferrer, en els 600 anys de la seua mort». El monogràfic reuneix una desena d'estudis, prologats per Escartí —coordinador del volum—, que repassa «Els records de la figura de sant Vicent, en els 600 anys de la seua mort». Així mateix, *Afers* ofereix anàlisis i reflexions tan estimulants com ara les d'Alfonso Espoñera, al voltant d'«Els àmbits femenins en la vida i sermons de sant Vicent Ferrer»; Albert Toldrà, sobre «Sant Vicent i la carn: El pecat de luxúria en els sermons de sant Vicent Ferrer»; Rafael Narbona, «Política i ciutadania a la València de sant Vicent Ferrer»; i Aniello Fratta, «Traduir els sermons de Vicent Ferrer en italià: Problemes generals i solucions específiques».

Encara durant desembre de 2018, l'ISIC-IVITRA congregà, a la Seu Universitària de la Nucia, una vintena d'especialistes en literatura medieval en el Simposi Internacional «Sant Vicent Ferrer, savi valencià universal». A l'aplec es presentà la primera versió a l'italià d'una antologia de sermons vicentins que, sota el títol de *Sermoni scelti*, ha portat a terme Aracne Editrice, amb la col·laboració de la Institució Alfons el Magnànim - Centre Valencià d'Estudis i d'Investigació. La traducció i la cura dels textos han anat a càrrec d'Aniello Fratta, i l'estudi introductor, novament de Vicent J. Escartí.

Al cap de dos mesos, el 27 i el 28 de febrer de 2019, i sota la direcció d'Escartí, la Institució Alfons el Magnànim - Centre Valencià d'Estudis i d'Investigació celebrà un congrés internacional titulat «Sant Vicent Ferrer i el poble valencià», en el qual prengueren una part destacada representants de la Universitá degli Studi di Verona, i també de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana i de la Fundació Bancaixa, a la seu de la qual tingué lloc la reunió acadèmica. Fou allí on es donà a conèixer el primer dels dos volums vicentins que, de moment, han vist la llum enguany: el titulat *Literatura valenciana en les festes a sant Vicent Ferrer (1755)*, que ha preparat Escartí i ha editat l'entitat organitzadora del congrés. El llibre presenta dues parts: a la primera es fa una repassada als centenaris de 1555 i 1655, mentre que a la segona l'autor desenvolupa un exhaustiu estudi de recerca que, conscient del valor que posseeix la literatura en valencià elaborada amb posterioritat a la desfeta d'Almansa, ha tingut com a objectiu localitzar, contextualitzar i editar els productes literaris nostrats que suscitarren les festes vicentines de 1755.

Poc temps després de la trobada, els textos de les ponències i comunicacions que hi varen ser llegides passaren per les premses com a monogràfic del núm. 3 de la *Revista Valenciana de Filologia*, que també dirigeix Escartí. De manera que un segon i complet aplec d'estudis, que cal unir als anteriorment publicats per *Afers*, va posar en poques setmanes a l'abast dels lectors interessats les darreres aportacions al coneixement de la vida i l'obra del predicador valencià més internacional de tots els temps.

Finalment, a principis d'estiu aparegué un segon volum vicentí, novament enllestit per Escartí, però aquesta vegada publicat per la Regidoria de Cultura Festiva de l'Ajuntament de València i titulat *Celebrar sant Vicent: festa i literatura: La ciutat de València i les festes dels centenars de la canonització de sant Vicent Ferrer (1455-1955)*. Un llibre de format generós i bella aparença que ha sigut presentat fa poc al Saló de Cristall de l'edifici consistorial davant d'una multitud integrada per més de cent cinquanta persones, encapçalades per l'Honorable Clavariessa de Sant Vicent; i que posa l'accent en les diferents celebracions que, al llarg del temps, han sigut dedicades al patró de la ciutat i de les terres valencianes.

Tot junt, es tracta d'una part substancial de les activitats programades i realitzades a propòsit d'una celebració vicentina que no ha fet sinó començar. Així, d'altres estudis i aplecs acadèmics en honor del sant valencià han tingut lloc ja —com per exemple una jornada de conferències coordinada pel catedràtic d'Història Medieval, Antoni Furió, a la Universitat de València i un cicle de xarrades patrocinades per l'AVL— o es desenvoluparan durant la segona meitat del 2019, com ara el que, amb el títol «Vicent Ferrer, projecció europea d'un sant valencià» i la direcció del catedràtic de Paleografia i Diplomàtica de la Universitat de València, Francisco M. Gimeno Blay, ha anunciat l'AVL; i que, sens dubte, permetrà continuar aprofundint en el coneixement i la divulgació d'una de les figures més vastes i polièdriques de la història valenciana.

Els subjectes i objectes de la sexualitat eclesiàstica

Albert Toldrà

Il·luses, santes, falsàries

Premi d'Assaig Josep Vicent Marqués
Edicions del Bullent, Picanya, 2018
240 pàgs.

La psicologia humana és un dels fenòmens més interessants d'estudiar de la vida conscient en la qual estem i en la qual serem —i som— cada cop més. I és clar, tenim molta documentació per a fer-ho: només caldria agafar aquella informació més concreta, que fora, al mateix temps, contenidora dels secrets més abstractes, tot trobant l'essència del que ens interessa i connectant-la a la de la resta de les coses, sense les quals no seria tal. Del concret a l'abstracte, i d'aquí, la tornada al concret.

Una cosa semblant i, a la pràctica, més real repeteix Albert Toldrà al seu llibre *Il·luses, santes, falsàries*, en el qual fa un treball d'investigació respecte a una selecció de casos ordenats cronològicament, en què dones vinculades jeràrquicament a l'Església són objecte de l'acció de la justícia inquisitorial, i destaquen els motius, les proves i les paraules de tota persona implicada. L'objectiu i la conclusió de l'autor aquí consistirà a veure de quina manera opera la psicologia d'aquestes dones per a trobar sortida a l'escandalosa repressió afectiva i sexual a què són abocades, tot utilitzant les tres categories que enuncia al títol del seu llibre i que es refereixen, respectivament, a aquelles que es creuen amb una elevada connexió amb Déu, únicament per suggestió o engany aliè; aquelles que, per reconeixement de les institucions eclesiàstiques, se suposa que tindrien la mencionada connexió; i finalment, les que voldrien aparentar o efectivament aparenten tenir-la, però sense cap reconeixement més que el propi.

Ara bé, precisament per a portar a terme l'empresa a la qual s'enfrontava aquest treball de recerca, no era possible —o almenys a mi no m'ho sembla— de quedar-se en la interpretació

psicoanalítica del comportament, ja que l'explicació als problemes d'aquestes dones només es trobaria dins d'elles, o sigui, en el sistema de processos inconscients que cadascú té incorporat. De fet, seria exactament la definició a la qual, en alguns casos, van arribar els inquisidors citats a *Il·luses, santes, falsàries*. Tanmateix, Albert Toldrà, entenc, ha volgut anar una mica més a la vora de la realitat, just on s'encreua l'intern amb l'extern; i sense prejudicis i en la mesura del que és possible, ha extret tota aquella informació que li era útil per a comprendre les manifestacions psíquiques expressades a la documentació del fons de la Inquisició a la Universitat de València, totes elles relacionades amb un esclat sexual realitzat i fusionat amb la simbologia de Déu o amb la del diable.

L'autor, a més, en cap cas nega que les dones —algunes— jutjades per la Inquisició no pateixin desordres psiquiàtrics; no obstant això, no li sembla que sigui aquesta la qüestió de fons. En aquest sentit, l'autor, aprofitant l'ordre cronològic en què exposa tots els casos, anirà contextualitzant-ne cadascun en la seva etapa històrica, i concretament en l'estat de les institucions inquisitorials del regne de Castella i posteriorment d'Espanya.

Finalment, en aquest llibre trobarem dones que no només han obviat les lleis orgàniques de la Inquisició, sinó que a més han esquivat les ordres inquisitorials i han jugat a la rebel·lia directa. És aquest el cas de sor Isabel Maria Antolí, que, pel que sabem, no va dubtar pas de cometre sacrilegi contra tot símbol religiós cristià, a més de comunicar-ho i reincidir-hi bastantes vegades. Sembla que ella podria ser el cas més especial, ja que, mentre s'esforça a fixar l'atenció de tothom en el diable, el focus de l'autor i el lector es dirigeix directament a la situació de podridura explícita del règim. De fet, són bastant interessants totes les citacions que Albert Toldrà anirà fent al llarg del seu treball en referència als intents de reforma de la doctrina eclesiàstica, i a la tendència ideològica dominant entre els inquisidors de cada època, per a poder entendre exactament quines eren les debilitats del règim i de quina manera s'articulaven les acusacions contra les dones sospitoses d'estar trencant la pràctica religiosa.

Adrián Salcedo Toca

La medicina a la Xàtiva medieval

Carmel Ferragut Domingo

*Una ciutat medieval en cerca
de la salut: Xàtiva, 1250-1500*
Editorial Afers, Catarroja, 2019
200 pàgs.

Sovint la història pròpia de les distintes àrees del coneixement sol ser escrita pels especialistes d'aquestes disciplines, més que no per historiadors professionals, la majoria dels quals estudiem el passat des d'una perspectiva socioeconòmica. Així, la història de la ciència i de la medicina tradicionalment ha estat estudiada per metges, biòlegs o químics de formació, però amb una sensibilitat pel passat de la seua disciplina. Es tracta d'investigadors que dominen els aspectes tècnics propis del seu camp d'estudi, tot i que de vegades manquen dels coneixements històrics per a una correcta contextualització del seu objecte d'estudi. En alguns casos, cal afegir-hi el desconeixement d'aspectes purament procedimentals, com ara la lectura i la comprensió precisa de la documentació. És per això que la majoria dels historiadors de la ciència i de la medicina rarament ultrapassen el llindar del segle XIX.

Aquest no és el cas, però, de Carmel Ferragut. Format al Departament d'Història Medieval de la Universitat de València, va dur a terme la seua tesi doctoral amb el grup d'història de la ciència i la medicina del CSIC de Barcelona sota el mestratge de Luis García Ballester. Tot plegat li ha proporcionat uns bons fonaments histiogràfics i procedimentals —domini de la paleografia i del llatí—, però també una correcta comprensió del marc de referència científic de l'edat mitjana, el galenisme. Gràcies a això, pot aproximar-se a la medicina i els professionals de la salut a l'edat mitjana amb solvència i garantia d'èxit, com queda palès en el seu darrer treball, publicat per l'Editorial Afers, *Una ciutat medieval en cerca de la salut: Xàtiva, 1250-1500*.

El llibre s'estructura al voltant de dos grans eixos: per un costat, el procés de medicalització d'una ciutat de l'Occident medieval, que abasta els quatre primers capítols juntament amb el sisè, i per l'altre, l'estudi dels metges d'origen xatívia amb projecció internacional —com foren Ferrer Torrella, Pere Pintor i Lluís Alcanyís—, que correspon al cinquè capítol. Entre les contribucions de Ferragud en aquesta recerca, paga la pena destacar l'aportació de noves evidències que reforcen la idea que a Xàtiva hi havia una escola mèdica jueva, el prestigi de la qual abastava, si més no, la Corona d'Aragó. D'aquesta tradició en beurien metges universitaris com Pintor i Alcanyís, tots dos pertanyents a famílies converses. En canvi, Gaspar Torrella, com fa palès Ferragud, no tenia uns orígens conversos, sinó que procedia d'una família de cristians vells.

Una altra de les bondats d'aquest treball rau en el fet d'evidenciar els diversos àmbits on era requerida la presència del personal sanitari, i això inclou els metges, però també els apotecaris, els barbers i els cirurgians. Tots ells oferien els seus serveis a particulars, es tractava d'individus o d'institucions assistencials o monacals, però també atenien els requeriments dels poders públics que sol·licitaven la seua presència a l'hospital municipal, a la presó, a la seu del tribunal o fins i tot als banys. Però l'exemple de Xàtiva evidencia que la medicalització de la societat medieval no fou un procés progressiu i exempt de dificultats, com ara la manca d'un metge per a atendre les necessitats de la població local arran de la pesta negra. Aquest treball també posa de manifest que aquesta medicalització de la societat, com molts altres processos històrics, fou un procés que nasqué i feu les primeres passes a l'edat mitjana, tot i que es manifestarà de manera més clarivident en els segles posteriors.

Però aquest no és únicament un llibre d'història de la medicina, ni exactament una recerca sobre la ciutat de Xàtiva. Certament, la seua lectura resulta indefugible per a l'historiador local i per a l'especialista, però també ho és per a qualsevol medievalista que pretén tenir un coneixement global de la societat medieval, particularment la valenciana.

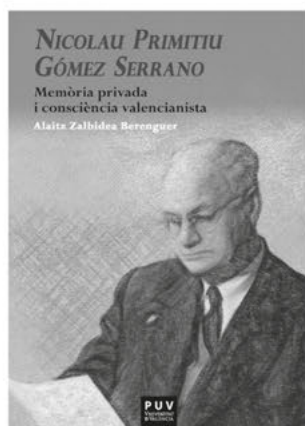
Frederic Aparisi Romero

NOVETATS DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Ciudades en venta
Estrategias financieras
y nuevo ciclo inmobiliario en España

Ricardo Méndez

Nicolau Primitiu Gómez Serrano
Memòria privada
i consciència valencianista
Alaitz Zalbidea Berenguer

Fabra, Moll i Sanchis Guarner, 2a ed.

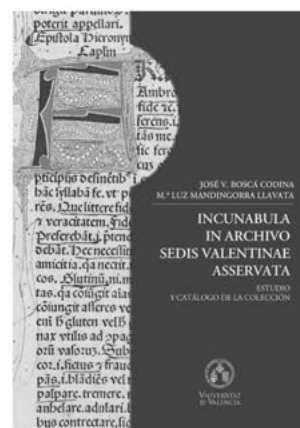
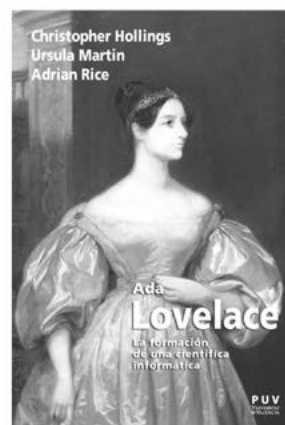
Antoni Ferrando Francés

Ada Lovelace

La formació de una científica
informàtica

Christopher Hollings.

Ursula Martin, Adrian Rice

**Incunabula in Archivo
Sedis Valentinae Asservata**

Estudio y catálogo de la colección

José V. Boscá Codina,

M.ª Luz Mandingorra Llavata

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA
PUBLICACIONS **PUV**

c/ Arts Gràfiques, 13 ~ 46101 València ~ Tel. 963 864 115 • <http://puv.uv.es> ~ publicacions@uv.es

Amèrica, Amèrica

Lourdes Toledo, periodista cultural col·laboradora de diverses publicacions (entre les quals *Caràcters*), va obtenir el Premi d'Assaig Mancomunitat de la Ribera Alta de 2018 amb *Amèrica endins*, el seu primer llibre. Aquesta obra presenta un format de dietari i parteix de la seua experiència durant tres anys, concretament entre 2014 i 2017, als Estats Units, on es va traslladar amb la seua família per a treballar de professora a Santa Fe, a l'estat de Nou Mèxic.

Un dels trets més interessants d'aquesta obra és l'equilibri que hi trobem entre la narració de l'experiència personal de l'autora, d'una banda, i la descripció i anàlisi d'una cultura tan particular com la nord-americana, de l'altra. Pel que fa a l'aspecte personal, Toledo ens presenta, amb sinceritat, un estil proper i certa espontaneïtat, les dificultats que un canvi de vida d'aquestes característiques va suposar per a ella i la seua família. També les amistats personals, les dificultats laborals, els viatges, els menjars, les estones viscudes. Aquest vessant del llibre ens apropa de manera molt directa a la personalitat de Lourdes Toledo, i ens fa viure amb empatia les dificultats ínti-

Lourdes Toledo
Amèrica endins
Premi d'Assaig Mancomunitat
de la Ribera Alta 2018
Edicions Bromera, Alzira, 2018
310 pàgs.

mes viscudes durant un període vital que s'endevina intens.

En l'altre plat de la balança del dietari hi ha la fixació de la lent observadora en la realitat americana, que és l'aspecte que pot resultar més atractiu per al lector mitjà. També en això, *Amèrica endins* és un llibre híbrid. Alguns capítols —perquè, tot i portar datació com en els dietaris, cadascun dels apartats en què es divideix són ben bé capítols— prenen el to d'un llibre de viatges, i són fruit de les impressions rebudes per Toledo en els seus desplaçaments pel país; d'altres són petits assaigs sobre la cultura nord-americana. En tots els casos, però, se'n desprèn una visió crítica i alternativa del país. Sempre es busca «l'altra» Amèrica, no pas la del turista, sinó la del viatger. Per això prefereix Minnetota a Las Vegas, passejar vora el Hudson a visitar el MOMA, la vall del riu Pecos a Los Angeles.

Una visió crítica, dèiem. Efectivament, l'estada de Lourdes Toledo als EUA va coincidir amb l'inici de l'era Trump, i amb les primàries demòcrates prèvies. No amaga la simpatia per Bernie Sanders i per l'Amèrica que representa, molt present a Nou Mèxic, l'estat amb més immigrants del país; tampoc evita pronunciar-se sobre què significa l'elecció de Trump. Dedicava un magnífic i molt interessant capítol a la història i la situació dels indis americans, i no s'està de blasmar alguns costums nord-americans com l'obsessió pel treball, la dependència del cotxe o l'excessiva burocràcia que domina bona part de la vida social, amb especial esment del món educatiu.

Amb tot, a mesura que avança en la lectura, el lector va endinsant-se en la seducció americana; descobreix com,

efectivament, l'autora va ser capaç de connectar amb l'altra Amèrica que cercava més enllà de les diferències. En el paisatge, per exemple: hi ha passatges de descripcions naturals bellíssimes. O a través de les relacions personals: totes aquelles persones, moltes d'elles d'ascendència xicana, que van fer la vida més humana a l'autora durant la seua estada a Santa Fe. O, òbviament, per la literatura: Toledo hi descobrí una sèrie d'autors, i sobretot autores, que l'han marcada profundament, i ho trasllada al lector —Barbara Kingsolver, Sandra Cisneros, Julia Alvarez, Maya Angelou.

Amèrica endins és un llibre mixt i difícil de classificar, fruit de la voluntat, simplement, d'explicar unes vivències i uns sentiments, sense etiquetes; de mostrar tant les contradiccions com els atractius de tota una societat i una cultura, però des d'un punt de vista que no vol ser exhaustiu, sinó exclusivament personal. Al capdavant, el lector comprèn que l'experiència americana ha valgut la pena. Els Estats Units han esdevingut l'«Amèrica» del títol, sense mitificacions però amb una implicació emocional profunda.

Carles Lluch

L'empremta del mite en les primeres passes del segle XX

«La literatura es nodreix de literatura» és una frase tan tòpica com certa, i és que tota obra literària és el resultat d'incomptables connexions amb la literatura precedent, relligada per una tradició que l'ententeix amb tot allò que s'ha escrit i el que encara roman per posar en negre sobre blanc. Aquests vincles poden ser més o menys evidents i, de vegades, arriben a sorprendre el lector crític que, després del moment d'eureka, sent el plaer de reconèixer l'antígraf de les pàgines que llegeix, en una versió erudita de la mimesi aristotèlica.

Gérard Genette repregué el terme *palimpsest*, propi de la crítica textual, per a referir-se a aquelles obres que són una reescriptura o una revisió de textos anteriors, enllaçats per l'anomenada hipertextualitat. L'obra de Genette ofereix, amb sistematicitat estructuralista, les eines necessàries per a disseccionar un text i fer aflorar els mecanismes d'emulació i divergència entre l'original i el palimpsest.

A partir d'aquests preceptes teòrics, els investigadors del projecte de recerca liderat per Carme Gregori sobre relacions literàries «de segon grau» de la Universitat de València han resseguit l'empremta de les mitologies

Carme Gregori i Ramon X.
Rosselló (eds.)

*L'empremta del mite en la
literatura del primer terç
del segle XX*

Publicacions de l'Abadia de
Montserrat, Barcelona, 2018
296 pàgs.

clàssica, bíblica i popular en la literatura catalana del primer terç del segle XX. Aquest llibre, doncs, és la feliç condensació d'una empresa que, pel caràcter inabastable del corpus textual, és inabastable en un sol volum, però que sens dubte pot conduir a nombrosos projectes d'estudi amb perspectives molt encoratjadores.

En primer lloc, cal destacar l'encert de situar en paral·lel la influència de la mitologia grecollatina i la bíblica, ja que els estudiosos de totes dues disciplines sovint s'exclouen mútuament a l'hora de desenvolupar hipòtesis o de contrastar aspectes del mite. El cert és que ambdues tradicions mítiques presenten nombroses semblances i, a més, el seu llegat s'ha encreuat en múltiples ocasions al llarg de la història d'Occident. Així doncs, aquest llibre, per bé que en forma de pinzellades a causa de la seva brevetat, és un bon exemple de la metodologia que haurien de seguir els estudis sobre la recepció de la mitologia a casa nostra.

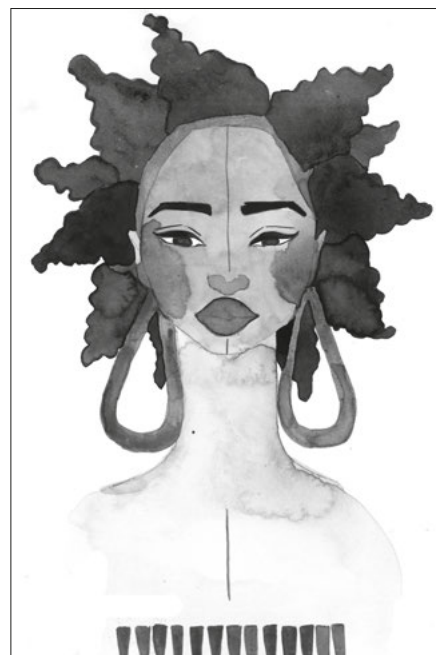
D'altra banda, és digne de menció que en aquest volum s'ha aplicat una aproximació semiòtica a exemples de tots els principals gèneres literaris, des de la poesia lírica fins a l'article assagístic, i a autors d'estils i corrents literaris molt diversos, cosa que conforma un corpus d'estudi d'allò més heterogeni, i que la crítica erudita sovint tendeix a estudiar per separat. Així doncs, aquesta obra també és interessant des del punt de vista de la metodologia de la crítica literària, a més de l'obvi valor que tenen *per se* els resultats de la recerca que s'hi presenta.

Tanmateix, és remarcable també el fet que dels dotze articles que formen

el llibre, cap se centri en l'obra d'una autora. Sense ànim de restar importància a cap dels escriptors estudiats en el volum, el cert és que hi ha algunes absències sorprenents, com les de Caterina Albert o Clementina Arderiu, que s'han consolidat com a part del cànnon literari català del període. I també es podia prioritzar la inclusió de les obres més significatives i representatives, tenint en compte que el llibre pretén fer un esbós general d'un camp d'estudi vastíssim. Però són crítiques que només resultarien vàlides si no tinguéssim en compte l'activitat global del projecte de València, on efectivament, a través de jornades i trobades *ad hoc*, es recupera aquest equilibri de gènere.

En resum, aquest volum obre la porta a nombrosos projectes de recerca que poden ser molt fructífers. A més, pel seu rigor metodològic i l'abundància i actualitat de la bibliografia emprada, pot ésser de gran interès tant per als estudiosos de la literatura d'inicis del segle XX com per als que es dediquin a la tradició clàssica i als estudis sobre la recepció.

Leia Jiménez

És una revista electrònica gratuïta, pensada a la plataforma Tumblr (<https://revistapoetryspam.tumblr.com>); es defineix com una «revista antipoètica de treballadorXs precariXs i desocupaXs». Vol reunir poesia, assaig i artefactes literaris; col·laboracions de poetes contraculturals, únics, imprescindibles. El primer número es divideix en cinc seccions: poemes, poesia marciàna (secció de poesia en altres llengües), traducció, poemes visuals i articles. La primera secció, la més extensa, presenta peces d'autors coneguts i emergents, com ara Silvie Rothkovic, Isabel Canet, Blai Carles, Joan Deusa, Laia Maldonado, Maria Alemany, Ona Salvat, Joan Duran i Verònica Pérez, entre altres. L'altre apartat que agrupa més col·laboracions és el d'assaig, amb firmes com les d'Adrián Salcedo o Àngels Moreno, a més d'altres noms, entre els quals figuren els ja esmentats Joan Deusa i Maria Barraxina. Cinc col·laboradors basteixen l'apartat dedicat a la poesia visual: Maria Lorente, Joan Vigó, Adrián Salcedo, Joan Deusa i Florvermella.

Núvol

És una revista cultural digital i independent, nascuda l'any 2012, que busca «el que és únic entre el que ens és comú». Així, aplega reflexió i crítica, humor i profunditat, actualitat i agenda, i una biblioteca digital. Sota la direcció de l'editor Bernat Puig-tobella, i amb redacció a Barcelona, la revista es proposa «cobrir tota aquella vida cultural que la premsa tradicional

Revista de revistes

ha deixat de tractar per falta de paper o simplement perquè cau fora de la cultura *mainstream*». Des de 2017, s'edita també en paper. El web de la revista s'organitza en sis grans seccions: «Notícies», «Crítica», «Entrevistes», «Vinyetes», «Opinió» i «Ebooks». Aquesta darrera ofereix la col·lecció de llibres digitals que *Núvol* ha anat publicant des dels seus inicis, i també la revista en paper, que des de la redacció envien periòdicament als presos polítics. Va rebre l'any 2012 el Premi LletrA de projectes digitals, atorgat per la Fundació Prudenci Bertrana i la Universitat Oberta de Catalunya.

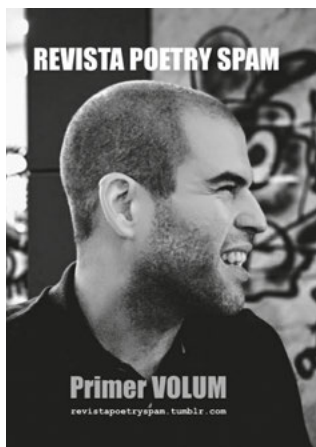
Caplletra

És una revista internacional de filologia, destinada a la publicació de treballs originals sobre qualsevol aspecte relacionat amb les llengües o les literatures, amb una atenció especial a la filologia catalana. Va adreçada a tots els investigadors i investigadores en aquestes matèries. Des que va ser publicada per primera vegada el 1986, apareix dues vegades l'any, a la primavera i la tardor. És editada i publicada per l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana (IIFV) i Publicacions de l'Abadia de Montserrat (PAM). El número 67 (tardor de 2019) conté el monogràfic «Early Modern Women's Writing: More Texts and

Contexts», a càrrec de la professora Verònica Zaragoza i amb col·laboracions d'Anne J. Cruz, Mercè Gras, Sylvie Mouysset i Stacey Schlau. La secció d'articles miscel·lanis està formada pels estudis d'Alfons Gregori sobre el mite fantasmal durant el Modernisme, de Javier Giral i Maria Teresa Moret sobre l'aportació al lèxic català dels manuscrits medievals del Matarranya, de Carles Royo sobre l'accepció causativa del verb *interessar* amb complement preposicional, i de Joan Costa sobre la noció de «variació lingüística social». El darrer apartat del número està reservat a les ressenyes de novetats editorials destacables en l'àmbit de la filologia.

Bon dia!

La revista té com a objectiu fer valer l'economia en valencià. Impulsada per Troballengua, va començar a publicar-se a finals de l'any 2018, i recentment se n'han publicat tres números. En el número 0 es presenten diversos professionals i empreses que han fet de la llengua pròpia un bon recurs per al negoci, com ara Saó, Oratgenet, Babel o Ribera Televisió. En el número 1 són entrevistats diversos gestors públics relacionats amb la llengua, com ara la directora d'*Espai Carraixet*, una revista cultural de l'Horta Nord, o Cèsar Mateu, en representació de les agències AVIVA. La revista, a més, dedica la portada a Francesc Ferrer Pastor. El número 2 dona veu a altres entitats relacionades amb l'ús i la promoció del valencià, com ara l'Associació Cívica per la Llengua El Tempir o el projecte web «Arrelant el territori».

Aquestes pàgines de novetats bibliogràfiques són patrocinades pel Servei de Política Lingüística de la Universitat de València

ADESIARA EDITORIAL

Goethe, Johann Wolfgang von: *Di-
van occidental-oriental*, traducció de
Manuel Carbonell, 384 pàgs.

Zola, Émile: *La taverna*, traducció de
Carles Llorach-Freixes, 552 pàgs.

ANGLE EDITORIAL

Cavallé, Joan: *Les benaurances*, 216
pàgs.

Gesalí, David i Íñiguez, David: *Cata-
lunya any zero*, 240 pàgs.

ARA LLIBRES

Macneal, Elizabeth: *El taller de
nines*, traducció de Xavier Zambrano,
384 pàgs.

Kristof, Agota: *L'analfabeta*, traduc-
ció de Montserrat Solé, 96 pàgs.

Süskind, Patrick: *Un combat*, traduc-
ció de Joan Ferrarons, 80 pàgs.

Romeva, Raül: *Des del banc dels acu-
sats*, 168 pàgs.

Saadawi, Ahmed: *Frankenstein a
Bagdad*, traducció d'Àlex Queraltó,
336 pàgs.

BALANDRA EDICIONS

Ricart, Raquel: *El temps de cada
cosa*, 320 pàgs.

Serrano, Rosa: *Les petjades del
temps. Memòries*, 200 pàgs.

CLUB EDITOR

Bertrana, Aurora: *Entre dos silencis*,
traducció de Núria Sales, 384 pàgs.

Sales, Joan: *El vent de la nit*, 320
pàgs.

COLUMNÀ EDICIONS

Barbal, Maria: *A l'amic escocès*,
320 pàgs.

Eyre, Pilar: *Un perfecte cavaller*, 384
pàgs.

Jurado, Víctor: *La veritable història
de Marco Polo*, 456 pàgs.

McKinty, Adrian: *La Cadena*, 448
pàgs.

Nadal, Rafael: *El fill de l'italià*, 464
pàgs.

Quintana, Gerard: *Entre el cel i la
terra*, 368 pàgs.

Roca, Joan: *Cuina mare*, 224 pàgs.

Redondo, Dolores: *La cara nord del
cor*, 480 pàgs.

Soler, Sílvia: *El fibló*, 384 pàgs.

Vermes, Timur: *Els afamats i els tips*,
272 pàgs.

COSSETÀNIA EDICIONS

Borràs, Cristina: *Marxa nòrdica*, 96
pàgs.

Castellet, Marta: *Aquella cuina d'a-
ra*, 232 pàgs.

Güell, Xavier; Ferrando, Pere: *Els an-
tics Torraires de Montblanc*, 272 pàgs.

Moya, Bienve: *Criatures fantàstiques
de l'imaginari col·lectiu*, 136 pàgs.

Orpinell, Meritxell: *Mercè Ventosa i
Roca, una folklorista per descobrir*,
104 pàgs.

Roset, Ramon: *Formatgeries artesa-
nes de Catalunya*, 312 pàgs.

Serra, Joan M.: *Die Deutschsprachi-
gen Länder und Benelux in Barcelona*,
180 pàgs.

EDICIONS BROMERA

Casellas, Raimon: *Les multituds*, 248
pàgs.

Escartí, Vicent Josep: *El mas de les
ànimes*, 232 pàgs.

Garcia Carbó, Aina: *El cor heretge*,
80 pàgs.

Guillem, Ramon: *Fugaç*, 56 pàgs.

Meneu-Borja, Marta: *El senyal*, 240
pàgs.

Moner, Anna: *La mirada de vidre*,
256 pàgs.

Portals, Jordi: *La confessió*, 112
pàgs.

Seser, Jovi: *Pedres que han de ser
remogudes*, 192 pàgs.

EDICIONS DEL BUC

Gas Serra, Anna: *Llengua d'àntrax*,
62 pàgs.

Pérez i Sierra, Marta: *Escorcoll*,
104 pàgs.

EDICIONS DEL BULLENT

Andrés i Serer, Joan Elies: *Tot és una
llarga nit*, 176 pàgs.

Codoñer, M. Àngeles; Fos, Simón:
*Les plantes del nostre entorn. Flora sil-
vestre de Païports*, 208 pàgs.

Picó Carbonell, Liris: *Ventalls de
paper*, 136 pàgs.

EDICIONS DEL PERISCOPI

Guay-Poliquin, Christian: *El pes de la
neu*, traducció d'Anna Casassas, 256
pàgs.

Rooney, Sally: *Gent normal*, traduc-
ció d'Ernest Riera, 304 pàgs.

Plath, Sylvia: *La campana de vidre*,
traducció de Marta Pera, 312 pàgs.

Plath, Sylvia: *Mary Ventura i el Novè
Regne*, traducció de Marta Pera, 64
pàgs.

Winterson, Jeanette: *La passió*, tra-
ducció de Dolors Udina, 208 pàgs.

EDICIONS SALDONAR

Bocar Sam Daff, Amadou: *La perla
negra*, 224 pàgs.

Canu, Antoni: *Ànimes precioses*,
136 pàgs.

Pinyol, Joan. *Avi, et trauré d'aquí!*,
288 pàgs.

Ribas, Antoni: *Les despulles d'un
somni*, 80 pàgs.

Vernetta, Xavier: *Boira, octubre,
revolta*, 296 pàgs.

EDITORIAL AFERS

Domínguez, Martí: *Estudis d'art*,
fotografies de Jesús Císcar, 541 pàgs.

Ferragud, Carmel: *Una ciutat medie-
val en cerca de la salut (Xàtiva, 1250-
1500)*, 200 pàgs.

Garcia-Oliver, Ferran: *Els murs frà-
gils des calls: Jueus i jueves dels Països
Catalans*, 376 pàgs.

Gonzàlez, Eudald (ed.): *Els sons del
foc: la pirotècnia a les festes*, 158 pàgs.

Martí Monterde, Antoni: *Joan Fuster:
la paraula assaig*, 270 pàgs.

Muñoz, Gustau: *La vida dels llibres*,
238 pàgs.

EDITORIAL PROA

Baulenas, Lluís-Anton: *Els camins de la Rut*, 400 pàgs.

Cardona, Ramon: *Tocat i enfonsat*, 112 pàgs.

Cheever, John: *Contes*, traducció de Jordi Martin Lloretó, 880 pàgs.

Domínguez, Martí: *L'esperit del temps*, 432 pàgs.

Puig, Valentí: *Memòria o caos*, 128 pàgs.

Rovira, Pere: *Música i pols*, 488 pàgs.

Santaeulàlia, J. N.: *Banderes dels altres*, 272 pàgs.

EDICIONS DE 1984

Faulkner, William: *Mentre em moria*, traducció d'Esther Tallada, 172 pàgs.

Frenkel, Françoise: *Una llibreria a Berlín*, traducció de Mia Tarrdas, 320 pàgs.

Lara, Jordi: *Sis nits d'agost*, 208 pàgs.

EDICIONS 96

Agulló, Víctor; Congost, Josep M.: *La pilota grossa*, 216 pàgs.

Durbà, Sergi: *Colp a colp*, 224 pàgs.

Espí Marrahí, Adrià; Pavia Pardo, Martí: *La bona vida*, 96 pàgs.

Świrszczyńska, Anna: *El llapis amb què escric*, traducció de Josep Antoni Ysern Lagarda, 302 pàgs.

Olmo, Alfons; Olmo, Daniel: *Bifocal: Ras i Pols*, 150 pàgs.

EL GALL EDITOR

Adrover Vicens, Sebastià A.: *Diari de l'expedició santanyinera al voltant de Mallorca, 1899*, 289 pàgs.

Bauzà, Climent: *Dalt del turó*, 270 pàgs.

Figueras, Àlex: *Davant dels camps i de la nit*, 319 pàgs.

Minuchin Vilafranca, Carlos: *Corrupció de la matèria*, 51 pàgs.

Perelló, Joan: *La ginebra trista del Cafè Balzac*, 98 pàgs.

L'AVENÇ

Bezsonoff, Joan-Daniel: *Les set vides d'un gat rus*, 456 pàgs.

Casacuberta, Margarida: *Víctor Català, l'escriptora emmascarada*, 224 pàgs.

Diversos autors: *Debat sobre [la] cultura catalana*, 176 pàgs.

LLETRA IMPRESA EDICIONS

Gomar, Rafa: *Vidres en la moqueta*, 212 pàgs.

Muñoz, Gustau: *Corrents de fons: Cultura, societat, política*, 258 pàgs.

METEORA EDITORIAL

Bennasar, Sebastià: *Terra aspriva (un western)*, 96 pàgs.

Ferran, Jaume: *El cercle daurat*, 336 pàgs.

PERIFÈRIC EDICIONS

Bou Jorba, Anna: *El cirurgià de màscares*, 70 pàgs.

PUBLICACIONS DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

AA.DD.: *L'Espill 61*, 234 pàgs.

AA.DD.: *Mètode 102*, 104 pàgs.

AA.DD.: *Pasajes 57*, 156 pàgs.

AA.DD.: *Recerques 72-73*, 334 pàgs.

Beltrán Llavador, Rafael: *Viajeros en China y libros de viajes a Oriente (Siglos XIV-XVII)*, 360 pàgs.

Bertomeu Sánchez, José Ramón: *¿Entre el fiscal y el verdugo?*, 388 pàgs.

Biosca i Bas, Antoni: *La Descendència regum Sicilie de Pau Rosell*, 156 pàgs.

Bosch Bailach, José: *Objetos celestes para prismáticos*, 274 pàgs.

Calvo García de León, Juan José: *Escandalizar al inocente*, 362 pàgs.

Carbajosa Palmero, Natalia: *Female Beatness: Mujeres, género y poesía en la generación Beat*, 384 pàgs.

Cruselles Gómez, Enrique: *Fortuna y expolio de una banca medieval*, 484 pàgs.

Cucó i Giner, Josepa: *Els folkloristes valencians / Los folcloristas valencianos*, 44 pàgs.

De la Calle, Romà: *Significado y verdad en el Arte*, 336 pàgs.

Delibegović Džanić, Nihada; Berberović, Sanja: *Conceptual Integration Theory in Idiom Modifications*, 128 pàgs.

Farinós Dasí, Joaquín: *Informe sobre la evolución y la situación territorial de la Comunitat Valenciana*, 504 pàgs.

Ferrando Francés, Antoni: *Fabra, Moll i Sanchis Guarner (2^a. Ed.)*, 420 pàgs.

Ferrer Soria, Antonio: *La aventura de la física de partículas*, 80 pàgs.

Furió i Diego, Antoni: *Acoger, abastecer y financiar la corte*, 376 pàgs.

Gimeno Bla, Francisco M.: *Sermenario de Aviñón*, 1742 pàgs.

González Jara, David: *Las moléculas de la vida*, 246 pàgs.

González Marhuenda, Pedro: *La naturaleza de la llum*, 156 pàgs.

Guinot i Rodríguez, Enric: *La Orden de Montesa y San Jorge de Alfama*, 388 pàgs.

Hollings, Christopher: *Ada Lovelace*, 144 pàgs.

Ibarra Rius, Noelia; Salinas Fernández, Bernardo (eds.): *En torno a la innovación en Educación Superior: estudios, perspectivas e innovaciones*, 300 pàgs.

Juliana Colomer, Desirée: *Fiesta y urbanismo*, 340 pàgs.

López Sanz, Hasan Germán: *La pintura de frontera de George Catlin*, 134 pàgs.

Martínez i Seguí, Joan Alfred: *Els valencians, poble d'Europa*, 582 pàgs.

Navarro, Germán: *Els Llibres de la col·lecta del Dret Portugués de València (1464-1512)*, 352 pàgs.

Noguera Montagud, Ana: *El siglo XXI: dilemas morales para una reconstrucción social*, 56 pàgs.

RAIG VERD EDITORIAL

Le Guin, Ursula K.: *La mà esquerra de la foscor*, traducció de Blanca Busquets, 380 pàgs.

Okorafor, Nnedi: *Qui tem la mort*, traducció de Blanca Busquets, 544 pàgs.

Smith, Ali: *Tardor*, traducció de Dolors Udina, 240 pàgs.

SEMBRA LLIBRES

Canela, Joan: *Insubmissió! Quan joves desarmats van derrotar un exèrcit*, 216 pàgs.

Canet Ferrer, Isabel: *I tu, sols tu*, 208 pàgs.

Garcia, Joanjo: *Insurrectes de res*, 96 pàgs.

TRES I QUATRE EDICIONS

Font, Rosa: *Celobert*, 78 pàgs.

Gomila, Andreu: *Un món esbucacat: Joan Alcover i Mallorca*, 132 pàgs.

Martí Monterde, Antoni: *París, Madrid, Nova York? Les ciutats de lluny de Josep Pla*, 178 pàgs.

Mulet, Carles: *Naixement d'Islàndia*, 72 pàgs.

La història de la literatura popular catalana, una obra magna

Recentment s'ha publicat la *Història de la literatura popular catalana*, a cura de Carme Oriol i Emili Samper. Es tracta d'una edició de gran transcendència que han realitzat de manera conjunta les Publicacions de la Universitat d'Alacant i les Edicions de la Universitat de les Illes Balears, amb les Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili al capdavant. El llibre respon a un interès per l'estudi del folklore com a disciplina científica que s'ha anat consolidant al llarg dels segles, i les seves pàgines constaten la importància de l'estudi de la literatura i la cultura tradicional com a eina per al reconeixement de la pròpia identitat.

L'envergadura i la complexitat d'aquesta comesa —el contingut està dividit en set capítols que corresponen als diferents territoris dels Països Catalans: Catalunya, Illes Balears, País Valencià i el Carxe, Franja d'Aragó, Andorra, Catalunya del Nord i l'Alguer— ha requerit una feina coordinada d'una sèrie d'anys, en la qual han treballat els principals investigadors del camp de la literatura popular catalana. Es tracta de noms de prestigi i reconeguts per la seva trajectòria: Martine Berthelot, Joan Borja, August Bover, Jaume Guiscafrè, Hèctor Moret, Carme Oriol, Montserrat Palau, Isabel de la Parte, Artur Quintana, Josefina Roma, Mònica Sales, Emili Samper, Josep Temporal, Caterina Valriu, Vicent Vidal i Laura Villalba. Malgrat la presència de les setze plomes esmentades, cal destacar el caràcter unitari de l'obra, que, tot i la seva magnitud, fa un repàs sintètic però complet de la història de la literatura popular catalana.

El llibre comença l'anàlisi a inicis del segle XVIII —en alguns territoris com les illes Balears—, es detura en els segles XIX i XX, i arriba fins al dia d'avui. La *Història de la literatura popular catalana* ens ofereix una visió completa dels noms i les fites que han marcat l'evolució de la literatura popular, sobretot dins el marc del domini lingüístic català, però també de la resta d'Europa. L'obra es fa ressò tant de les contribucions individuals d'investigadors,

erudits i aficionats com dels grans projectes que ens han marcat, com és l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, i de com, uns i altres, es veuen influïts per les circumstàncies socials i polítiques de cada període històric, tant des de la perspectiva interna com des de la internacionalització. De manera fàcil, hi podem trobar els noms de les persones que, d'una manera o altra, han destacat en el folklore dels territoris de parla catalana. Cal destacar, com un altre dels mèrits d'aquesta obra, que és una de les primeres vegades que, de manera natural i normalitzada, apareixen les

figures de dones folkloristes, sobretot com a fruit de les darreres investigacions de la folklorística catalana.

La *Història de la literatura popular catalana* constata que la literatura popular no és només un objecte de reflexió erudita, sinó també una eina de cohesió lingüística i social de gran transcendència. Des dels inicis —vinculats en moltes ocasions a entitats excursionistes, com el Centre Excursionista de Catalunya, i internacionals, com la Folklore Society de Londres—, l'interès pel folklore es va manifestar de manera col·lectiva i estructurada amb la participació d'entitats tan diverses com Lo Rat Penat, l'Escola d'Institutius i Altres Carreres per a la Dona, o l'Arxiu de Tradicions de l'Alguer.

Constatam que és una obra de gran abast que tant es refereix a persones folkloristes com a mecenes de tots els territoris de parla catalana; a les revistes i institucions implicades en l'estudi o en la promoció de la literatura popular, des dels primers temps fins a les actuals bases de dades o webs. Aquí resideix, en bona part, la qualitat i la transcendència d'aquesta publicació.

La *Història de la literatura popular catalana* mostra com és de rica i diversa la nostra personalitat com a poble que ha estat capaç de mantenir costums i tradicions que formen la naturalesa lingüística i cultural que ens caracteritza. Ens permet descobrir semblances i diferències pròpies de la vitalitat de la nostra manera de ser des de tots els racons dels Països Catalans; a més a més, es presenten amb un estil àgil i assequible, tot i el rigor científic que caracteritza l'estudi.

Aquesta publicació torna a treure a la llum les tradicions nostrades i ens ajuda a valorar-ne, de nou, l'enorme pes que tenen en la configuració de la nostra personalitat com a poble. Ens trobam davant d'una de les obres que ja neixen com un clàssic, dels que no tenen data de caducitat, sinó que es valoren cada vegada més amb el pas del temps.

Carme Oriol i Emili Samper (curadors)
Història de la literatura popular catalana
Publicacions Universitat Rovira i Virgili;
Publicacions Universitat d'Alacant;
Edicions Universitat de les Illes Balears,
Tarragona, Alacant i Palma, 2017
604 pàgs.

Escric aquesta columna el mateix dia de la mort de Neus Català, la darrera supervivent catalana dels camps d'extermini nazis, i després de veure l'entrevista que Montserrat Roig va fer-li l'any 1978 dins el programa *Personatges*, que emetia TVE Catalunya. Cap de les dues no hi són: Roig va morir l'any 1991, als quaranta-cinc anys, i Neus Català ha viscut cent tres anys per fer memòria del passat. Tant l'una com l'altra van viure per donar testimoni, compromeses amb el seu temps, amb la justícia i amb la memòria. Roig ho va fer, sobretot, amb el llibre extraordinari *Els catalans als camps nazis*, publicat el 1977, on va donar veu a cinquanta testimonis que havien passat per aquest horror i hi havien sobreviscut; un llibre incòmode per a la història dels darrers anys del franquisme i per la mateixa Transició feta d'oblit i de silenci. Català, nascuda als Guiamets el 6 d'octubre de 1915, va poder veure com el Govern de

Els anys i els dies

Memòria

Catalunya li dedicava el 2015 com el seu any, l'Any Neus Català, que commemorava el seu centenari, alhora que se la reconeixia com a portaveu de totes aquelles dones que van ser internades en camps de concentració, com el de Ravensbrück. La vida d'aquesta supervivent va esdevenir la voluntat de recordar, la necessitat de fer memòria d'uns fets terribles per tal que les generacions més joves en rebuin el testimoniatge i no s'oblidi mai el genocidi, l'horror, que forma part del nostre passat històric més immediat. Ella mateixa havia dit: «L'única mort que em preocupa és la de la memòria.» També la memòria havia estat un dels eixos vertebradors de l'obra de Maria Aurèlia

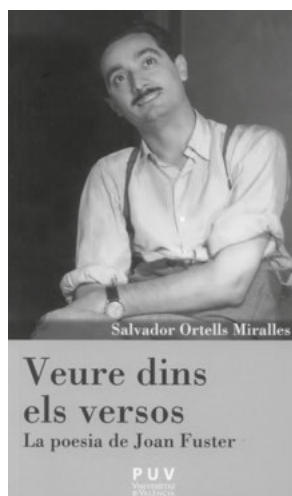
Capmany, escriptora de qui el 2018 vam commemorar el centenari del naixement: «Em moriré definitivament quan ja no pugui recordar.» Per això cal que des de les institucions, però sobretot des de les escoles, es mantingui com a tasca prioritària la preservació de la memòria dels qui ja no hi són, dels qui ja no poden parlar en nom propi de la seva història, que és la nostra. Les noves generacions han de conèixer el passat de tants homes i tantes dones que, amb diferents vivències i des de diferents fronts, han lluitat amb dignitat per mantenir i defensar la llibertat de l'individu com el bé més preuat. Montserrat Roig ho va fer des del periodisme d'investigació; Maria Aurèlia Capmany, des de l'activisme antifranquista i des de la literatura. I Neus Català, des de la resistència més vital, sense defallir, essent fins a la mort la veu d'un testimoniatge cru i necessari.

Marta Nadal

joan fuster
CÀTEDRA
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Joan Fuster i la ironia
P. Ballart, J. Malé,
M. Ortín, J. Espinós,
G. López-Pampló

Veure dins els versos.
La poesia de Joan Fuster
Salvador Ortells Miralles

*Joan Fuster: indagació,
pensament i literatura*
Tobies Grimaltos (ed.)

Un passeig per la llengua i la literatura

«De la mà de la paraula» és un projecte que naix el curs 2017-2018 impulsat pel CEFIRE Específic de Plurilingüisme. Des dels inicis d'aquest CEFIRE, una de les línies estratègiques de treball ha estat l'aprenentatge del valencià en contextos castellanoparlants. Una de les primeres iniciatives fou, precisament, aquesta: donar resposta al professorat de l'assignatura de Valencià: Llengua i Literatura en contextos castellanoparlants. Professorat que necessita recursos didàctics per tal d'atraure l'alumnat envers una llengua i una cultura que, per a molts, resulten alienes.

Amb aquest projecte es pretenia que l'alumnat que concep el valencià com a L2 no percebera la llengua com, en paraules de Baile i Càmara, un seguit de «regles i excepcions normatives de manera indiscriminada i irreflexiva, sinó com un instrument de comunicació viu i útil». És a dir, tracta l'aprenentatge de la llengua de manera global i, tot i que no defuig la reflexió metalingüística, la finalitat és el domini comunicatiu de la llengua.

Així, es dissenya «De la mà de la paraula» amb la clara intenció que l'alumnat siga i se senta el vertader protagonista i, a més, s'afavoreix l'ús de la llengua en contextos reals i versemblants, sense abandonar l'esperit cooperatiu i socialitzador entre els aprenents, el professorat i escriptores i escriptors de renom del nostre territori.

Aquest projecte s'estructura en cinc parts, les quals s'entenen com un recorregut o passeig per la llengua i la literatura. La passejada comença a partir de les paraules màgiques i els trets d'identitat propis de la localitat. Aquesta primera petjada, anomenada «Altres contes-textos», és un espai per a la reflexió al voltant de la preescriptura, on l'alumnat ha de treballar dos aspectes: el lèxic i la cultura. La primera de les activitats proposades és extraure deu paraules a partir de la paraula del dia de l'AVL. La segona és un treball de recerca de trets d'identitat

locals o comarcals: gastronomia, localitzacions, jocs, llegendes, etc.

En la segona petjada comença el procés d'escriptura creativa. És ara quan l'alumnat, de manera individual, continua l'inici del relat —facilitat pel CEFIRE a partir de fragments dels textos produïts en l'edició anterior—, però no l'acaba. Al nus de la narració, l'alumnat hi ha d'introduir les paraules màgiques i els trets d'identitat local treballats anteriorment.

En la tercera parada del recorregut, l'alumnat crea el relat col·lectiu que, posteriorment, s'envia a l'autor o autora perquè el finalitze. Es dilueix, doncs, l'autoria individual de la narració, ja que les millores, correccions, elisions o noves incorporacions es fan entre totes i tots. És ara que s'inclouen tècniques d'aprenentatge cooperatiu basades en les interaccions socials i la implicació de l'alumnat. La finalitat d'aquesta petjada és que tot el grup senta com a obra pròpia el relat col·lectiu. Mentre l'autor o autora finalitza el relat, l'alumnat comença un treball de recerca sobre la biografia i bibliografia dels autors amb l'objectiu final d'entrevistar-

los; així, l'alumnat s'acosta a la vessant professional i personal dels escriptors i les escriptores que han col·laborat en el projecte de manera desinteressada. És, doncs, la part més vivencial del projecte, ja que es connecta directament amb la llengua i amb les persones que en fan ús, i la llengua deixa de ser vista, simplement, com una assignatura.

El recorregut acaba amb la creació d'un producte audiovisual, on l'oralitat i la imatge cobren protagonisme. L'alumnat ha de crear un *videolit* o *booktrailer*, però no del seu relat, sinó d'un de visitant d'un grup

allunyat geogràficament. Els trets d'identitat locals i comarcals, doncs, viatgen juntament amb el relat a una altra comarca. La importància de conèixer tradicions, cultura i costums d'altres parts del territori, en alguns casos molt diferents de les pròpies, enriqueix el bagatge cultural de l'alumnat.

«De la mà de la paraula» és, doncs, un projecte de formació dirigit a zones de contextos castellanoparlants on es troben immersos durant tot un curs acadèmic els docents de llengua i el seu alumnat. El paper del CEFIRE Específic de Plurilingüisme és oferir els materials didàctics i l'assessorament durant tot el recorregut. La guia, però, és la paraula, la literatura, la qual també és el camí. És la llengua, el valencià, el que permet als alumnes descobrir-se com a creadors literaris i, cosa no menys important, descobrir la diversitat i la riquesa del nostre territori. En definitiva, «De la mà de la paraula» permet apropar-nos a la llengua des d'una vessant real, humana i emotiva, la qual cosa modifica actituds lingüístiques i provoca que l'aprenentatge esdevinga significatiu per a l'alumnat, que comprova que en valencià s'escriu, es parla, s'estima, es plora, es riu i, en definitiva, es viu.

Ana Alcañiz, Rosa M. Espert,
Lorena Martí i Sara Ginés

De Montaigne ençà, escriptors d'arreu s'han reclòs en la solitud per emprendre el viatge tal vegada més alligonador: l'exploració de les profunditats més recòndites del jo. Emergir-ne amb la gemma de l'autoconeixement no és suficient; per lluir-la davant del món, cal polir-la amb extrema perícia i, depèn de l'ambició de cadascú, feinejar-hi obsessivament per aconseguir que despregui l'anhelada lluïssor memorable. Perquè —diguem-ho clar— el reconeixement literari és el que mou el grafòman a convertir la tríada «jo, ara i aquí» en material transferible.

Diaris, autobiografies, memòries, autoficció i blogs dietarístics són gèneres amb enginyeries distintes per fer de l'experiència viscuda univers literari. Així, l'escriptor que cartografia amb perseverança la terra ignota de les vivències més o menys íntimes, intel·lectuals, imaginatives o emocionals, ha esdevingut motiu recurrent. Aquest lloc comú és al cor de dos títols que van arribar a les nostres llibreries la tardor de 2017: *Els homes i els dies*,

Vilaseca i Cărtărescu, o la monumentalització de la subjectivitat

de David Vilaseca, i *Solenoides*, de Mircea Cărtărescu.

Al llarg de 752 pàgines en Vilaseca, i de 851 en Cărtărescu, se'ns desclouen els quaderns personals d'un professor lletraferit, practicant de la literatura del jo, enderiat a assolir la fama literària, i a qui el fracàs d'aquesta fita sumeix en la malenconia. El català mostra impúdicament naufragis sentimentals, conflictes amb la família, sessions de psicoanàlisi i la pràctica compulsiva de sexe amb homes anònims; el romanès transcriu visions

fantàstiques i somnis kaffians, la rutina del professor d'escola i el sexe amb les dones que ha estimat.

Per bé que són obres ben distintes, força elements del relat són coincidents: els records de la infantesa i d'episodis escolars, la pròpia casa i la dels pares, les investigacions literàries, les invectives al conservadorisme disciplinari, les anades a la biblioteca, la solitud, el pànic a la malaltia, l'obsessió pel propi cos, les referències a Dalí, la descripció detallada del plaer sexual, i la galeria de personatges amb qui topen en els seus passejos per la ciutat tenyida de tristesa; Londres en Vilaseca, Bucarest en Cărtărescu.

Fent bandera de la reiteració, Vilaseca amb un estil diàfan i sobri, Cărtărescu amb una verboricitat abarroçada, ambdós han aconseguit monumentalitzar la subjectivitat. El que fa les seves obres memorables és que, en llegir-les, enfilem —nosaltres també— el camí de l'autoconeixement.

Teresa Iribarren

Revista de Difusió de la Investigació • Volum 2 (2019)

101

LA MEMÒRIA DELS OSSOS
LA CIÈNCIA AL SERVEI DE LA HISTÒRIA

CONNECTA

99

MÈTODE
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA
Revista de Difusió de la Investigació • Volum 4 (2019)

103

formes infinites
ESCENARIS EVOLUTIVS PER A DESXIFRAR LA BIODIVERSITAT

102

CIÈNCIA I NAZISME
LA INCONFESSA COL·LABORACIÓ DELS CIENTÍFICS AMB EL NAZISME

LA REVISTA DE DIVULGACIÓ CIENTÍFICA DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

SUBSCRIU-TE ARA

MÈTODE

Preu Subscripció anual (4 números l'any): 33€ per a Espanya, 45€ per a l'estranger. www.metode.cat

Era a Londres. Vaig sentir una veu que, per primer cop, enuncitava el camí perdut d'Europa. Ja ho sabíem: només el constatava, ens recordava la desfeta. Així, de fons en una botiga d'extraradi, descobria Kate Tempest: començaria, després, a llegir la reescritura mítica que fa de la contemporaneïtat segons la seva proposta interartística. De la mateixa manera que Mouawad actualitza la tragèdia, Tempest fusiona fons i forma a mig camí entre la poesia, la música, el teatre i el rap per oferir una mirada genuïna que observa el món, i l'esmena.

Com es podria explicar la manera que tenim avui d'odiar-nos a nosaltres mateixos? Com es podria reformular el mite, que abans servia per explicar-nos, per generar comunitat, en una època òrfena de futur que mutila la memòria? I trobava en Tempest una resposta, perquè la seva poètica em semblava radicalment honesta: no hi havia pretensió en el seu relat, sinó coherència. Seqüències de poemes, hibridacions genèriques a base d'un ritme *underground* que feia brollar la fosca més fonda de les coses que no veiem. Relats corals que radiografien les bigues corcades de l'avui occidental: l'alienació, la precarietat, l'amor que es fon, el sexe fràgil, la violència de la comunitat...

I tot, sense voler encarnar una veu única, sense voler alçar-se com la representant d'una generació perduda, desenganyada. Portar el mite al present, com a *Brand New Ancients* o *Hold Your Own*, no és sinó la pràctica formal que rastreja el fons del seu projecte: recuperar la memòria, no oblidar la tradició que ha emmotllat aquest Occident trencadís i enrunat, per resignificar, en un últim intent, les acaballes. La genialitat de Tempest és tota aquí: en la troballa d'un llenguatge precís des del qual aixeca un monòlit pluriforme que se situa al costat, en paral·lel, de la realitat que vivim. La seva proposta, com una alternativa. Com una esperança.

WHAT WE LOSE

When I was young
I could speak to animals,
these days
I don't know what to say.

They used to sniff my ears,
but now
they smell my fear
and walk away.

De *Hold Your Own* (Picador, 2014)

ALLÒ QUE PERDEM

Quan era jove
podia parlar amb els animals,
darrerament
no sé què dir-los.

Ensumaven les meves orelles,
però ara
oloren la meva por
i se'n van lluny.

CENTRE CULTURAL

LA NAU

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

EXPOSICIONS

TEATRE

MÚSICA

CONFERÈNCIES

BIBLIOTECA

CINEMA

TENDA **enda!**

CAFETERIA

ENTRADA GRATUÏTA

Carrer Universitat 2,
46003, València
dilluns-dissabte 08-21h.
diumenges 10-14 h.

EXPOSICIONS

dimarts-dissabte 10-14h 16-20h
diumenge 10-14 h.

www.uv.es/cultura

UNIVERSITAT
DE VALÈNCIA

PALAU DE CERVERO

Institut d'Història de la Medicina
i de la Ciència López Piñero.

EXPOSICIONS

CONFERÈNCIES

BIBLIOTECA

CINEMA

ENTRADA GRATUÏTA

Pl. Cisneros 4,
46003, València
dilluns-divendres 09-20h.

CLARISSIMO SCHOLARI SVO
ET PRAESTANTISSIMO PHILOSOPHO
IOANNI LYDOVICO VIVES
UNIVERSITATIS VALENTINAE